

RECENZIE

HAMÁK, Bedřich – **VONDROVSKÝ**, Ivo. *MOBILIZOVANÁ ČESKOSLOVENSKÁ ARMÁDA 1938 (30. ZÁŘÍ 1938)*. Dvůr Králové nad Labem : ing. Jan Škoda – FORTprint, 2010, 207 s. ISBN 978-80-86011-43-1.

Ako 31. zväzok svojej edície Pevnosti vydalo nakladateľstvo ing. Jan Škoda – FORTprint v roku 2010 publikáciu autorskej dvojice Bedřicha Hamáka a Iva Vondrovského *Mobilizovaná československá armáda 1938 (30. září 1938)*, a netradične hneď nato, v roku 2011, už 2. doplnené a opravené vydanie.

Spomínané vydateľstvo sa dlhodobo špecializuje najmä na pevnostnú problematiku, ktorá s recenzovanou publikáciou neodmysliteľne súvisí a má v nej svoje opodstatnené miesto. Nie je preto zrejme náhodou, že aj obaja autori sa venujú práve téme predvojnového československého stálego opevnenia. Druhý z autorskej dvojice – Ivo Vondrovský – je okrem iného aj autorom známej a priekopníckej publikácie *Opevnení z let 1936 – 1938 na Slovensku*.¹ Tento permanentný bádateľský záujem oboch autorov sa konkrétne prejavuje hneď v prvom odseku úvodu publikácie, keď konštatujú: „*Na hlavním obranném postavení (HOP), ale i ve vnitrozemí budovaných obranných příčkách, byly páteří obrany objekty lehkého opevnění typu 1937, tzv. řopiky, a především pak objekty těžkého opevnění, které měly na exponovaných místech vyrůstati i v dalších letech. Udáváme proto i stručnou charakteristiku jejich dokončenosti. Nezabýváme se pevnůstkami z roku 1936, které byly obsazovány převážně jednotkami SOS*“ (s. 5).

Ak sa vrátíme k téme publikácie, môžeme všeobecne uviesť, že problematike československej armády v rokoch 1918 – 1939 je venovaná najmä v českej vojenskej historiografii značná pozornosť. Táto téma patrí k jej kľúčovým, o čom svedčí množstvo doposiaľ vydaných titulov. V rámci nich pritom treba osobitne uviesť najmä kvalitné publikácie a odborné články Pavla Šrámka a Pavla Minaříka so zameraním práve na rok 1938.²

Štúdiom archívneho materiálu, ktorý sa stal základom pre napísanie knihy, realizovali vo VÚA – VHA Praha v rokoch 1996 – 2001 Bedřich Hamák a zosnulý František Beran.

Výber témy mobilizovanej československej brannej moci, ktorá v širšom rozsahu doposiaľ nebola osobitne spracovaná, treba jednoznačne uvítať. Autori svoj cieľ definovali jasne: „*Nášim záměrem je zmapovat sestavu čs. armády od mírového stavu, přes vyhlášení mobilizace 23. září a přijetí podmínek mnichovské konference 30. září 1938 prezidentem Edvardem Benešem a vládou, včetně převážné části politické reprezentace, až po první říj-*

¹ VONDROVSKÝ, I. *Opevnení z let 1936 – 1938 na Slovensku*. Dvůr Králové nad Labem 1993.

² Bližšie pozri napr.: ŠRÁMEK, P. *Československá armáda v roce 1938*. Brno – Náchod 1996; ŠRÁMEK, P. *Když zemřít, tak čestně. Československá armáda v září 1938*. Brno 1998; MINAŘÍK, P. – ŠRÁMEK, P. Představy velení československé armády o obraně Slovenska za mnichovské krize na podzim 1938. In *Vojenská historie*, 2, 1998, č. 3, s. 77-103; MINAŘÍK, P. – ŠRÁMEK, P. Průvodce po mobilizované čs. branné moci v době Mnichovské krize na území Slovenska a Podkarpatské Rusi. In *Vojenská historie*, 4, 2000, č. 2, s. 89- 106; ŠRÁMEK, P. Stráž obrany státu v anketě „Armáda v roce 1938“. In *Hraničáři pod Luží '38*. Dvůr Králové nad Labem 2003, s. 119-121.

nové dny“ (s. 5). V publikácii sa autori zamerali len na zostavu vyšších jednotiek a útvarov pechoty poľnej armády od stupňa prápor, respektíve pluk, vyššie.

Kompozícia práce priamo vyplýva z témy. V spomínanom úvode sa autori venovali najmä reflexiám a spracovaniu tejto problematiky v českej vojenskej historiografii a publicistike. Ďalej nasleduje sedem kratších kapitol, v ktorých sa autori stručne zaoberali napríklad problémom organizačných zmien v československej armáde v rokoch 1935 – 1938, mierovej organizácii čs. brannej moci k 15. septembru 1938 a ďalej opatreniam v roku 1938 pred a po vyhlásení všeobecnej mobilizácie. Pozitívne hodnotíme aj samostatnú kapitolu o potenciálnych protivníkoch čs. armády, hoci najmä údaje o poľskej a maďarskej armáde sú pomerne stručné. Informácie obsiahnuté v kapitolách *Stručná charakteristika vojenských jednotiek* a *Terminologie zajištění obrany hranic* sú v podstate vysvetlením jednotlivých vojenských termínov usporiadaných do dvoch slovníčkov od A po Z. Tieto slovníčky majú význam najmä pre bádateľov, ktorí sa v tejto problematike len začínajú orientovať. Viaceré takéto heslá, napríklad upozornenie na rozdiel pri dvojakom význame termínu hraničiarsky prápor, sú prínosom.

Jadro práce tvorí rozsiahla kapitola *Válečná sestava československé armády k 30. září 1938*. V nej sú zoradené jednotlivé vyššie veliteľstvá zmobilizovanej armády, počínajúc hlavným veliteľstvom, spolu s podriadenými útvarmi. Ambíciou autorov bolo, aby pri každej vyššej jednotke boli zaznamenané údaje, ako napríklad stanovište veliteľa, meno veliteľa a náčelníka štábu, podriadené jednotky od stupňa prápor vyššie (priestor sústredenia, mená veliteľov podriadených útvarov, stanovištia veliteľov, dĺžka úseku). Pri každom zväzku je zároveň uvedená stručná charakteristika zverenej úlohy, aktivity počas mobilizácie, problémy pôsobenia a takisto presuny vyvolané prijatím Mníchovskej dohody, respektíve Viedenskej arbitráže. Pri niektorých z nich uviedli aj rozširujúce informácie a zaujímavosti. Takisto sú tu v tabuľkách uvedené jednotlivé pevnostné úseky s výnimkou ľahkých opevnení starého typu. Zaradenie krátkych biografii vybraných vojenských osobností zmobilizovanej čs. armády pri jednotlivých útvaroch s dôrazom na ich aktivity počas 2. svetovej vojny, resp. po jej skončení, súvisí s témou len do istej miery. Nie je pritom zrejmé, podľa akých kritérií autori uskutočnili výber jednotlivých osobností a prečo sa sústredili len na obdobie po septembrovej mobilizácii. Každopádne, medzi týmito heslami je zaradený aj divízny generál Rudolf Viest (s. 132).

Slovenský čitateľ v rámci tejto kapitoly nájde aj informácie o organizácii obrany Slovenska v septembri 1938, ktorú zabezpečovala zmobilizovaná III. armáda (krycí názov „Štefánik“) a čiastočne IV. armáda (krycí názov „Neruda“).

V publikácii nie je záver, avšak prehľad použitej literatúry, archívnych a iných prameňov do nej autori zaradili.

Drobné nedostatky recenzovanej publikácie sú rôzneho charakteru. Pomerne často v odbornnej literatúre uvádzaný údaj, že 5. októbra 1938 došlo k bojovému nasadeniu ľahkých tankov LT – 35 3. rýchlej divízie počas vojenskej zrážky pri Jesenskom, sa objavuje aj v tejto práci (s. 173). Napriek tomu, že v spomienkach jedného zajatého maďarského záložného kadeta³ je zaznamenaná informácia, že československé tanky videl krátko po svojom zajatí, ostáva spomínané bojové nasadenie týchto ľahkých tankov nateraz sporné. S dokumentom,

³ Hadtörténelmi Levéltár Budapest, KOVÁCS, D. *Felsőhangony*, 1938. október 5. fond Tanulmánygyűjtemény, sign. 2893, s. 9.

resp. prameňom československej alebo maďarskej proveniencie, ktorý by to priamo potvrdzoval, sme sa nateraz nestretli.

Drobným nedostatkom je aj to, že autori neuviedli vysvetlivky jednotlivých skratiek a taktiež tu nie je dôsledne dodržané uvádzanie súčasných názvov niektorých lokalít.

Z jazykového hľadiska je zaujímavé a do istej miery netradičné, že autori striedajú pasáže s používaním slovesa v minulom čase s historickým prízentom. Zrejme práve vytýčené určenie publikácie, smerujúce k najširšiemu okruhu percipientov, spôsobilo, že sa v práci objavujú aj expresívne výrazy a konštrukcie typu: „vedela rôznych hodnot“ (výraz použitý azda v súvislosti s časťou historiografickej produkcie do roku 1989), „armáda... byla hanebně obětována“ (s. 5), „...nepřátelsky vůči nám orientovaným Německem...“ (s. 8) atď. K drobným nedostatkom, ktoré s touto problematikou súvisia, patrí napríklad aj nesprávna transkripcia maďarského termínu *vegyesdandár* (zmiešaná brigáda), pri ktorom autorom „vypadlo“ písmeno s (s. 17). Táto chyba však mohla vzniknúť nedopatrením aj počas zadávania textu do tlače.

Vzhľadom na kohéziu je text štylizovaný pomerne voľne s tendenciou približovania sa jednak k spomínaným populárno-náučným konštrukciám a taktiež k encyklopedickým heslám. Prácu dopĺňajú početné mapové schémy, zaujímavé fotografie, tabuľky a ďalšie prílohy.

Záverom môžeme povedať, že práca je vzhľadom na predmetnú problematiku prínosom. Jej limity však spočívajú najmä v tom, že je určená čo najširšiemu spektru čitateľov a má skôr populárno-náučný charakter. Práve z tohto dôvodu nie je v texte prítomný poznámkový aparát, čo komplikuje prípadné verifikovanie publikovaných informácií.

Peter Chorvát

NAROČNICKAJA, N. A. – FALIN, V. M. a d. *PARTITURA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY. KDO A KDY ZAČAL VÁLKU?* Praha : Ottovo nakladatelství. 2010, 360 s. ISBN 978-80-7360-980-1.

Zborník článkov je prvou časťou širšie koncipovaného viacväzkového projektu o druhej svetovej vojne. Prvý zväzok sa týka diplomatickej predohry tohto svetového konfliktu; bol pôvodne uverejnený v ruštine v roku 2009 k 70. výročiu začiatku vojny a v predvečer 65. výročia jej ukončenia a pripravil ho Fond historickej perspektívy. Druhý zväzok je venovaný udalostiam na Ďalekom východe, a po rusky už vyšiel v roku 2010. Prvý zväzok zborníka redigovali predsedníčka uvedeného fondu, historička, politologička a spisovateľka Natalia Alexejevna Naročnickaja (známa aj knihou *Rusko a jeho místo ve světě – Za co a s kým jsme bojovali /2006/*) a známy historik, politológ a bývalý diplomat Valentin Michailovič Falin, vychádza teraz aj v češtine zásluhou Ottovho vydavateľstva v Prahe.

V publikácii spracovanej kolektívom uznávaných odborníkov – historikov aj diplomatov z praxe vychádza hodnotenie Mníchovskej dohody a nasledujúceho osudového obdobia medzinárodných vzťahov zo širokého medzinárodného kontextu. V článkoch a prílohách sú využité nové dokumentárne pramene, ktoré ešte nikdy neboli zverejnené a len nedávno boli odtajnené. Je dobré, že už nastal čas odtajniť dokumenty nielen o politike ZSSR, ale aj v archívoch západných krajín, ktoré z politických a taktických dôvodov neboli doteraz zverejňované, hoci od druhej svetovej vojny uplynuli už celé desaťročia. Štúdium novo

sprístupnených dokumentov z rôznych archívov nepochybne prispeje k rozšíreniu našich znalostí ako o období diplomatickej prípravy vojny, tak aj o jednotlivých jej etapách a s nimi súvisiacimi diplomatickými rokovaniami a predstavami jednotlivých bojujúcich strán, či už na strane Spojencov alebo na strane Nemecka, Talianska a Japonska. Aj na základe týchto „nových“ dokumentov sa ukazuje, že práve politika Veľkej Británie, ktorá bola centrom formovania všeobecnej politickej línie Západu, položila základy rozsiahleho znovurozdelenia sveta a revízie hraníc tým, že podpísala anglo-francúzsko-taliansko-nemeckú dohodu v Mníchove. Tieto dokumenty, týkajúce sa Mníchovskej dohody, jednoznačne demaskujú sebeckú a krátkozrakú britskú politiku z rokov 1938 – 1939. V tom sa odráža aj skutočnosť, že zborník pripravil Fond historickej perspektívy v spolupráci s komisiou prezidenta Ruskej federácie pre boj proti falšovaniu dejín s cieľom rozšíriť naše znalosti a zotrieť propagandistickú nálepku nielen z oficiálnej sovietskej historiografie, ale aj z nemeckej angažovanej západnej publicistiky.

Každý vojnový konflikt má, obrazne povedané, „dva životy“, pričom v tom druhom po jeho reálnom skončení na bojiskách sa „bojuje“ ďalej v memoároch priamych účastníkov od najvyšších politických a vojenských predstaviteľov až po radových vojakov, ktorí za sebou zanechali svoje frontové denníky a spomienky, a v rokoch nasledujúcich ich sprístupňujú tlačou. Najmä bývalí politici a generáli a po nich aj historici, publicisti, ale aj umelci (najčastejšie filmoví scenáristi a režiséri a spisovatelia) vedú nezmieriteľné spory o interpretáciu nielen jednotlivých kapitol vojnového konfliktu, ale aj o vzniku vojny a zodpovednosti za to, kto ju rozpútal. Bývalé vojnové štáty a aliancie sa najčastejšie vzájomne obviňujú a snažia sa zodpovednosť za utrpenie celých národov a straty miliónov ľudských životov zvaliť na niekdajšieho protivníka. Najrozsiahlejšie a najostrejšie takéto stále neutíchajúce diskusie a polemiky sa vedú o 1. a o 2. svetovej vojne, čo je úplne pochopiteľné, ak si uvedomíme vplyv týchto konfliktov na ďalšie osudy sveta.

Recenzovaný zborník prináša zaujímavé príspevky práve pokiaľ ide o druhú svetovú vojnu. Otázky vzniku vojny, jej priebehu, zodpovednosti za jej rozpútanie a následkov až do našich dní pútajú sústavnú pozornosť a sú predmetom vedeckých diskusií už celé desaťročia. Ide však nielen o výklad politicko-diplomatického vývoja a konkrétnych udalostí, ktoré viedli k najväčšej tragédii 20. storočia, v rámci snáh o objektívne vedecké spracovanie témy, ale mnohokrát sa tu prejavujú stále alebo znovu aj pokusy o ideologizovanie problematiky. Preto je síce celkom prirodzené, že sa objavujú aj celkom protichodné hodnotenia príčin, priebehu a výsledkov vojny, ale už menej pochopiteľné je to, že sa v súčasnosti ešte stále spochybňujú aj tie udalosti a známe, dokumentmi podložené fakty, zámery, osobnosti atď., s ktorými sa už historiografia dávnejšie jednoznačne vyrovnala, alebo svoje závery dostatočne doložila dokumentárnym materiálom a jeho všestrannou analýzou.

To, že sa tomuto zborníku z ruskej strany prikladá neobyčajný význam, zdôrazňuje aj skutočnosť, že o úvodné slová sa postaral sám minister zahraničných vecí Ruskej federácie Sergej Lavrov. Minister v úvodnom slove poukázal na to, že druhá svetová vojna priniesla nesmiernu utrpenie a bolesť ľuďstvu na celom svete a v krajinách, ktoré zachvátila, nezostala takmer ani jedna rodina nedotknutá hrôzami vojnového konfliktu. Je stále profesionálnym dlhom historikov vysvetliť pravdu o tejto tragédii na základe pôvodných prameňov, a nie na základe svojvoľných interpretácií, pretože dejiny sa majú skúmať komplexne a celistvo, má sa analyzovať súbeh udalostí a súvislosti medzi príčinami a následkami v ich historickom kontexte. Len skutočne vedecký prístup založený na dôkladnom preštudovaní historických materiálov môže prispieť k tomu, aby sme v záujme formovania jednotnej,

bezpečnej a rozkvitajúcej Európy bez hraníc vytlačili z našej spoločnej minulosti patričné ponaučenia.

Kolektív autorov spracoval v detailných štúdiách predovšetkým udalosti z rokov 1935 – 1941 a v mnohom poopravuje „europocentristický“ názor, že druhá svetová vojna sa začala 1. septembrom 1939. Ved' v čase, keď Hitler napadol Poľsko, v Ázii, v Európe i v Afrike už bola svetová vojna v plnom prúde. Čína už od polovice 30. rokov zápasila s japonskou agresiou (viac o tom prináša druhý zväzok zborníka, ktorý však zatiaľ nie je pisateľovi recenzie k dispozícii), Taliansko okupovalo Albánsko a Etiópiu, došlo k anšlusu Rakúska. A potom najprv k okliešteniu Československa a následne k jeho úplnej likvidácii. A Česi a Slováci zomierali v dôsledku nemeckej, maďarskej a poľskej agresie už v septembri a októbri 1938 a potom aj v januári a marci 1939, preto aj pre nás sa druhá svetová vojna začala dávno pred poľským 1. septembrom.

Kniha je cenná aj preto, lebo v závere prináša aj texty viacerých odtajnených diplomatických dokumentov z roku 1939. Sú tu uverejnené pôsobivé nové materiály o politike pobaltských štátov a Poľska, dvojakej politike Veľkej Británie v posledných mesiacoch bezprostredne predchádzajúcich útoku na Poľsko, kde sa možno zoznámiť s viacerými neznámymi faktmi o sovietsko-francúzsko-britských rokovaniach bezprostredne pred uzavretím sovietsko-nemeckej zmluvy o neútočení. Medzi dokumentmi je okrem iného aj list ľudového komisára zahraničných vecí ZSSR M. M. Litvinova splnomocnenému predstaviteľovi ZSSR vo Veľkej Británii I. M. Majskému z 19. marca 1939 (s. 313-315), v ktorom reflektuje na československé udalosti a rozoberá možnosti ďalšieho vývoja. Aj keď tento dokument bol zverejnený už v roku 1992, nie je všeobecne známy, a preto nezaškodí z neho citovať veci týkajúce sa Slovenska. Po tom, keď už dnes vieme, ako vyzeral nasledujúci vývoj, je obdivuhodná Litvinovova predvídavosť, keď Majskému, okrem iného, píše, že *„Hitler nepodnikne žiadny nový expanzívny krok, ba dokonca udelá nové mírumilovné gesto, Chamberlain a Daladier začnú znovu vystupovať na obhajobu mnichovskej linie. Ještě se nevdali... Československé události a ultimátum Rumunsku, které možná trochu znepokojily Chamberlaina a Daladiera jako garanty Hitlerových čestných slov a přísěžných ujištění, velmi dobře zapadají do rámce jejich milované koncepce německého tažení na východ.“* Pokiaľ ide o hodnotenie udalostí týkajúcich sa pomnichovského Československa, Litvinov vyslovil domnienku, že Taliani nemali v predstihu informácie o postupe Hitlera v marci 1939 a že počas návštevy rumunského šéfa diplomacie Grigore Gafencua vo Varšave, Rumunsko súhlasilo s vytvorením spoločnej poľsko-maďarskej hranice, teda s maďarskou okupáciou Podkarpatskej Rusi. Litvinov potvrdzuje aj krátkozraký nepriateľský postoj Poľska voči Československu, keď na základe vlastných poznatkov vyslovuje názor, že československé udalosti Poľsko asi neočakávalo, ale je *„ochotné smířit se s tím, že Německo spolkló Čechy, což si žel zjevně i přálo, na druhé straně ho silně znepokojuje to, že si Německo podřídilo Slovensko, jehož postavení není doposud dostatečně jasné. Polsko se zřejmě ještě nevdalo svých vlastních plánů ve vztahu k Slovensku“*. Litvinov ďalej vyslovuje svoj údiv, respektíve nepochopenie, prečo si Nemecko zvolilo pre Čechy a Slovensko dve rôzne formy podriadenosti, keď Slovensko je aspoň formálne samostatné. Litvinov vyslovil domnienku, či Hitler nechce zo Slovenska urobiť predmet výmeny s Poľskom a vymeniť ho za „koridor“ do Gdanska. Definitívne zahrnutie Slovenska podľa vzoru Bohemie do zostavy nemeckej ríše by v prípade odovzdania Slovenska Poľsku vyvolalo určité ťažkosti, a preto je podľa sovietskeho ministra potrebné nechať Slovensku zdanie samostatnosti, ktoré by mu dovolilo vyhlásiť svoje pranie pripojiť sa k Poľsku (s. 314).

Okrem statí „*Koncert velmocí v předvečer rozhodujících událostí*“ (N. A. Naročnickaja), „*Co předcházelo paktu o neútočení mezi SSR a Německem*“ (V. M. Falin), „*Od Mnichova po pakt Molotov-Ribbentrop: některé aspekty situace v Evropě v předvečer druhé světové války*“ (A. G. Duljan) či „*Smlouva o neútočení mezi Sovětským svazem a Německem a veřejné mínění v současném Německu*“ (S. N. Drožžin) bude slovenského čitateľa zaujímať predovšetkým štúdia z pera Valentiny Vladimirovny Marjinovej „*Kdo a jak dělil Československo v roce 1939*“ (s. 240-261) čiastočne zohľadňujúci aj výsledky slovenskej historiografie (V. Bystrický, L. Deák, J. Klimko), ale citujúci dokumenty aj z prác už takých antikvovaných autorov, ako V. Král (1962!) alebo F. Lukeš (1968), hoci autorka mohla siahnúť po novších prácach a edíciách dokumentov. Marjinová sa už dlhší čas zaoberá problematikou zániku Československa v rokoch 1938 – 1939 a okrem iného je autorkou práce „*Zakarpatskaja Ukrajina (Podkarpatskaja Rus) v politike Beneša i Stalina (1939 – 1945) gg.*“ a obsiahlej dvojzväzkovej monografie „*Sovetskij Sojuz i čecho-slovackij vopros vo vremja Vtoroj mirovoj vojny 1939 – 1945 gg.*“ z rokov 2007 (1. zv.) a 2009 (2. zv.).⁴ Po mnohých neobjektívnych kritikách časti nemeckej a maďarskej historiografie ospravedlňujúcej Mníchov ako spravodlivé riešenie národnostných problémov v strednej Európe je dnes istou satisfakciou čítať z pera ruskej autorky nasledovné slová: „*Vůči Československu a jeho prezidentovi E. Benešovi pociťoval Hitler neskrývanou nenávist nejen proto, že tam žili převážně Slované, ale také proto, že bylo jednou z nejdemokratičtějších evropských zemí a aktivně podporovalo myšlenku kolektivní bezpečnosti*“ (s. 241). A ak sa v pláne agresie proti ČSR, známom ako Fall Grün, uvádzalo okrem iného aj to, že hlavná hrozba z východu prichádza z Ruska a Československa, možno to dnes – aspoň pokiaľ ide o Československo – hodnotiť naozaj ako gigantické nadsadenie, ktorému ani v tej dobe žiadny mysliaci človek, keby bol o tom texte vedel, proste veriť nemohol. Je úsmevné, ale súčasne aj poľutovaniahodné, keď takmer rovnakými slovami to ešte aj dnes líčia mnohí autori, historici, politológovia i diletantskí publicisti významne ovplyvňujúci verejnú mienku, ktorí pripomínajú, ako vraj Československo išlo po ruke Stalinovi a importovalo komunizmus do strednej Európy. Najnovšie medzivojnovú politiku Československa a prezidenta Edvarda Beneša takto ohodnotil aj český spisovateľ a vyštudovaný historik Jiří Gruša vo svojej knihe o Benešovi.

Autorka rozoberá aj postup Poľska, ktoré sa po Mníchove poponáhľalo s okupáciou Těšínska; toto územie začali poľské vojská obsadzovať už 2. októbra 1938. Varšava sa ponáhľala preto, lebo poľské územie sa zväčšilo len o 0,2 %, ale výkonnosť poľského banského priemyslu až o 50 % (s. 242). Poľsko sa tým však neuspokojilo a ultimatívne požadovalo od pražskej vlády ďalšie územia, tentoraz na severe Slovenska. Tie aj na základe medzivládnej dohody z 12. decembra 1938 získalo. Dovedna to bolo 226 štvorcových kilometrov na Orave a na Spiši (Javorina). Tu sa Marjinová dopustila malej faktickej chyby, keď Javorinu kladie na Oravu (s. 242). Tento poľský postup výstižne charakterizoval W. Churchill, keď vo svojich memoároch napísal, že Poliaci, „*kým padal na nich odlesk mohutnosti Nemecka, poponáhľali sa urvať si svoj podiel při plienění a pustošení Československa*“ a „*Polsko sa so žravostí hyeny zúčastnilo na olúpení a zničení československého štátu*“. Pravda, Poľsko sa vtedy ešte naivne domnievalo, že sa spolu s Nemeckom o krátky čas bude podieľať na delení Ruska. Nemenovaný poľský diplomat to v rozhovore s poradcom nemeckého veľ-

⁴ Autorka publikovala aj príspevok vo Vojenskej histórii č. 3, 2011 (s. 142-157) *Slovensko (1939 – 1945) v dokumentoch ruských archívov*.

vyslanca vo Varšave R. Scheliom 28. decembra 1938 vyjadril slovami: „*Politická perspektíva pre európsky východ je jasná. O niekoľko rokov bude Nemecko bojovať so Sovietskym zväzom... Pre Poľsko bude lepšie, ak sa ešte pred týmto konfliktom postaví rozhodne na stranu Nemecka, pretože teritoriálne záujmy Poľska na západe a jeho politické záujmy na východe, predovšetkým na Ukrajine, môžu byť zabezpečené len cestou vopred uzavretej poľsko-nemeckej dohody.*“ Ešte jasnejšie to vyslovil poľský minister zahraničných vecí J. Beck v rozhovore so svojím nemeckým rezortným partnerom J. von Ribbentropom 26. januára 1939, keď sa netajil tým, že „*Poľsko si nárokuje sovietsku Ukrajinu a prístup k Čiernemu moru*“. Udalosti najbližšieho obdobia však preukázali naivitu týchto poľských predstáv, veď Varšava už o necelý rok tvrdo z tohto svojho velikášstva precitla, a nie územie Ruska, ale, naopak, územie Poľska sa stalo predmetom delenia medzi Nemeckom a ZSSR.

Veľkú pozornosť venuje Marjinová aj nárokom Maďarska na Slovensko a Podkarpatskú Rus, pričom správne poukazuje na to, že v dobe mníchovskej krízy sa Maďarsko neodvážilo toto územie priamo obsadiť a vo vedomí svojej vojenskej slabosti zvolilo radšej vyčkávaciu taktiku. Keď sa problém maďarskej menšiny neriešil podobne, ako problém sudetských Nemcov, bolo Maďarsko sklamané, preto následne rozvinulo horúčkovitú činnosť a hľadalo podporu predovšetkým u ústretovjšieho Talianska. Autorka kladie mylne začiatok maďarsko-československých rokovaní v Komárne už na 6. októbra (s. 243), hoci to bol len návrh Maďarska, a rokovania sa na žiadosť československej strany posunuli a uskutočnili sa až v dňoch 9. – 13. októbra. Tomuto omylu by sa Marjinová bola ľahko vyhla, keby bola viac pracovala aj s českou a slovenskou literatúrou najmä s početnými prácami nášho popredného špecialistu na tému prvej Viedenskej arbitráže Ladislava Deáka. Takisto je v texte nesprávne uvedené aj meno nástupcu K. Kányu v kresle ministra zahraničných vecí Istvána Csákyho (s. 243 a s. 249). Napriek menším faktickým omylom však autorka správne poukazuje na to, že po Mníchove sa Viedenská arbitráž stala ďalším krokom na ceste ku konečnej likvidácii Československa. Takisto pripomína aj to, že Budapešť sa nehodlala uspokojiť s tým, čo dosiahla vo Viedni 2. novembra 1938 a jej plány siahali ďalej až po požiadavku integrálneho obnovenia Uhorska v hraniciach „koruny sv. Štefana“. Autorka pripomína, že ako na Slovensku, tak aj na Podkarpatskej Rusi boli od samého počiatku existencie Československa silné politické sily, ktoré sa usilovali buď čo najviac oslabiť zväzky s Prahou, alebo sa úplne odtrhnúť od ČSR. A práve tieto sily po Mníchove Hitler využil a aj pomocou nich nechal „*vybouchnout Československo zevnitř*“ (s. 243).

Okupácia československých území bola, tak ako sa plánovala, uskutočnená v priebehu desiatich dní. Nové hranice Československa v mnohých prípadoch nezodpovedali etnografickému princípu: Nemecko zabralo aj územia s českým obyvateľstvom (viac ako milión Čechov), buď pre ich strategický alebo hospodársky význam, a podobne to bolo aj na Slovensku, kde sa pod maďarskou okupáciou ocitlo podľa československého sčítania ľudu z roku 1930 až 272 145 Slovákov, ktorí rozmnožili tamojšiu slovenskú menšinu. Pritom sa revízia hraníc uskutočňovala pod heslami zabezpečenia ochrany národnostných menšín a práva na ich samourčenie. To však neplatilo, ako sa ukázalo, keď išlo o Čechov a Slovákov. Nové hranice pretínali na mnohých miestach dôležité dopravné magistrály a životaschopnosť takto územne, vojensky a hospodársky oslabeného štátu bola silne ohrozená. Československý minister zahraničných vecí Kamil Krofta to už 3. októbra hodnotil tak, že Československo sa stalo len fikciou, štátom bez akéhokoľvek významu, bez vlastnej línie vedenia a že nie je ďaleko doba, keď sa stane slabošským príveskom Nemecka (s. 244). Pomery po schválení novembrového ústavného zákona popisuje autorka nasledovne: pred-

seďa slovenskej autonómnej vlády monsignor J. Tiso dával prednosť udržaniu Slovenska v Česko-Slovensku, rusínsky A. Bródy na Podkarpatskej Rusi pokukoval po Budapešti, ukrajinoľil A. Vološin po Berlíne a významný slovenský politik K. Sidon (myslí sa Sidor) zase po Varšave (s. 244). Činnosť týchto autonómnych vlád však zostala obmedzená už len na niekoľko málo mesiacov, veď Hitler ešte 22. októbra povedal ministrovi F. Chvalkovskému, že ak zaznamená pokus pracovať proti nemu, zničí Česko-Slovensko behom niekoľkých hodín. A vodca sa na to aj pripravoval. Už krátko po uzavretí Mníchovskej dohody, ktorou boli garantované aj nové hranice okypteného Československa, dal Hitler vypracovať konkrétny vojenský plán na likvidáciu tohto štátu. Viacero jasných signálov naznačovalo, že sa pripravuje inkorporácia Česko-Slovenska alebo jeho časti do ríše. Podľa dokumentu zverejneného po roku 1989, poradca nemeckého veľvyslanca v Poľsku R. Schelia už koncom decembra 1938 oznámil rozviedke jednej zo zahraničných veľmocí, že sa na ministerstve zahraničných vecí v Berlíne pripravuje nemecko-česko-slovenská dohoda o protektoráte a celkom neopodstatnene tvrdil aj to, že vraj česká kotlina aj naďalej zostáva ohniskom odporu a že skutočné rozdrvenie ešte len príde. Podľa Scheliu preto nemožno udalosti na česko-slovenskom úseku považovať za ukončené, a v oficiálnych kruhoch v Berlíne prevláda stanovisko, že cieľom prvej vlny nemeckej expanzie v roku 1939 je úplné ovládnutie Čiech (s. 249). Pokiaľ išlo o Slovensko, už v októbri predložil vedúci politickej správy nemeckého ministerstva zahraničných vecí E. Woermann Ribbentropovi štyri varianty riešenia slovenskej otázky: 1/ vznik samostatného Slovenska, 2/ slovenská autonómia v rámci československého štátu, 3/ autonómia Slovenska za podpory Maďarska s perspektívou, že sa stane jeho súčasťou a 4/ autonómia Slovenska za podpory Poľska (s. 246). Ak sa napokon uplatnil variant prvý, zrejme zavázilo Woermannovo stanovisko, podľa ktorého by samostatné Slovensko bolo slabým štátnym útvarom, a preto by mohlo s najväčšou pravdepodobnosťou podporiť zámery Nemecka preniknúť do priestranstva na východe a ovládnuť ho. Taktiež sa pripomínalo veľké lesné bohatstvo krajiny a skutočnosť, že je tam umiestnená časť československej zbrojnej výroby. Podľa Woermannova tretia ani štvrtá možnosť nezodpovedajú záujmom Nemecka, preto ich sám zamietol. Predbežne odporučal zotrvať pri druhom variante, ktorý vo vzťahu k Slovensku obmedzí anekčné plány Maďarska a Poľska. V konečnom dôsledku sa v marci 1939 uplatnil variant prvý, pričom iste zavázil aj názor H. Göringa, že treba podporiť túžbu Slovákov po samostatnosti, lebo bez Slovenska nám (Nemcom – pozn. F.V.) bude česká zem ešte viac vydaná na milosť a letecké základne pre Luftwaffe na Slovensku sú dôležité pre akcie proti Východu. Udalosti v marci 1939 potvrdili predchádzajúce hodnotenia mnohých diplomatov, že na mníchovské garancie Česko-Slovensku si už nikto nespomenie a že Hitlerova nová akcia proti nemu sa nestreťe s väčším odporom a námietkami zo strany západných krajín (s. 247-248). V konečnej fáze likvidácie Česko-Slovenska Nemecko postupovalo inak, ako v čase mníchovskej krízy. V období prípravy Mníchova, keď boli ciele a zámery sporných strán predmetom širokých medzinárodných rokovaní na spoločenskej aj diplomatickej úrovni – a vtedy to dosť dobre ešte inak ani nešlo a Hitler si nemohol byť istý reakciou západných krajín na svoju prípadnú jednostrannú akciu – teraz postupovalo Nemecko najprv skryte a o svojich zámeroch neinformovalo ani svojho najbližšieho spojenca – Taliansko, a tým menej Poľsko a Maďarsko, ktoré sa o riešenie česko-slovenskej otázky tiež nesmierne živo zaujímal. Až keď padlo v Nemecku rozhodnutie o podobe riešenia česko-slovenskej otázky, boli informovaní aj nemeckí spojenci. Maďarsko sa po tom, ako vyjadrilo prianie stať sa dôverným spojencom ríše, zblížiť sa s „osou“ Berlín – Rím a spoločne bojovať

proti bolševizmu, počas rokovaní Csákyho s Hitlerom 16. januára 1939 dozvedelo, že vodca má záujem na tom, aby sa aj Maďarsko zúčastnilo na delení Česko-Slovenska, ale územné otázky nechal Hitler takticky otvorené. V tom čase ešte totiž uvažoval aj o tom, že k deleniu česko-slovenského územia prízve aj Poľsko, ako o tom svedčí rozhovor Hitlera s J. Beckom 5. januára 1939. Keďže však Poliáci odmietli nemecké požiadavky na Gdansk a výstavbu exteritoriálnej diaľnice a železnice poľským koridorom do Východného Pruska, nastal v nemecko-poľských vzťahoch rýchly obrat o 180 stupňov. Hitler prestal považovať Poľsko za potenciálneho spojenca pri likvidácii Česko-Slovenska. Následok bol, že už na jar sa v Berlíne pracovalo na plánoch na zničenie Poľska (s. 250).

Česko-slovenská vláda dostávala zo zahraničných misií čoraz častejšie správy o tom, že sa pripravuje likvidácia štátu, čo ju znepokojovalo a pokúšala sa o vyjasnenie situácie návštevou F. Chvalkovského v Berlíne 21. januára 1939. Hitler mu počas rozhovoru oznámil stručne a jasne, že pozícia čistej neutrality Česko-Slovenska Nemecko neuspokojuje a ríša potrebuje, aby sa Česko-Slovensko stalo spoľahlivým partnerom nemeckej zahraničnej politiky a nemanévrovalo medzi oboma táborami. Je známe, že Hitler vzniesol aj ďalšie požiadavky, ktoré nebolo možné označiť inak, ako to urobil zástupca ľudového komisára zahraničných vecí ZSSR V. P. Pot'omkin, že totiž ide o „*najkategorickejší diktát*“: okamžite zastaviť protinemecké prejavy v česko-slovenskej tlači, znížiť stav ozbrojených síl približne o polovicu, odoslať časť zlatých zásob Česko-Slovenska do Nemecka, okamžite vyhnáť Židov zo štátnych a spoločenských inštitúcií a z hospodárskeho života, atď. Hitler dal Chvalkovskému jednoznačne najavo, že Česko-Slovensko je plne závislé od ríše a ak to bude potrebné, Nemecko sa nezastaví pred ničím, ani pred okupáciou štátu.

V priebehu februára 1939 sa kríza prehlbovala a na likvidáciu Česko-Slovenska už bolo všetko pripravené. Čakalo sa len na zámienku a tú, prekvapujúco, poskytla sama Praha, uvádza Marjinová na s. 253. Myslí tým nezhody centrálnej pražskej vlády s autonómnymi vládami Slovenska a Podkarpatskej Rusi, ktoré Prahu podozrievali, že sa chce vrátiť k pôvodnému stavu unitárneho štátu. V českých vládnych kruhoch sa stále častejšie objavovala myšlienka silových metód riešenia situácie, a to, predovšetkým, pokiaľ ide o Slovensko a nepripustiť rozpad štátu. Na známej tajnej porade niekoľkých ministrov centrálnej vlády sa koncom februára 1939 podľa návrhu generála Aloisa Eliáša rozhodlo o aktívnych akciách proti slovenskému separatizmu. Pražská vláda však z opatrnosti sondovala aj postoj Berlína k takémuto riešeniu a nechala sa oklamať zdanlivým neutrálnym postojom „nezasahovania“ do vnútorných česko-slovenských záležitostí. Podľa niektorých bádateľov nemeckí predstavitelia dokonca vyzývali Prahu k takýmto krokom. Potom udalosti nabrali rýchly spád a Hitler dospel k záveru, že nastal čas na realizáciu jeho zámerov likvidovať zvyšky Česko-Slovenska. A pritom mu zámienku na to poskytla samotná Praha. Aj podľa neskoršieho hodnotenia generála Viesta bol zásah českej vlády dosť nevhodný, vznikli nepokoje, ktoré Nemci využili (s. 254). Ako píše Marjinová, Tiso na rokovaníach s Hitlerom 13. marca v Berlíne pochopil, že „*jiné východisko než vyhlásení nezávislosti neexistuje*“. Po vyhlásení samostatnosti 14. marca vznikla nová vláda pod priamym tlakom Berlína, zdôrazňuje autorka, ale súčasne uzatvára, že výber variantov ďalšej budúcnosti Slovenska nebol veľký: buď samostatnosť, presnejšie „zdanlivá samostatnosť“ nového štátu, alebo okupácia Slovenska a jeho rozdelenie medzi Nemecko, Maďarsko a Poľsko. Situáciu po 14. marci videl nielen Litvinov ako úplné zničenie jeho nezávislosti a jeho premenu na bábkový štát, niečo ako Mandžusko, ale aj veľvyslanec Francúzska v Nemecku R. Coulondre to okomentoval slovami, že táto krajina, zmrzačená viedenským arbitrážnym rozhodnutím, zbavená svojich najú-

rodnejších údolí a roztrúsená v horských oblastiach, je absolútne bezmocná (s. 256). Dovŕšením konca slovenskej nezávislosti bolo podľa autorky 23. marca podpísanie slovensko-nemeckej zmluvy „o ochrane Slovenska“, ktorá v podstate znamenala koniec jeho nezávislosti.

Čechy a Morava boli nemeckou armádou obsadené 15. marca. Pokiaľ ide o Podkarpatskú Rus, udalosti sa vyvíjali podľa podobného scenára ako na Slovensku, uvádza autorka. Hitler 12. marca vyzval maďarského vyslanca v Berlíne D. Sztójajho, aby Budapešť bezodkladne okupovala Podkarpatskú Rus. Natešený Horthy vodcu obratom informoval, aký je šťastný a ako už Maďari s nadšením volajú, aby túto úlohu vyriešili. Plány sú už hotové. V utorok šestnásteho tento mesiac vznikne pohraničný incident, po ktorom bude ako odvetva nasledovať v sobotu silný úder (s. 256). V skutočnosti to nebolo také jednoduché. Československé jednotky kládli Maďarom na Podkarpatskej Rusi tvrdý odpor, a vedené generálom Olegom Svátkom usporiadane ustúpili na Slovensko, Poľsko a do Rumunska. Autorka na strane 257 uvádza, že v dňoch 15.–18. marca bolo celé územie Podkarpatskej Rusi okupované maďarskou armádou, ale situácia bola podstatne zložitejšia a posledné boje utíchli až 23. marca.

Analýzu zložitých diplomatických rokovaní v období pred 1. septembrom 1939 podávajú príspevky N. A. Naročnickej, a niekoľko ďalších štúdií sa venuje predovšetkým kľúčovej udalosti – uzavretiu sovietsko-nemeckého paktu o neútočení aj s tajným dodatkom z 23. augusta 1939, ako aj jeho hodnoteniu súčasnou neruskou historiografiou, v ktorom často nachádzajú pokusy a snahu o prepisovanie a falšovanie dejín. Naročnickaja napríklad pripomína výroky poľského historika Pavla Wiczorkowského, podľa ktorého je škoda, že sa v roku 1939 nedokázalo Poľsko dohodnúť s Nemeckom a že spolu s ním neporazilo neoblúbené Rusko. Podľa autorky – a má zrejme pravdu – ide o groteskné poľské sebahodnotenie, ak sa Wiczorkowski domnieva, že nemecká armáda posilnená poľskými jazdecnými oddielmi by dokázala Červenú armádu poraziť pri Stalingrade a Kursku a potom by v Moskve Hitler spolu s Rydz-Śmiglym sledovali prehliadku víťazných poľsko-nemeckých vojsk (s. 15). Podľa autorky sa jadrom falšovania dejín stalo prekrucovanie zmyslu druhej svetovej vojny v diele nemeckého historika E. Nolteho, ktorý začal rehabilitovať fašistické javy v Európe a nepriamo ospravedlňovať hitlerovské výboje (s. 24). Naročnickaja na okraj kritiky sovietsko-nemeckého paktu o neútočení uvádza, že zásluhou Nolteho na Západe nazývajú sovietsko-nemeckú zmluvu „paktom o vojne“, medzníkom, ktorý akoby nemal analógiu v európskych dejinách 19. a 20. storočia. Ale nie je to tak a od Vestfálskeho mieru až po Dayton nielen v imperiálnej minulosti, ale aj v „demokratickej“ (úvodzovky používa autorka – pozn. F.V.) prítomnosti dvojstranné zmluvy, a predovšetkým viacstranné dohody, vždy boli a sú určovaním nových hraníc jednými štátmi iným štátom (s. 28).

Ešte jeden zaujímavý detail z článku V. M. Falina iste zaujme každého čitateľa, ktorý počul a čítal mnohé dohady, ale málo konkrétneho o tom, ako sa mala premeniť druhá svetová vojna na tretiu svetovú vojnu, teda na vojnu západných spojencov proti ZSSR. O sovietskych zámeroch Falin nič neuvádza, ale západné približuje nasledovne: „*V říjnu 1998 se oficiální místa v Londýně omluvila; opravdu se tak stalo, že v předvečer kapitulace nacistického Německa společný štáb plánování válečného kabinetu Velké Británie připravoval útok na Sovětský svaz, aby splnil směrnicí předsedy vlády W. Churchilla. Cíl zvláštní operace, která dostala kódové označení Nemyslitelné, byl vytyčen takto: 'Přinutit Rusko, aby se podřídilo vůli Spojených států a britského impéria.' Způsob k dosažení cíle – porážka Ruska v totální válce. Začátek agrese – 1. červenec 1945 spojenými silami USA, Velké Británie, britských dominií, polského expedičního sboru a 10 divizí wehrmachtu s postupným zvětšovaním německého kontingentu, pravděpodobně až na 40 bojových divizí“ (s. 35).*

Falin o operácii Unthinkable hovoril v Prahe už v roku 2007, ale ide stále o málo známe informácie. Mnohé ďalšie zaujímavé detaily a hodnotenia súčasnej neruskej historiografie obsahujú aj ďalšie štúdie v zborníku, ktorý si celkom iste zaslúži pozornosť našich špecialistov na uvedené obdobie.

Ferdinand Vrábek

HANZLÍK, František. *BEZ MILOSTI A SLITOVÁNÍ. B. Reicin – fanatik rudého teroru*. Praha : Nakladatelství Ostrov 2011, 352 s. ISBN 978-80-86289-72-4.

Rozsiahlu publikačnú činnosť českého vojenského historika Františka Hanzlíka nie je potrebné osobitne predstavovať. Okrem dvoch samostatných monografií a spoluautorstva ďalších troch prác ju tvorí viac ako 50 odborných štúdií, článkov a statí. Autor, ktorý prednáša históriu a politológiu na Univerzite obrany v Brne, sa v nich venuje vnútropolitickému vývoju bývalého Československa po skončení druhej svetovej vojny s dôrazom na obdobie rokov 1945 – 1950. Predmetom jeho záujmu je predovšetkým problematika jednej z tajných služieb čs. armády – vojenskej kontrarozviedky, ktorá v uvedenom období pôsobila pod názvom obranné spravodajstvo (OBZ) a inými názvami.⁵ Podrobne rozoberá jej organizáciu, činnosť a vplyv na vtedajšie vnútropolitické udalosti a diania, z ktorých mnohé režírovala alebo v nich vystupovala ako priamy aktér. F. Hanzlík pozná túto problematiku tak dôkladne, ako žiadny z českých a slovenských historikov.

V apríli 2011 vydalo pražské nakladateľstvo Ostrov novú knihu F. Hanzlíka s názvom *Bez milosti a slitování* a podtitulom *B. Reicin – fanatik rudého teroru*, v ktorej sa autor zameril na samotný vrchol personálnej pyramídy obranného spravodajstva. Sleduje život Bedřicha Reicina, od januára 1945 „šéfa“ spomenutej tajnej služby. Vytvorený portrét tejto morálne spornej a s viacerými nejasnosťami a fámami spojenej osobnosti československých dejín podrobne mapuje jeho životnú cestu. Pozorne sleduje a dokumentuje Reicinov komunistický fanatizmus a jeho rýchly kariérny a mocenský vzostup po skončení vojny a najmä po februári 1948, po ktorom však nasledoval prudký politický pád, ktorý sa skončil odsúdením na smrť a popravou. Kniha však nie je len biografickým portrétom. Autor v nej vykresľuje tiež atmosféru doby, politické prostredie a inštitúcie, v ktorých bol Reicin činný. Prináša aj nové fakty o zákulisí zápasu o politickú moc, o zneužívaní Reicinom riadenej organizácie v prospech komunistickej strany a o mechanizme, ktorý „bez milosti a zľutovania“ ničil skutočných, či len vykonštruovaných politických protivníkov, aby nakoniec likvidoval aj svojich tvorcov.

Nová publikácia F. Hanzlíka predstavuje, podľa nášho názoru, prirodzené vyústenie jeho doterajšej výskumnej a spracovateľskej činnosti. Autor v nej zužitkoval výsledky dlhoročného štúdia širokého spektra archívnych fondov ústredných archívov vojenskej, bezpečnostnej i civilnej proveniencie v Českej republike a Slovenskej republike, ako aj štúdia písomných pozostalostí čs. povojnových a pofebruárových emigrantov v Archíve

⁵ Názov obranné spravodajstvo sa oficiálne používal do apríla 1945, keď boli zložky OBZ formálne zaradené ako 5. oddelenia štábov do jednotlivých veliteľských stupňov. Neoficiálne sa však názov OBZ používal ďalej. V auguste 1950 sa táto vojenská tajná služba premenovala na Hlavnú informačnú správu a v máji 1951 prešla do pôsobnosti ministerstva národnej bezpečnosti pod názvom Veliteľstvo vojenskej spravodajskej služby. Od roku 1953 do roku 1989 účinkovala pod názvom Vojenská kontrarozviedka. Tvorila samostatnú zložku organizačnej štruktúry Štátnej bezpečnosti.

Čechov a Slovákov v zahraničí v Chicagu, ktorí pred odchodom do exilu „získali skúsenosti“ s orgánmi vojenského obranného spravodajstva. Súčasne sa F. Hanzlíkovi podarilo to, o čom mnohí bádatelia snívajú. S pomocou pracovníkov Národného archívu v Prahe našiel doteraz neznáme archívne dokumenty o Reicinovi, ktoré veľmi podrobne vypovedajú o jeho činnosti, predovšetkým v období predmníchovskej republiky. Výsledky štúdia a analýzy tisícich strán archívnych materiálov doplnil poznatkami z odbornej literatúry, dobovej tlače a rozhovorov s pamätníkmi.

Publikácia je prehľadne chronologicky a tematicky usporiadaná do relatívne samostatných častí, respektíve kapitol, z ktorých niekoľko vždy tvorí relatívne uzavretý celok. V prvých troch kapitolách autor sleduje životnú dráhu Reicina od jeho dospievania po odjazd do Sovietskeho zväzu v októbri 1940. Dokumentuje, že tento bol už od študentských čias horlivým stúpencom a propagátorom komunizmu. V necelých pätnástich rokoch vstúpil do organizácie mládeže KSCĽ, v ktorej aj vykonával rôzne funkcie. Za svoju politickú činnosť bol vylúčený zo štúdií v Plzni a viackrát zadržaný políciou. Od roku 1929, už ako riadny člen KSCĽ, sa venoval výhradne práci v tejto strane, kde sa angažoval najmä v antimilitaristickom hnutí. Osobne sa poznal s vedúcimi funkcionármi KSCĽ, ako napr. K. Gottwaldom, V. Kopeckým, J. Švermom, R. Vetiškom a ďalšími. Niekoľkokrát navštívil ZSSR.

Po Mníchove a vzniku protektorátu bol dvakrát zatknutý a prepustený nemeckými úradmi, a to napriek svojmu židovskému pôvodu a komunistickej orientácii. Hanzlík podrobne dokumentuje, ako sa na začiatku 50. rokov vyšetrovatelia Rieicina snažili túto skutočnosť využiť na preukázanie jeho údajnej spolupráce s gestapom. Porovnaním s archívnymi materiálmi iných členov komunistickej strany, ktorých v tomto čase gestapo tiež väznilo a prepustilo, sa stotožňuje s ich názorom, že prepustenie bolo zrejme istým gestom Nemcov voči Sovietskemu zväzu za podpísanie nemecko-sovietskej zmluvy na konci augusta 1939. Bližšie analyzuje aj nejasné okolnosti odchodu Reicina do ZSSR. Dokazuje, že šlo o legálny akt sprostredkovaný nemeckým Ústredím pre vystaňovanie Židov (Zentralstelle für die Jüdische Auswanderung), aj keď k získaniu sovietskeho víza Reicinovi a jeho manželke dopomohli jeho známosti s funkcionármi KSCĽ.

Pri hodnotení tohto celku recenzovanej práce však treba konštatovať, že jej autor sa miestami veľmi približuje výsledkom bádateľského a spracovateľského úsilia ďalšieho českého vojenského historika Milana Lichnovského o rovnakej etape života B. Reicina. Škoda, že jeho štúdiu (Historie a vojenství, XLIII, 1994, č. 1, s. 3-36) F. Hanzlík nespomenul aspoň v zozname použitej literatúry.

Ďalších päť kapitol publikácie autor venuje pôsobeniu Reicina v Sovietskom zväze a v čs. vojenskej jednotke v ZSSR. Pozornosť zo začiatku sústreďuje na jedno z „bielych miest“ v jeho živote, to znamená obdobie od internácie v tábore Oranki v júli 1940 po príchod do Buzuluku vo februári 1942. Konfrontuje názory na možnosť zámerného vyslania Reicina do tohto tábora sovietskymi orgánmi (NKVD) s úlohou zistiť postoje ďalších internovaných čs. občanov s pravdepodobnosťou jeho internovania ako držiteľa protektorátneho pasu po napadnutí ZSSR nemeckou armádou. Konštatuje pritom, že „*I když neexistují přímé důkazy, patřil Reicin s největší pravděpodobností k důležitým spolupracovníkům sovětských tajných služeb.*“ Mal sa ním stať s vedomím exilových funkcionárov KSCĽ v Moskve, ktorí „*Zřejmě proto odmítli přímělu za propuštění Reicina...*“

Pred odchodom do Buzuluku dostal Reicin, ako uvádza F. Hanzlík, podrobné inštrukcie od J. Dimitrova, K. Gottwalda a J. Švermu. Po príchode k jednotke sa mimoriadne aktívne angažoval vo vytváraní a riadení neverejnej (ilegálnej) straníckej organizácie a zhromažďo-

vaní informácií o príslušníkoch veliteľského zboru. Po absolvovaní záložnej dôstojníckej školy bol zaradený k osvetovej službe. Autor recenzovanej práce v tejto súvislosti podrobne opisuje „zákulisné ťahy“ a osobné spory, predovšetkým s JUDr. Jaroslavom Procházkom, ktoré jeho činnosť sprevádzali. Ako osvetový dôstojník 1. čs. poľného práporu sa Reicin zúčastnil bojov pri Sokolove, za čo bol – Hanzlík dokumentuje, že na vlastný návrh – vyznamenaný Radom červeného práporu. Po krátkom pôsobení v Novochopersku, kde sa formovala 1. čs. brigáda, bol odvelený do Jefremova. Hlavným dôvodom bola tu prebiehajúca výstavba 2. čs. paradesantnej brigády. Jej väčšinu príslušníkov tvorili dôstojníci a vojaci slovenskej národnosti, ktorým sovietske velenie ani čs. komunisti príliš nedôverovali. Hanzlík vyslovuje zaujímavú, aj keď materiálovo nepodloženú, domnienku, že úlohou Reicina, okrem budovania osvetového aparátu, bolo získať informácie o ich postojoch, názoroch a náladách. Následne, v apríli 1944, Reicina vymenovali za prednostu oddelenia osvetovej a mravnej výchovy 1. čs. armádneho zboru. Na osobný zásah K. Gottwalda však bol už v júli t. r. do tejto funkcie ustanovený J. Procházka, a Reicin sa stal jeho zástupcom. V tejto súvislosti publikácia približuje, ako sa osobné spory medzi nimi zostrovali, až vyústili do permanentnej krízy.

V posledných mesiacoch roku 1944 pôsobil Reicin na Podkarpatskej Rusi. V rámci skupiny dôstojníkov a poddôstojníkov vyslaných veliteľstvom čs. armádneho zboru, sa tu mal podieľať na organizovaní čs. štátnej administratívy a zabezpečovaní odvodov do jednotiek zboru. Stručnosť textu o tejto jeho vojnovnej epizóde v práci F. Hanzlíka však kontrastuje s vyššie spomenutou štúdiou M. Lichnovského, ktorá sa ňou zaoberá oveľa podrobnejšie a prináša celý rad v recenzovanej publikácii nespomenutých informácií. Ich absencia je o to zreteľnejšia, že podľa Lichnovského skutočným poslaním uvedenej skupiny na Podkarpatskej Rusi nebolo hájiť československé, ale sovietske záujmy, čomu zodpovedala aj protičeskoslovensky orientovaná činnosť Reicina.

V januári 1945 došlo v živote Reicina ku zmene, ktorá výrazným spôsobom ovplyvnila jeho ďalšiu vojenskú kariéru aj celý zvyšok životnej dráhy. Na základe žiadosti sovietskych dôstojníkov NKVD pôsobiacich v 1. čs. armádnom zbore, s osobnou podporou člena vojenskej rady 4. ukrajinského frontu generála L. Z. Mechlisa a na odporúčanie J. Procházku, ktorý sa tým zbavil súpera v aparáte výchovy a osvety, bol vymenovaný za prednostu novovytvoreného oddelenia OBZ zboru. Okrem tejto oficiálnej a rôznymi materiálmi potvrdenej verzie F. Hanzlík navyše uvádza, že „Z dostupných prameňů (nikde však nespomína z akých – pozn. J. Š.) vyplýva, že o jmenování Bedřicha Reicina sa po konzultaci s Klementem Gottwaldem a moskeviským vedením KSČ rozhodovalo v Sovětském svazu na nejvyšších místech.“ Nemenej zaujímavá je otázka, či mal Reicin na uvedenú funkciu odbornú prípravu. V recenzovanej publikácii sa autor k nej nevyjadruje, a to napriek tomu, že v predchádzajúcich dvoch prácach (*Soumrak demokracie. Vizovice 2000 a Vojenské obranné spravodajství v zápasu o politickou moc 1945-1950. Praha 2003*) tvrdí, že Reicin absolvoval sovietsku spravodajskú školu. Túto skutočnosť ako veľmi pravdepodobnú pripúšťa aj M. Lichnovský v druhej časti svojej štúdie o B. Reicinovi (*Historie a vojenství, XLIII, 1994, č. 2, s. 3-43*).

V novej funkcii dostal Reicin príležitosť plne uplatniť svoje povahové a morálne vlastnosti. Okrem mimoriadnej pracovnej výkonnosti a dobrých organizačných schopností išlo najmä o už spomenutý komunistický fanatizmus, chorobnú ctižiadosť, karierizmus, aroganciu v jednaní s ľuďmi, nenávisť voči všetkým, čo mali iné názory a používanie diktátorských metód. Spolu so svojim zástupcom Karlom Vašom, ktorý mal podobné „schopnosti“,

začali budovať organizačnú štruktúru OBZ podľa vzoru kontrarozviednej služby Červenej armády, od ktorej preberali aj jej metódy. OBZ pod vedením Reicina od počiatku disponovalo právomocami spravodajskej služby aj bezpečnostných orgánov. Uplatňovalo ich tak voči vojenským osobám ako civilnému obyvateľstvu, a to nielen v operačnom pásme bojujúcich armád, ale aj na oslobodenom území Slovenska. Na základe analýzy archívnych materiálov práca F. Hanzlíka dokumentuje konkrétne aktivity OBZ, medzi ktoré patrilo, okrem iného, zneškodňovanie nepriateľských agentov a špiónov, vyšetrowanie trestných činov spáchaných príslušníkmi zboru, pátranie po archívoch a dokumentoch gestapa, Abwehru a okupačných úradov, ale aj odstraňovanie čs. občanov nemeckej a maďarskej národnosti zo zboru, sledovanie „reakčných“, či „podozrivých“ elementov v mužstve a veliteľskom zbore s osobitnou pozornosťou na vojakov a dôstojníkov slovenskej národnosti a tzv. západniarov. Orgány OBZ sa podieľali aj na preverovaní príslušníkov bývalej slovenskej armády, ktorí sa hlásili do 1. čs. armádneho zboru alebo ich bez preverky posielali priamo do zajateckých táborov Červenej armády. Príslušníci bezpečnostných oddielov OBZ počas oslobodzovacích bojov na Slovensku zatkli stovky civilných občanov, z ktorých značná časť bola odsunutá do internačných táborov v ZSSR.

„Úspešná“ činnosť B. Reicina vo funkcii prednostu oddelenia OBZ zboru ho po vymenovaní novej čs. vlády v apríli 1945 vynesla na ministerstvo národnej obrany. Na návrh nového ministra brigádneho generála Ludvíka Svobodu sa stal, a to v hodnosti kapitána, prednostom Hlavnej správy obranného spravodajstva (HS OBZ) MNO. Jeho činnosťou v tejto funkcii, respektíve činnosťou ním riadených orgánov OBZ od skončenia vojny do februára 1948, sa zaoberá nasledujúcich šesť kapitol publikácie F. Hanzlíka.

V prvých piatich kapitolách tohto celku čitateľ, oboznámený s publikačnou činnosťou autora, nájde väčšinou informácie a fakty uvedené už v jeho predchádzajúcich prácach. Týkajú sa predovšetkým vytvárania organizačnej štruktúry OBZ, personálneho obsadzovania funkcií, oblastí, na ktoré sa zameriavalo a metód používaných pri plnení hlavnej úlohy, to znamená, prehlbovanie vplyvu komunistickej strany v armáde, v bezpečnostných zložkách ministerstva vnútra a v ostatných oblastiach života spoločnosti. Pozornosť je venovaná tiež činnosti OBZ v takých uzlových bodoch politického diania, ako boli parlamentné voľby v máji 1946 alebo vykonštruované odhalenie protištátneho sprisahania na Slovensku na jeseň 1947. V tejto súvislosti je však zarážajúce, že autor publikácie nespomína viaceré významné skutočnosti uvedené v jednej zo svojich štúdií (Vojenská história, 3, 1999, č. 4). Predovšetkým ide o nariadenie Reicina pátraciemu oddeleniu OBZ, aby na Slovensku vybuďovalo spravodajskú sieť rovnakú ako na území cudzieho štátu. V súhrne použitých informácií však celkom jasne dokumentuje, ako sa OBZ pod vedením Reicina stalo v podstate nekontrolovateľnou organizáciou, ktoré pri presadzovaní záujmov komunistickej strany neváhalo porušovať platné zákony. Samotný Reicin disponoval rozsiahlymi právomocami, ktoré dokázal využiť na posilnenie osobnej moci a vplyvu v armáde. Aj keď nebol členom najvyššieho vedenia KSC, s ohľadom na svoju pozíciu a osobné väzby na K. Gottwalda a ďalších vedúcich predstaviteľov tejto strany, ako aj „vdáka“ informáciám, ktoré OBZ získalo z rôznych archívov a iných zdrojov, významne ovplyvnil mnohé rozhodnutia stranického centra aj velenia armády.

Medzi nové fakty, ktorými autor túto časť svojej práce obohatil, patrí predovšetkým činnosť osobitných skupín príslušníkov OBZ podriadených priamo Reicinovi v českom pohraničí. Okrem plnenia bezpečnostných úloh, ako bolo napr. zatýkanie bývalých vojakov nemeckej brannej moci, členov nemeckého podzemného hnutia a tzv. zlatokopov, sa

tu dopúšťali rôznych provokácií, násilia, krádeží aj vrážd. Hanzlík objasňuje aj súvislosti vytvárania a používania tajného fondu OBZ, ktorým disponoval Reicin podľa vlastného uváženia a bez akejkoľvek evidencie. Uvádza, že z fondu boli, okrem iného, hradené aj výdaje na exhumáciu a pohreb viac ako 250 Karpatských Nemcov zo Slovenska, ktorých zastrelili príslušníci OBZ v Lověšicích u Přerova v júni 1945.

Mimoriadne zaujímavé a doteraz neznáme informácie prináša posledná kapitola tohto celku, v ktorej autor publikácie približuje úlohu OBZ a Reicina v príprave a priebehu februárových udalostí. S využitím archívnych materiálov dokumentuje podiel OBZ na zabezpečení prevzatia moci komunistami, okrem iného, na diskreditácii nekomunistických strán a opatreniach smerujúcich k prípadnej eliminácii armády. F. Hanzlík uvádza konkrétne svedectvá napríklad o úsilí orgánov OBZ „vyradiť z hry“ príslušníkov Hradnej stráže, dostať pod kontrolu Vojenskú kanceláriu prezidenta republiky, kde sa im podarilo získať na spoluprácu, okrem iných osôb, kpt. Martina Dzúra – Uličného (neskoršieho generála a ministra národnej obrany ČSSR), príprave časti „spolahlivých“ vojenských jednotiek na vystúpenie proti „reakcii“ a odstránení časti „nespolahlivej“ vojenskej generality. Dokumentuje, že činnosť OBZ a všetky akcie týkajúce sa armády riadil a koordinoval osobne Reicin, ktorý sa stal aj členom organizačnej komisie KSČ usmerňujúcej postup pri preberaní moci. Zdôrazňuje, že Reicin patril medzi najradikálnejších organizátorov mocenského prevratu a tých, ktorí sa najviac „zaslúžili“ o nastolenie komunistického režimu.

V poradí štvrtý celok publikácie je venovaný pôsobeniu B. Reicina na vrchole armádnej hierarchie a ako najvyššej autority KSČ v armáde. Na jeseň 1948 bol ustanovený do funkcie námestníka ministra národnej obrany pre veci osobné a súčasne vymenovaný do hodnosti brigádneho generála. V novej funkcii sústredil v svojich rukách obrovskú, fakticky ničím a nikým nekontrolovateľnú moc. Do jeho podriadenosti patrilo OBZ (5. oddelenie Hlavného štábu MNO), vojenská spravodajská služba – rozviedka (2. oddelenie Hlavného štábu MNO) a kádrový odbor MNO. Osobne sa podieľal na organizovaní a riadení akcií v rámci tzv. očisty veliteľského zboru, ktoré bola zameraná na odstránenie určitých skupín dôstojníkov a tvorila začiatok rozsiahlych politicky motivovaných perzekúcií v armáde. Tie pokračovali internovaním dôstojníkov v tábore nútených prác na Mírove, ich nezákonným väznením a trýznením a končili vykonštruovanými procesmi, v ktorých bolo vynesených aj niekoľko rozsudkov smrti. F. Hanzlík prináša konkrétne dôkazy, že Reicin zohral hlavnú úlohu aj v známom procese s generálom Heliodorom Píkom. Okrem bezprostredného vplyvu Reicina na priebeh a výsledky perzekúcií si však pomerne podrobne všima aj jeho aktivít v súvislosti s rozsiahlou vojenskou pomocou ČSR novo vznikajúcemu izraelskému štátu, a to zrejme z toho dôvodu, že tieto neskôr, po zatknutí a príprave procesu, mu výrazne priťažili.

Podľa autora publikácie sa Reicin na začiatku roka 1950 dostal do situácie „*kdy v armádě neměl konkurenci a mohl pomýšlet na další metu v mocenské hierarchii, kterou byla funkce ministra národní obrany*“. Vo vedomí absolútnej dôvery zo strany vedenia KSČ činil akékoľvek rozhodnutia z vlastnej vôle alebo len dodatočne si ich nechával formálne schvaľovať. Mal hlavné slovo aj pri rozhodovaní o obsadzovaní akýchkoľvek významnejších postov v armáde. Spolu s J. Procházkom, ktorý v tom čase pôsobil ako náčelník Hlavnej správy výchovy a osvetu MNO, využíval oslabenej pozície L. Svobodu vo funkcii ministra a rôznymi cestami posilňoval nedôveru, ktorú k jeho osobe začalo prejavovať sovietske vojenské a politické vedenie. F. Hanzlík cituje dokumenty, z ktorých je zrejmé, že Reicin i Procházka významnou mierou prispeli k odvolaniu Svobodu z funkcie v apríli

1950. Očakávanie Reicina, že funkciu obsadí on (autor tu opäť nevyužil možnosť oprieť sa o prácu M. Lichnovského, v ktorej sa, okrem iného, uvádza, že pri rozhovore K. Gottwalda s Procházkom a Reicinom o možných kandidátoch na ministra Reicin vyjadril ochotu funkciu prijať – pozri *Historie a vojenství*, XLIV, 1995, č. 6), sa však nenaplnilo. Za nového ministra národnej obrany bol vymenovaný Gottwaldov zať JUDr. Alexej Čepička. Jeho nástup do funkcie znamenal pre Reicina výraznú zmenu postavenia v armáde.

Súvislosti, sprievodné javy a dôsledky tejto zmeny analyzuje F. Hanzlík v záverečnom bloku kapitol svojej publikácie. Čepička nebol Svoboda, nechcel sa deliť o moc v armáde a v „súboji“ sa ukázal byť silnejším súperom, než Reicin predpokladal. Začal dôsledne kontrolovať Reicinovu prácu, najmä manipulovanie s návrhmi na povýšenie vyšších dôstojníkov a obsadzovanie vyšších armádnych funkcií. Nakoniec si osobne podriadil tie oddelenia, ktoré tvorili základ Reicinovej moci. Antagonizmus vo vzťahu Čepičku a Reicina sa ešte prehĺbil po príchode protizidovsky ladených sovietskych poradcov na MNO. V atmosfére narastajúcej vlny antisemitizmu v KSČ a ďalších komunistických stranách sovietskeho bloku, ako aj hľadania „nepriateľa vo vlastných radoch“ v tom čase v ČSR navyše prebiehali prípravy na monštrproces s „protištátnym sprisahaneckým centrom na čele s Rudolfom Slánskym“. Medzi prvými zatknutými bol aj vedúci tajomník krajského výboru KSČ v Brne Otto Šling, ktorého Reicin v rokoch 1945 – 1948 presadzoval do funkcie námestníka ministra národnej obrany. Jeho vyšetrovanie „odhalilo nepriateľskú činnosť“ aj medzi armádnou generalitou a naznačilo možné prepojenie na Reicina. Nasledujúca previerka vyústila do jeho zatknutia na začiatku februára 1951.

Publikácia podrobne rozoberá súvislosti spojené s vyšetrovaním Reicina vo väznici v Kolodějoch a potom na Ruzyni, ako aj metódy, ktoré vyšetrovatelia voči nemu použili. Ukazuje, že iróniou osudu na sebe skúsil to isté, ako osoby, na ktorých represióch mal nemalý podiel. Istý čas síce odolával, ale nakoniec ho systém, ktorého vybudovania sa aktívne zúčastnil, zlomil. Prispelo k tomu aj účelové prešetrovanie nezákonností bývalého OBZ nariadené Čepičkom po dohode s Gottwaldom.

Reicin bol v procese s R. Slánskym „a spol.“ odsúdený na trest smrti. Rozsudok nebol založený na jeho skutočných zločinoch, o ktorých verejnosť nemala byť ani informovaná, ale na vykonštruovaných obvineniach. Ani vedomá protisovietska a protisocialistická činnosť mu však nebola dokázaná. V procese nebola posudzovaná skutočná vina obžalovaných. O trestoch sa vopred rozhodlo na politickom sekretariáte KSČ.

Kniha F. Hanzlíka je písaná vecne, triezvo a s potrebným nadhľadom autora na sledovanú problematiku. Číta sa s vnútorným vzrušením, ku ktorému prispieva aj bohatý obrazový sprievod textu tvorený fotografiami aktérov opisovaného príbehu, ako aj písomnými dokumentmi dokresľujúcimi jeho dramatickosť. Vyúsťuje do zamyslenia sa nad tým, či obsah by nemal byť zdrojom poučení a mementom nielen pre súčasnosť, ale najmä pre budúcnosť.

Jan Štaigl

SORBY, Karol R. a **SORBY**, Karol ml. *BLÍZKY VÝCHOD V MEDZINÁRODNEJ POLITIKE (1971 – 1990)*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM 2011, 266 s. ISBN 978-80-225-3227-3.

Doc. PhDr. Karol Sorby, DrSc. po vydaní úspešnej práce *Blízky východ v medzinárodnej politike (1918 – 1945)* ponúka v spolupráci s K. Sorbyml. verejnosti ďalšiu publikáciu zaoberajúcu sa problematikou Blízkeho východu v rokoch 1971 – 1990. Nosnou líniou deviatich kapitol sú medzinárodnopolitické aspekty politického a spoločenského vývoja v jednotlivých arabských krajinách Blízkeho východu počas dvadsaťročného obdobia od smrti egyptského prezidenta Džamála Abdannásira v septembri 1970 do konca 80. rokov, ktoré vyvrcholilo krízou v Zálive a ozbrojeným zásahom širokej koalície vedenej USA proti režimu Saddáma Husajna v Iraku. Keďže obdobie 70. rokov sa vyznačovalo výrazným nárastom islamského radikalizmu, autori na začiatok monografie zakomponovali dve kapitoly, ktoré už dávnejšie vyšli ako vedecké štúdie. Prvá, pod názvom *Islam a národný štát*, teoreticky zdôvodňuje vzťah medzi islamom a národným štátom, čo je veľmi potrebné pre pochopenie rozdielov medzi Orientom a Okcidentom; druhá pod názvom *Korene militantného islamu na Blízkom východe* pomáha lepšie pochopiť zdroje islamského náboženského radikalizmu a jeho šírenie v 70. rokoch 20. storočia.

Práca približuje všetky zložité komponenty dvadsaťročného vývoja v turbulentnom blízkovýchodnom regióne a skladá ich do vyváženého celku. Autori v rozsiahlom úvode opisujú zložitú situáciu v arabskom svete po porážke v júni 1967 a hodnotia egyptského prezidenta Džamála Abdannásira ako najvýznamnejšieho arabského štátnika povojnového obdobia, ktorého predčasný skon 28. septembra 1970 zmenil rovnováhu síl v arabskom svete. V nadväznosti na vykreslenie tohto dôležitého dejinného zlomu je načrtnutý vývoj v Sýrii, Libanone, Jordánsku, Iraku, Egypte a Saudskej Arábii, to značí: snaha podať komplexný obraz vývoja v tomto priestore.

V kapitole *Sýria v ére Háfiza al-Asada* sa analyzuje a hodnotí vývoj charakterizovaný pokračujúcou vládou režimu Socialistickej strany arabskej obrody (Baas), keď Háfiz al-Asad ako prezident republiky sústredil vo svojich rukách všetku reálnu moc v štáte. Presadil viacero opatrení, ktoré viedli k oslabeniu tradičných elít, ale v snahe posilniť moc režimu výrazne uprednostňoval príslušníkov vlastnej náboženskej sekty vo vedúcich štátnych a armádnych pozíciách. Na celoarabskej úrovni sa zapojil v roku 1973 do vojny proti Izraelu za oslobodenie Golanských výšin, ale v roku 1976 jeho ozbrojené sily ovplyvnili priebeh občianskej vojny v Libanone a počas iracko-iránskej vojny (1980 – 1988) sa stal spojencom nearabského Iránu.

V kapitole *Libanon od občianskej vojny do dohody v at-Tá'ife* autori zasvätené približujú politickú situáciu v Libanone zmietanú sektárskymi rozpormi a osvetľujú príčiny vedúce k občianskej vojne. Situáciu v Libanone značne ovplyvnila aj prítomnosť orgánov a organizácií palestínskeho hnutia odporu po ich vyhnaní z Jordánska v roku 1970. V osudovom zápase medzi libanonskou pravícou a ľavicou boli Palestínčania zahnaní do tábora ľavice, ktorý tak získal prevahu. V obave zo zásahu Izraela túto prevahu eliminoval Háfiz al-Asad svojím nečakaným ozbrojeným zásahom do konfliktu na strane pravice. Situáciu v Libanone ďalej skomplikoval Izrael, keď v júni 1982 vojskami zaútočil na Libanon a podľa autorov spustil svoju „najdlhšiu a najkontroverznejšiu vojnu“. Izraelská okupácia mala za následok, že v rámci väčšinovej šiitskej komunity sa sformovalo odbojové hnutie nazvané Hizballáh.

V samostatnej kapitole *Jordánsko za vlády kráľa Husajna* je v kontexte s vývojom celého regiónu objasnený vývoj v tomto nepokojnom púštnom kráľovstve po krvavom vytlačení vojenskej i civilnej zložky Organizácie za oslobodenie Palestíny v septembri 1970. Palestínčania vytlačení z Jordánska si našli nové útočisko v južnom Libanone, a palestínsko-izraelské ozbrojené zrážky sa presunuli od východných hraníc Izraela k severným. Autori zdôrazňujú fakt, že v 70. rokoch bol kráľ Husajn pod americkým a izraelským tlakom, aby „vyriešil“ palestínsky problém cestou priamych rokovaní s Izraelom, ale bez arabského mandátu sa neodvážil pristúpiť na to, aby si s Izraelom rozdelili Západný breh. Autori uvádzajú, že „*nebolo jednoduché vybrať si medzi tým málom, čo bol Izrael ochotný ponúknuť, a tým, čo by Arabi prijali*“.

Rozbor situácie v Iraku Saddáma Husajna v 70. rokoch 20. storočia, keď bola vedúcou politickou silou strana Baas, tvorí náplň šiestej kapitoly publikácie. Okrem vnútropolitických problémov je pozornosť venovaná aj vývoju iracko-iránskych vzťahov a v tejto súvislosti sú osvetlené aj osudy kurdskej menšiny v Iraku, hlavne v období, keď režim z nutnosti prijal tzv. Manifest 11. marca 1970 sľubujúci Kurdom široké národnostné práva, ktoré nehodlal splniť. Následne situácia vyústila do tvrdých bojov v irackom Kurdistan. Na zlomenie kurdskeho odporu sa iracký režim dohodol s iránskou monarchiou a podpisom Alžírkej dohody v marci 1975, v ktorej Irán za koncesie na spoločných hraniciach ukončil podporu kurdskému odboju, ktorý sa následne zrútil. Autori poukazujú aj na zmenu situácie po iránskej revolúcii v roku 1979 a hovoria o príčinách a priebehu nezmyselnej iracko-iránskej vojny v 80. rokoch. Záver patrí rozboru príčin krízy a vojny v Zálive v roku 1990, po ktorých sa na Blízkom východe začína dodnes trvajúci „pax americana“.

Vývoj v Egypte najmä v 70. rokoch, keď bol prezidentom Anwar as-Sádát, je zhodnotený ako obdobie, keď sa krajina znova dostala do centra medzinárodnej politiky. Po šiestich rokoch bezvýsledného diplomatického úsilia na všetkých možných úrovniach o stiahnutie Izraela z okupovaných arabských území, Egypt rozpútal v októbri 1973 ďalšiu arabsko-izraelskú vojnu s cieľom získať späť okupované územia. Zaútočil na izraelské pozície na vlastnom okupovanom území Sinajského polostrova. Hoci ani táto vojna nepriniesla Arabom víťazstvo, jej priebeh a výsledky prinútili Izrael serióznejšie pristúpiť k otázke mierového urovnania konfliktu. Američanmi sponzorované mierové rokovania sa po piatich rokoch skončili podpísaním prvej mierovej dohody medzi arabským štátom a Izraelom. Po atentáte na prezidenta as-Sádáta v októbri 1981 sa prezidentom stal Husní Mubárak, ale vzhľadom na to, že počas jeho funkčného obdobia Egypt prestal byť centrom arabskej politiky, je mu venovaná len okrajová pozornosť.

V závere práce, v samostatnej kapitole venujú autori pozornosť rozboru politickej a hospodárskej situácie Saudskej Arábie. Táto krajina sa do popredia medzinárodnej politiky dostala vtedy, keď v súvislosti s arabsko-izraelskou vojnou v roku 1973 Saudská Arábia na pôde organizácie OPEC presadila výrazné zvýšenie cien ropy. Po tom, čo USA ignorovali arabské požiadavky, Saudská Arábia, ku ktorej sa pripojili aj ostatné štáty OPEC, uvalili embargo na vývoz ropy. Ropné embargo začalo rýchlo účinkovať a šokovalo medzinárodné spoločenstvo, lebo ceny ropy znova výrazne vzrástli a hlavne Európa musela začať šetriť. V Saudskej Arábii ropné embargo vyústilo do dramatického zvýšenia príjmov z ropy, čo vláde umožnilo spustiť požadované hospodárske zmeny a urýchliť domáci modernizačný program.

Práca autorov *Blízky východ v medzinárodnej politike (1971 – 1990)* spĺňa požiadavky kladené na monografiu tohto charakteru: je relatívne stručná, ale zároveň osvetľuje všet-

ky zásadné problémy, ktoré charakterizovali vývoj blízkovýchodnej arabskej spoločnosti v sledovanom období. Vzhľadom na rozsah témy by sa dalo argumentovať, že jednotlivé kapitoly mohli byť podrobnejšie, že nie sú spomínané ďalšie krajiny Arabského polostrova, tieto skutočnosti však limitoval prípustný rozsah práce. Štruktúra práce sa vyznačuje jasnou koncepciou, ktorá sa odráža v členení jednotlivých kapitol, ako aj v ich celkovej vyváženosti, pričom sa autori neodchyľujú od hlavnej línie výkladu. V celej práci uplatnili pre lepšiu prehľadnosť aj dôsledný chronologický postup. Práca má menný a vecný register.

Spôsob uchopenia témy, jej analyticko-syntetické spracovanie, tradične dobrá znalosť vedeckej a odbornej literatúry, ale aj sympatizujúceho pohľadu na arabský svet dovoľujú konštatovať, že obaja autori približujú zrozumiteľnou formou zložité problémy nielen vysokoškolským poslucháčom, ale aj širšej slovenskej odbornej komunite a záujemcom o tento nepokojný región. Využívajú pritom širokú pramennú bázu: zoznam použitých prameňov a literatúry svedčí o dôvernej znalosti danej problematiky. Syntetická práca o politických dejinách Blízkeho východu v danom období je v slovenskej a českej historiografii priekopnícka, a napriek svojej relatívnej stručnosti bude pre prípadného záujemcu spoľahlivým vodidlom pre ďalší výskum. Recenzovaná monografia autorov Sorbyovcov predstavuje ďalšie obohatenie našej historickej a politologickej literatúry, a svojou úrovňou a spracovaním sa určite zaradí medzi dôležité a prínosné diela slovenskej historiografie v oblasti všeobecných dejín. Okrem špecialistov v daných oblastiach nepochybne môže zaujať aj širšie odborné kruhy.

Valerián Bystrický

ANOTÁCIE, GLOSÝ

ALMANACH MUSZYNY XVIII. Red. Bożena Mściwujewska-Kruk. *Muszyna* – Warszawa 2008.

V Mušine, mestečku na hraniciach so Slovenskom, niekoľko kilometrov od Starrej Lubovne i Bardejova, vyvíjalo činnosť agilné *Towarzystwo Miłośników Ziemi Muszyńskiej*, ktoré od roku 1991 vydáva svoju ročenku. V 18. ročníku je viacero príspevkov, ktoré sa dotýkajú buď priamo Slovenska alebo majú slovenské vzťahy a súvislosti, aj vojenské. K Przyboś v článku o prvých archiváliách Mušiny (s. 201-207) sa zmieňuje aj o uhorských listinách, ktoré sa domnelo alebo reálne vzťahujú na Mušinu. Zo starších dejín je tu ďalej predstavený popis Lubovnianskeho podhradia na mape majora Botschecka z konca 18. storočia. F. Fetko predstavuje obytné a hospodárske budovy nachádzajúce sa v podhradí podľa plánov z roku 1773, ktoré sú aj reproduované. Dva príspevky sú venované študentom z Mušiny a okolia na piaristickom kolégiu v Podolínci. W. Kmietowicz sa zaoberal stručne históriou a organizáciou kolégia, a poukázal na prítomnosť tých Mušinčanov v kolégiu od jeho vzniku po koniec 19. storočia, ktorých činnosť mohol doložiť aj údajmi z iných prameňov. Z prilahlých území Poľska do Podolínce neprichádzali len Poliáci, ale aj Rusíni, ktorých zvyčajne označovali ako *gentes Ruthenus, natione Polonus*. Poliáci neprestali navštevovať piaristické kolégium ani po navrátení Podolínce do Uhorska. Ich počet sa zmenšil po zriadení gymnázia v Novom Sači a úplne skončil v čase vypätej maďarizácie v školskom roku 1882/1883. P. Wierbicki sa venoval kratšiemu časovému úseku na prelome 17. a 18. storočia, konkrétne rokom 1699 – 1711. Aj v článku

o Knihe prijatí do mesta Mušina sú zreteľné slovenské súvislosti. Medzi novými mušin-skými mešťanmi uvádza K. Przyboś aj ľudí od nás, nielen zo Šariša a Spiša, ale aj z Košíc, Banskej Bystrice a Kremnice.

Príspevky z novších dejín sa zaoberajú vojenskou tematikou. W. I. Oszczęda sa venuje osudu Slovákov vo Varšavskom povstaní. Od monografie J. Čongvu a J. Špernogu o Slovákoch vo Varšavskom povstaní roku 1994 vyšli ďalšie príspevky o 535. pluku, ktorý bol tvorený prevažne Slovákami aj o Miroslavovi Iringhovi. Článok je okrem rekapitulácie udalostí z Povstania doplnený o informácie z osláv 60. výročia Povstania roku 2004, v rámci ktorých bol odhalený pomník (zo žuly zo slovenskej strany Tatier) slovenským účastníkom Povstania. Na slávnosti sa zúčastnila slovenská veľvyslankyňa M. Vášaryová a poľský minister zahraničných vecí W. Bartoszewski. Roku 2007 prevzala dcéra M. Iringha – Bogusława Iringh-Nagórska – z rúk slovenského veľvyslancu Rad Ludovíta Štúra 2. triedy in memoriam, ktorý jej otcovi udelil prezident Slovenskej republiky. Je len symptomatické, že o M. Iringhovi (+1985, Varšava), jednom z mála preživších slovenských účastníkov protifašistického povstania nehovorí Slovenský biografický slovník, keďže aj v samotnom Poľsku mal ako člen Armije Krajowej problémy. M. Šliwa je autorom zaujímavého článku o málo známej udalosti prepadnutia poľskej antikomunistickej skupiny Żandarmeria na Slovensku, pri pokuse dostať sa do Rakúska. V roku 1948 sa v Nízkych Beskydách začala formovať v rámci antikomunistického odboja v Poľsku ďalšia skupina mladých ľudí okolo kňaza Władysława Gurgacza. Na jar 1949 v súvislosti so zintenzívňovaním činnosti poľskej bezpečnosti proti „podvratným živlom“ sa časť skupiny rozhodla cez Slovensko odísť do Rakúska. Plán však bol prezradený a poľská bezpečnosť v súčinnosti s československou pripravila akciu

na zadržanie Poliakov. Pri Forbasoch na Zamagurí ich prepadli a po prestrelke ostali medzi Poliakmi mŕtvi i ranení, jeden z nich – Michal Cabak – po prevoze do prešovskej nemocnice zomrel. Zatiaľ sa nepodarilo zistiť miesto jeho posledného odpočinku na prešovskom cintoríne. Lepšie sú na tom jeho spolubojovníci, ktorí sú pochovaní na cintoríne v Nižných Ružbachoch, kde majú aj pamätník.

J. Adam

KMEŤ, Miroslav. *NA MARGO DVOCH STOROČÍ. ŠTÚDIE ZO SLOVENSKÝCH DEJÍN 19. A 20. STOROČIA.* Békešská Čaba : Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2010, 216 s.

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku v spolupráci s Katedrou histórie Fakulty humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici vydal v roku 2010 výber štúdií historika Miroslava Kmeťa pod názvom *Na margo dvoch storočí* s podtitulom *Štúdie zo slovenských dejín 19. a 20. storočia*. Autor tejto publikácie v súčasnosti pôsobí ako historik na spomínanej katedre histórie. Profesionálne sa venuje viacerým tematickým okruhom. Z nich môžeme napríklad spomenúť dejiny dolnozemskej Slovákov, dejiny školstva, didaktiku dejepisu či regionálne dejiny. K niektorým z uvedených tém má tento historik skutočne blízky vzťah aj z toho dôvodu, že dlhší čas pôsobil ako stredoškolský učiteľ na gymnáziách v Banskej Bystrici a takisto na slovenskom gymnáziu v Békešskej Čabe v Maďarsku. Je okrem iného autorom monografie *Historiografia dolnozemskej Slovákov v 19. storočí*. Publikácia *Na margo dvoch storočí* je výberom štúdií tohto autora, ktoré sú sústredené v troch hlavných tematických blokoch či častiach práce. V ich jednotlivých štúdiách sa v podstate odráža to, čo sme v súvislosti s profesijnou orientáciou

tohto autora uviedli. Názvy týchto blokov sú: *Z regionálnej a národnej histórie*, *Z kultúrnych súradníc histórie* a *Z didaktickodejepisnej problematiky*. Prvý blok je tak tematicky zameraný predovšetkým na región Banskej Bystrice. V rámci neho si osobitnú pozornosť zaslúži originálna štúdia *Z histórie mlynárstva: „Príbeh“ šalkovského mlyna*. Ide o zaujímavú sondu do dejín mlynskeho zariadenia a jeho majiteľov v autorovej rodnej obci Šalková pri Banskej Bystrici. Zaujímavé a originálne sú však aj ďalšie štúdie jednotlivých kapitol tejto časti práce. Je to napríklad štúdia o vývoji školstva v Uhorsku od druhej polovice 19. do začiatku 20. storočia s dôrazom na situáciu gymnázií v Békešskej Čabe a v Banskej Bystrici alebo štúdia o dejinách reklamy v Banskej Bystrici v rokoch 1918 – 1945. V rámci druhej časti práce sú veľmi prínosné ďalšie štúdie o kontroverznej osobnosti Adolfa Pecháňa, o kultúrnych aktivitách a osobitostiach života Slovákov na Dolnej zemi alebo o rusínskej problematike v slovenskej literatúre 19. storočia. V rámci tretieho bloku autor skúma viaceré otázky v súvislosti s vyučovaním dejepisu v súčasných učebniciach. Z týchto štúdií treba osobitne vyzdvihnúť príspevok *Dejiny slovensko-maďarských vzťahov v didaktickodejepisnej reflexii*. Autor vo svojej publikácii na pomerne malom priestore publikoval viaceré originálne a hodnotné štúdie, ktoré svojím zameraním prehĺbujú poznanie jednotlivých tém. Prínosom práce je aj to, že sa dotkol aj problémov, ktoré stále stoja akoby v pozadí záujmu slovenských historikov a navyše rieši aj niektoré problémy medzipredmetových vzťahov.

P. Chorvát

PÁLKA, John. *MOJE SLOVENSKO, MOJA RODINA.* Bratislava : Kalligram, 2010, 367 s. + obrazová príloha.

John Pálka sa narodil v exile v Paríži v roku 1939 ako syn Ing. Jána Pálku a Irenej Pálkovej, rod. Hodžovej, dcéry bývalého československého predsedu vlády Milana Hodžu. Vojnu rodina prežila v Spojených štátoch amerických a v roku 1946 sa vrátila (už bez deda, ktorý zomrel v roku 1944) do Československa. Po februárovom prevrate museli Pálkovci opäť rozmýšľať o exile, kam sa im podarilo odísť v roku 1949. Opäť sa usadili – tentoraz už natrvalo – v USA. John Pálka vyštudoval na amerických univerzitách a časom sa stal profesorom biológie na Washingtonskej univerzite v Seattli. Je členom American Association for the Advancement of Science a publikuje v amerických aj medzinárodných odborných časopisoch.

Ako vyznáva sám autor, impulzom pre napísanie knihy spomienok na rodinu a jeho reflexie o Slovensku, slovenských dejinách a Slovákoch, stal sa mu prevoz ostatkov jeho starého otca z Chicaga na Národný cintorín v Martine v roku 2002. Táto udalosť vzbudila veľký záujem aj v jeho okolí a mnohí jeho známi chceli vedieť viac o krajine, z ktorej pochádza on a aj jeho rodina, ako aj niečo o histórii Slovenska. Vtedy začal autor pracovať na publikácii, ktorá podáva základné informácie o živote a osudoch svojich predkov (Michal Miloslav Hodža, sociálny vizionár a továrnik Ján Pálka a ďalší) tak, aby obsahovala aj náčrt slovenskej histórie, ktorá je v USA podľa slov Pálku „*takmer neznáma*“. Práca na knihe sa mu podľa jeho vyjadrenia stala skutočným hľadaním a objavovaním vlastnej rodiny a domova. Prístup autora je vzácnym svedectvom o tom, že vystačovalci – či už dobrovoľní alebo z politického či ekonomického prinútenia – nemusia vždy zabudnúť na svoj pôvod a svoje korene ani

na kraj svojich predkov. Podľa Pálku venoval knihu pamiatke svojich rodičov: otcovi Jánovi Pálkovi z Liptovského Mikuláša, ktorého lásku k rodnému kraju neoslabilo žiadne nebezpečenstvo, sklamanie či odlúčenie, ktoré v živote vytrpel a matke, Irene Pálkovej, rodenej Hodžovej, za bohatstvo, ktoré mu zanechala: jazyk, básne, piesne a dejiny ho navždy pripútali k slovenskej zemi, v ktorej žil len niekoľko málo prvých rôčkov v detstve. Rodičia viedli autora k tomu, aby nikdy nezabudol a zamiloval si vlasť svojich predkov. Pálka pripomína, že je synom politických emigrantov, takmer celý život prežil v USA a asimiloval sa tam. Jeho rodinu vyhnali do exilu dvakrát najzlostnejšie sily 20. storočia – Hitlerovo Nemecko a Stalinov Sovietsky zväz. V úvode stručne opisuje dojemný ceremoniál, ktorý sa odohral na bratislavskom letisku 25. júna 2002, keď za zvukov slovenskej hymny i piesní *Going home* a *Aká si mi krásna*, vložili z lietadla rakvu s telesnými pozostatkami Milana Hodžu zahalenú do slovenskej zástavy (s. 18-19).

Pálka autenticky opisuje politické pôsobenie, a najmä krízové mesiace roku 1938 i snahy československého premiéra Milana Hodžu, aby predišiel provokáciám sudetských Nemcov a ich požiadavky splnil prijatím „národnostného štatútu“, ktorý však vedenie Sudetonemeckej strany zablokovalo, pretože ich záujmom nebola dohoda, ale rozbitie československého demokratického štátu (s. 27). Autor cituje z komentára amerických novín *New York Times*, ktoré vo svojom vydaní zo 4. augusta 1938 výstižne opisali Runcimanovu misiu a úlohu M. Hodžu: „*Ak v Európe existuje špičkový politik, ktorý má nezávideniahodnejšiu situáciu, než premiér Hodža, neviem o ňom... Všetko, čo sa Lord Runciman musí naučiť o strednej Európe, premiér Hodža už dávno vie... Svoju krajinu pozná dôkladne a na všetkých úrovniach. Otázka menších ho sprevádza celý život... Komplikovaná poli-*

tika starého Rakúska ho naučila flexibilitu a zo svojej povahy je otvorený kompromisom. Dávno predtým, ako vypukla dnešná kríza, podporoval zatiaľ najprezieravejší a najpraktickejší plán ako neutralizovať rasové a politické rozdiely vytvorením ekonomického spoločenstva podunajských národov.“ Autor názorne opisuje ten obrovský tlak, ktorému bol Hodža vystavený v septembrových dňoch osudného roku 1938 a aj jeho nadľudskú námahu vynakladanú na vyriešenie krízy až do jeho demisie a nahradenie generálom Janom Srovým (s. 31-33). Pálka, ale aj Hodžova neter Viera Šetková, vo svojom autobiografickom románe informujú aj o ľudskej stránke Hodžu a o tom, ako tie udalosti prežíval vo svojej rodine a súkromí: „Prichádza z ministerskej rady o druhej v noci, nespí, neje, šaty na ňom visia a v dome všetci chodíme po prstoch, neodvažujúc sa hlasnejšie prehovoriť...“ Udalosti v čase Mníchova, ktoré vyvrcholili národnou tragédiou, ovplyvnili životy politikov i celých národov. Pálka píše o dusivej atmosfére tých týždňov a postupnom odchode viacerých bývalých popredných československých politikov do exilu: Beneša aj Hodžu, a zaoberá sa aj ich vzťahom. Hodža, hoci bol zdravotne absolútne vyčerpaný, stihol ešte doma spolu so svojimi spolupracovníkmi zorganizovať niektoré zložky protinacistického odboja vrátane zabezpečenia potrebných financií. Pred svojím odchodom do zahraničia strávil so svojím osobným tajomníkom tri dni pálením dokumentov, ktoré sa nesmeli dostať do rúk Nemcov (s. 35). Potom cez Maďarsko odišiel do Marseille, následne na liečenie do Švajčiarska a napokon sa presunul do Paríža, kde sa zapojil do odbojového hnutia a zase sa začal venovať politike. Prednostne sa venoval budúcemu postaveniu Slovenska v Československu, ktoré malo byť zásadne iné, ako v predmníchovskej republike. Beneš a Hodža boli dlhoroční politickí rivali; po vážnych

sporoch s Benešom Hodža z Francúzska odišiel do USA, a do druhého odboja už výraznejšie nemohol zasahovať aj kvôli rýchlo sa zhoršujúcemu zdravotnému stavu.

Autor v ďalších kapitolách prináša zaujímavé informácie o živote slovenských emigrantov v USA, o tom ako prežívali správy o priebehu vojny, o vypuknutí Slovenského národného povstania v auguste 1944 (s. 63-69) a oslobodení vlasti. Otriasajúco pôsobí opis osudov strýka, evanjelického farára Jozefa Bučka z Martina, ktorý v SNP pôsobil ako kaplán a sanitár vo vojenskej nemocnici povstalcov. Po potlačení Povstania sa dostal do rúk gestapa a potom do koncentračného tábora Mauthausen. Po krutých útrapách sa dožil oslobodenia 5. mája, ale o niekoľko hodín zomrel na vyčerpanie organizmu (s. 67-72).

Druhá časť Pálkovej knihy (s. 131-271) je venovaná predkom – siedmim pokoleniam na slovenskej zemi (Hodžovci, Pálkovci, Stodolovci) a, predovšetkým, životu a dielu Milana Hodžu – novinára a buriča (s. 236-249), Hodžovej úlohe pri vzniku Československa (s. 250-258) a jeho celkovému medailónu ako štátnikovi „národného a medzinárodného“ formátu (s. 259-271). Pálka tu na základe osobných svedectiev iných dáva nahliadnúť aj do súkromia Milana Hodžu, ktorý mal súkromného života vlastne po celý život veľmi málo a jeho najväčšiu časť bol preťažený prácou. Bol istého druhu samotárom, lepšie povedané, človekom milujúcim samotu preto, aby sa mohol pokojne a nevyrušovane venovať v tichu svojej pracovne svojím myšlienkam a politickým koncepciám. Tak, ako mnohí iní veľmi zamestnaní ľudia, aj on raz svojej manželke povedal, že sa v živote nikdy nenudil a ani nevie, čo je to nuda. Do hlučnej spoločnosti chodil nerád, fajčil a pil len za mladi a keď zistil, že mu fajčenie škodí, prestal s týmto zlozvykom zo dňa na deň. Mal rád presnosť, pracoval podľa plánu, ktorý si označoval tesnopisom do svojho zápisníka.

Bol hlbavý typ a svoje postoje si potreboval v pokoji premyslieť a uvážiť. Počas prvej svetovej vojny, hoci stále slúžil v rakúsko-uhorskej armáde a bol aj vedúcou osobnosťou skupiny Kornela Stodolu, získal na renomovanej Viedenskej univerzite doktorát z filozofie a jazykovedy. Jeho novinové články vyšli na začiatku 30. rokov v šiestich zväzkoch a počítajú okolo 4 000 strán. Sú také závažné, koncepcné aj prehľadné a reagujúce na aktuálne potreby, že Hodžu právom pokladajú nielen za významného novinára, ale aj za jedného zo zakladateľov politológie na Slovensku.

Nie vždy sa dostatočne doceňuje význam Hodžu pre zvýšenie vzdelanostnej úrovne Slovákov a založenie univerzity v Bratislave. Vzdelávanie chápal ako cestu k osobnému naplneniu a pozdvihnutiu úrovne celého národa. Len niekoľko mesiacov po vzniku Československa podal návrh na založenie univerzity v Bratislave a popri Jozefovi Škultétymu sa stal aj jej druhým slovenským profesorom. Hodža sa veľmi zaslúžil aj o poľnohospodárske školstvo. Počas svojho pôsobenia na čele rezortu poľnohospodárstva ako minister založil viac ako sto poľnohospodárskych škôl a aj jedenásť technických škôl, určených pre agrárne regióny Slovenska a Podkarpatskej Rusi. Ako minister školstva založil ďalších stotridsaťšesť škôl. Na tejto pozícii pôsobil tri roky, to znamená, že v tomto období sa takmer každý týždeň otvárala nová škola!!! V takej malej krajine, akou je Slovensko, to bola naozajstná revolúcia. Hodža veľmi dobre vedel, čo Slováci zameškali vinou nepriaznivých pomerov v Uhorsku a usiloval sa to napraviť čo najrýchlejším tempom. Vzdelávanie bolo jeho celoživotnou vášňou a potrebou (s. 260-261).

Tretia časť publikácie je vyznaním „môjmu Slovensku dnes“ (s. 275-310); knihu uzatvárajú poznámky a obrazová príloha. O preklad z angličtiny do slovenčiny sa postarala Michaela Chorváthová, ktorá

však nie vždy dôsledne pracuje s termínmi Maďarsko a Uhorsko; napríklad na strane 258, kde sa píše o Hodžových rokovaniach v Budapešti v novembri 1918: „*maďarské jednotky opustili Slovensko a vrátili sa do Uhorska*“.

F. Vrábek

PEKNÍK, Miroslav a kol. *DR. IVAN DĚRER POLITIK, PRÁVNÍK A PUBLICISTA*. Bratislava : Ústav politických vied SAV, VEDA, Vydavateľstvo SAV, 2010, 679 s.

Z iniciatívy Ústavu politických vied SAV v Bratislave, Slovenskej národnej knižnice v Martine a obce Sučany sa od roku 2005 každoročne konajú pod záštitou predsedu vlády Slovenskej republiky *Dni Milana Hodžu*. Ide o celotýždňové podujatie, v rámci ktorého je vyhodnocovaná študentská literárna súťaž *Hodžov novinový článok*, ďalej sa konajú besedy so študentmi i seniormi o osobnostiach slovenskej politiky, vedecká konferencia na vybranú tému, ako aj pietne akty pri hrobe M. Hodžu na Národnom cintoríne v Martine a jeho buste v Sučanoch. Podujatie uzatvárajú slávnostné nedeľné služby Božie v kostole ev. cirkvi a. v. v Sučanoch. V rámci slávností sa udeľuje aj *Cena Milana Hodžu* za vedeckú a pedagogickú činnosť pri výskume a prezentácii života a diela Milana Hodžu a ďalších osobností slovenskej politiky a *Čestná cena Milana Hodžu* za zásluhy a propagáciu osobnosti Dr. Milana Hodžu a Slovenska. Podľa starostu JUDr. Jozefa Petraša, obec Sučany, rodisko Milana Hodžu, chce iniciovať aj petíciu, aby NR SR prijala zákon o Milanovi Hodžovi, čím by sa potvrdila jeho pozícia ako jednej z najvýznamnejších osobností slovenských a československých dejín s medzinárodným presahom a vyjadri-la úcta k jeho dielu.

Výstupom z vedeckých konferencií organizovaných v rámci Dní Milana Hodžu

je vždy príslušný zborník referátov popredných slovenských a českých historikov venovaných tej-ktorej osobnosti. Doteraz vyšli zborníky referátov o Milanovi Hodžovi, Martinovi Rázusovi, Ferdinandovi Jurigovi a Ivanovi Déreerovi. Nedávno vydaný zborník venovaný Ivanovi Déreerovi (konferencia o ňom sa uskutočnila v júni 2010) obsahuje doteraz najpodrobnejšie spracované rôzne aspekty života, pôsobenia a diela I. Déreera, jednej z najvýraznejších postáv medzivojnovej československej politiky tzv. centralistického alebo československého prúdu. Na zborníku sa podieľalo dovedna 35 autorov, ktorí sa venovali jednotlivým kapitolám analyzujúcim pôsobenie a osudy Déreera pred prvou svetovou vojnou, počas svetového konfliktu, v medzivojnovom období, v období nemeckej okupácie, jeho väzenia na Pankráci a v terezínskej Malej pevnosti a aj v povojnovej dobe cez jeho pôsobenie vo funkcii prezidenta na čele Najvyššieho súdu, nútený odchod do dôchodku, jeho novú perzekúciu po falošne vyfabrikovanom obvinení a následný politický proces v roku 1954 až po záver jeho politického pôsobenia v druhej polovici šesťdesiatych rokov.

JUDr. Ivan Dérer (*2. marec 1884, Malacky – †10. marec 1973, Praha) bol ministrom pre správu Slovenska (máj – september 1920), ministrom pre zjednotenie zákonov (1921 – 1922 a 1926), dvakrát ministrom školstva a národnej osvety (1929 – 1934) a spravodlivosti (1934 – 1938) a po vojne krátko predsedom najvyššieho súdu v Brne. Dérer bol jedným z najrozhodnejších stúpcov koncepcie jednotného československého národa a jednotného československého jazyka, a stopy tohto jeho svetonázoru sa dajú veľmi ľahko zistiť nielen v jeho článkoch a prejavoch, ale aj v jeho pôsobení na čele rezortu školstva a národnej osvety aj spravodlivosti, v jeho publicistike a verejných prejavoch.

Historici, politológovia, filozofi aj

právnici sa zhodujú v názore, že politické pôsobenie I. Déreera, jeho postoje, právnické a publicistické dielo sú významnou súčasťou slovenského politického a právneho myslenia. Dérer, podobne ako mnohí ďalší intelektuáli jeho generácie, hľadal pre Slovensko najvýhodnejšiu cestu jeho politickej a národnej emancipácie. Dérer, na rozdiel od autonomistického prúdu, proti ktorému z presvedčenia po celý život rozhodne vystupoval, videl najistejšie zabezpečenú budúcnosť Slovákov v trvalom spojení s Čechmi v unitárnej Československej republike. Aj keď vývoj v rokoch 1938 – 1945 dal jeho obavám z rozdelenia spoločného štátu čiastočne za pravdu, ďalší vývoj emancipácie Slovákov už plne nepochopil. Z týchto svojich pozícií ešte aj v roku 1968 vystúpil proti snahám o federalizáciu Československej socialistickej republiky.

Za svoje neochvejné presvedčenie a jednoznačné politické presvedčenie zaplatil v čase nastolenia oboch totalitných režimov u nás krutú osobnú daň. Po vzniku Slovenského štátu 14. marca 1939 bol vymazaný z registra slovenských advokátov, v Bratislave mu skonfiškovali byt a odobrali aj slovenské občianstvo. Dérer žil ďalej u svojej dcéry v Prahe a netajil sa protifašistickými postojmi. Za aktivity v protinemeckom odboji ho v auguste 1944 zatkli a až do oslobodenia väznili. Ako bývalý popredný funkcionár a predstaviteľ sociálnych demokratov prejavil nesúhlas so zlúčením s komunistami a v roku 1946 sa spolupodieľal na založení Strany práce. Déreerovo povojnové politické pôsobenie uzavrel februárový prevrat, po ktorom musel z čela Najvyššieho súdu odísť. V rokoch 1954 – 1955 ho znovu väznili; po prepustení na slobodu ešte pracoval istý čas v rámci Národnej knižnice v Prahe, aby si trocha finančne prilepšil k minimálnemu dôchodku. Rok 1968 mu priniesol nedôslednú politickú rehabilitáciu, pretože komunisti mu zhabaný majetok a najmä jeho bohatú knižnicu nikdy nevrátili. Na-

posledy sa angažoval v rámci príprav na federalizáciu ČSSR, proti ktorej obhajoval dovtedajší unitárny systém.

V zborníku je viacero príspevkov zaujímavých aj pre vojenských historikov, predovšetkým štúdia Mariána Hronského o Dérerovom pôsobení v čase prvej svetovej vojny a slovenského prevratu (s. 151-161), Petra Zelenáka o Dérerovom vnímaní politiky a politických problémov Slovenska (s. 162-191), Xénie Šuchovej o Dérerovi v protektoráte (s. 495-520) alebo Dalibora Krčmára o Dérerovi v spároch gestapa (s. 521-528) a ďalšie. Zaujímavou výpoveďou je aj spomienka Dérerovho vnuka Víta Černého *Dérer a Antiferlinger*, v ktorej autor informuje o prácach svojho deda „do šuplíka“ a o jeho aktivitách v šesťdesiatych rokoch. Černý dokladá, že aj v období, keď sa debatovalo o transformácii Československa na Československú federatívnu republiku, písal Gustávovi Husákovi o svojich výhradách proti tomuto postupu, v ktorom videl prvý krok k zániku spoločného štátu. Ako sa ukázalo, predvídal to správne, rovnako ako už na jar 1968 varoval pred sovietskou inváziou. Černý informuje aj o pozadí a atmosfére debát Déreera s historikom Jánom Mlynárikom, ktorý pred svojou emigráciou pripravoval edíciu jeho rozsiahlej práce nazvanej *Antiferlinger* – polemiku so spisom Zdeňka Fierlingera *Zrada československé buržoazie* (1951). Podľa Mlynárika Fierlingerova kniha, v ktorej sa autor dištancoval od politikov, akými boli T. G. Masaryk a E. Beneš, vyvolala vtedy veľké pobúrenie u mnohých demokraticky cítiacich ľudí a aj u Déreera, ktorý cítil potrebu zaujať k nej stanovisko ako bývalý popredný československý politik, vyznávač demokratických a vlasteneckých hodnôt hlásaných oboma prvými československými prezidentmi, a aj ako popredný predstaviteľ zaniknutej sociálnej demokracie, o ktorej skazu sa pričínil práve Fierlinger. Dérer na svojom rozsiahlom spise pracoval s veľkými

problémami, po nútenom prerušení práce a aj po čiastočnom zničení prvej verzie rukopisu štátnou bezpečnosťou, od roku 1952 až do roku 1961. Veľmi zaujímavé je aj Dérerovo svedectvo o postoji prezidenta Beneša k Fierlingerovi, o ktorom sa Beneš vyjadroval nesympaticky a tvrdil, že ho nechcel menovať za predsedu vlády, ale mu ho Moskva nanútila (s. 571), rovnako, ako aj opis jeho posledného stretnutia s prezidentom po novom roku 1948, keď na neho veľmi skľučujúco zapôsobila Benešova apatia, ktorá mu naznačovala „...že tento človek nemá už ani vlastnú vôľu, ... k žiadnemu činu sa už nevzchopí, ale že tuší príchod čohosi neodvratného, pred čím stojí celkom bezradne, opustene, beznádejne“ (s. 571). Dérer zazlieval Benešovi, že si nevyžiadal ani radu ani stanovisko od ľudí, ktorí by mu boli v dobrom poradili – napríklad aj pokiaľ ide o otázku omilostenia Jozefa Tisa a naznačil, že k jeho poprave, ktorá veľmi poškodila česko-slovenské vzťahy, by bol zaujal negatívne stanovisko (s. 572). Dérerove svedectvá pomáhajú čiastočne objasniť neľahkú situáciu, v akej sa ocitol Beneš pri riešení najpálčivejších otázok štátu, keď mu napríklad Moskva nanútila na ďalší najvýznamnejší post – ministra obrany Ludvíka Svobodu (s. 575).

F. Vrábel

MIČKO, Peter. *HOSPODÁRSKA POLITIKA SLOVENSKEHO ŠTÁTU (KAPITOLY Z HOSPODÁRSKYCH DEJÍN SLOVENSKE V ROKOCH 1938 – 1945)*. Krakov – Banská Bystrica : Spolok Slovákov v Poľsku – FHV UMB, 2010, 304 s.

Po publikácii *Nemecký finančný kapitál a stredné Slovensko v rokoch 1939 – 1945* vyšla historikovi Petrovi Mičkovi druhá monografia venovaná vybraným problémom slovenského hospodárstva v období druhej svetovej vojny. Na rozdiel od samo-

statného knižného debutu sa už neorientuje len na regionálne dejiny, ale vo svojom obsahovom zábere ide ďalej a problematiku reflektuje prioritne na celoštátnej úrovni. Napriek skromne vyznievajúcejmu podtitulu možno povedať, že práca P. Mička je prvým komplexným dielom popisujúcim vývoj hospodárstva prvej Slovenskej republiky. Autor pri jeho tvorbe vytiahol množstvo fondov slovenských, ale tiež českých a nemeckých archívov, dobovej tlače a, prirodzene, širokej škály odbornej literatúry.

Samotnú štruktúru monografie tvorí dovedna päť kapitol. Prvá pod názvom *Hospodárstvo Slovenskej krajiny na prelome rokov 1938/1939* podáva sondu do peripetií slovenského hospodárstva v etape autonómneho Slovenska. Nosnou a zároveň najobsiahlejšou časťou práce je druhá kapitola *Charakteristika slovenského hospodárstva v rokoch 1939 – 1943 a vplyvy pôsobiace na jeho rozvoj*. Po úvodných dvoch podkapitolách, v ktorých sa autor venuje výstavbe infraštruktúry, predovšetkým s dôrazom na územie Pohronskej župy, prechádza k všeobecnejším otázkam hospodárskeho vývoja Slovenska vo vymedzenom období. Postupne analyzuje snahy Nemecka o prevzatie kontroly nad slovenským hospodárstvom, jeho vplyv na najvýznamnejšie priemyselné odvetvia, hospodárske zmluvy medzi oboma krajinami, finančný sektor a zahraničný obchod prvej Slovenskej republiky, ako aj ekonomické vzťahy s Protektorátom Čechy a Morava či poľnohospodárstvom. Ďalšie dve užšie zamerané kapitoly sa zaoberajú témami, ktoré boli špecifikom vojnového obdobia. P. Mičko v nich rozoberá otázky *Slovenských robotníkov vo Veľkonemeckej ríši* a *Arizácie a zmien vlastníkov v priemyselných podnikoch* s akcentom na drevárske závody. Hlavnú časť monografie uzatvára kapitola *Agónia republiky a úplné podriadenie slovenského hospodárstva nemeckým potrebám*, ktorá popisuje jeho stav roku 1944 pred Povstaním a počas neho. Úplný

apendix monografie predstavuje 22 publikovaných dokumentov – najmä situačné správy a tabuľkové kvantitatívne ukazovatele vypovedajúce o stave národného hospodárstva Slovenského štátu. Sprievodný materiál dotvárajú aj fotografie vsadené tematicky priamo do textu knihy.

Monografia prináša záujemcom o prvú Slovenskú republiku celistvý a vysoko odborný prehľad jej hospodárskych dejín, ktoré boli donedávna (v podstate až dodnes) len akýmsi pridruženým „príveskom“ politických či vojenských aspektov histórie rokov 1939 – 1945. Napriek tomu, že autor nespracoval úplne všetky stránky hospodárskeho života na Slovensku, má dielo dozajista všetky predpoklady zaradiť sa medzi základnú, uznávanú a často citovanú literatúru k danej problematike.

A. Hruboš

SYRNÝ, Marek a kol. *KOLABORÁCIA a ODBOJ NA SLOVENSKU A V KRAJINÁCH NEMECKEJ SFÉRY VPLYVU V ROKOCH 1939 – 1945*. Banská Bystrica : vydalo Múzeum slovenského národného povstania Banská Bystrica 2009 vo Vydavateľstve Michala Vaška, s.r.o., 468 s. + separát 51 s.

V dňoch 13. – 15. októbra 2009 sa v Múzeu SNP v Banskej Bystrici konala konferencia *Kolaborácia a odboj na Slovensku a v krajinách nemeckej sféry vplyvu v rokoch 1939 – 1945*.

Konferencia bola otvorená úvodnými referátmi Vojtecha Kárpátyho *Kolaborácia a kolaboranti 1939 – 1945* a Ivana Kamenca *Fenomény strachu a alibizmu v kontexte kolaborácie a odboja na Slovensku v rokoch 1938 – 1945*.

Problematike odboja a kolaborácie v krajinách strednej, juhovýchodnej a východnej Európy sa vo svojich príspevkoch venovali Michal Šmigel *Organizácia ukrajinských*

nacionalistov (OUN) – kolaborácia a odboj na ukrajinských etnických územiach v časoch vojny (1939 – 1945), Сергей Струнец Польское население западных областей БССР (бывших северо-восточных воеводств II Речи Посполитой) во время Второй мировой войны (1939 – 1944). Проблема „коллаборационизма“ (Sergej Strunec Poľské obyvateľstvo v západných oblastiach BSSR (bývalej severovýchodnej provincie II. Republiky) počas druhej svetovej vojny (1939 – 1944). Problém „spolupráca“), Martin Jarinkovič Kolaborácia a odboj v Juhoslávii 1941 – 1945 a Tímea Veres Príčina 15. októbra 1944 a zosadenie Horthyho.

Prvý deň konferencie uzavrel blok venovaný odboju a kolaborácii v Protektoráte Čechy a Morava, v ktorom vystúpili Jan Vajskebr *Protektorátní uniformovaná policie mezi odbojem a kolaborací*, Dalibor Krčmář *Případ protektorátního ministra Josefa Kalfuse*, Lubomír Něnička *Kolaboranti, čeští fašisté a poválečné procesy na Ostravsku* a Milan Bednařík *Principy řízení kulturní politiky v období Protektorátu Čechy a Morava se zaměřením na fenomen kolaborace a rezistence* – príspevok nie je uverejnený.

Ďalší deň bola konferencia rozdelená do tematických blokov, ktoré sa venovali fenoménom odboja a kolaborácie na Slovensku. Program otvorili referáty Zlatica Zudovej-Leškovej *Československý demokratický odboj na Slovensku v rokoch 1939-1945 – stály cieľ slovenských a nemeckých spravodajských a bezpečnostných služieb*, Mareka Syného *Od odboja ku kolaborácii. Náčrt problematiky spolupráce príslušníkov odboja so slovenskými a nemeckými orgánmi v rokoch 1939-1945 na Slovensku* a Mateja Medveckého *Štefan Handera – nepohodlný vedúci KSS*.

V bloku venovanom odboju a kolaborácii v slovenskej armáde prezentoval výsledky svojho vedeckého výskumu Jozef Bystrický

Problém zapojenia vyšších dôstojníkov slovenskej armády do protifašistického odboja z hľadiska čs. vojenskej správy v Londýne, Pavel Mičianik *Veteráni východného frontu v povstaní – Pôsobenie niektorých vyšších povstaleckých dôstojníkov na východnom fronte*, Marián Uhrin *K problematike personálnej a organizačnej výstavby delostrelectva Domobrany* a Milan Zemko *Ústavní činitelia Slovenskej republiky zapojení do odboja* – príspevok nie je uverejnený.

V ďalšom bloku, venovanom odboju a kolaborácii v slovenskej spoločnosti vystúpil Peter Getting *Náčrt problematiky intelektuálnej kolaborácie predstaviteľov slovenskej literárnej obce počas totalitného režimu 1939 – 1945*, Katarína Hradská *Kolaborácia, alebo nanútená spolupráca? (Ústredňa židov ako problém židovskej spoločnosti)* a Michal Schvarc *Kolaboranti, opozičníci a tí ostatní. Zmeny nálad a postojov slovenských Nemcov v rokoch 1939 – 1945* – príspevok nie je uverejnený.

Posledné referáty o percepcii odboja a kolaborácie mali Vladimír Vavrinský *Identifikácia protikomunistického odboja a jeho podoby v povojnovom období* a Miroslav Kmeť *Problematika kolaborácie a odboja vo výučbe dejepisu*.

Do publikácie sú zaradené príspevky (hoci neboli na konferencii prednesené) o osobnostiach, ktorými prispeli Ján Stanislav *Ferdinand Čatloš v perimetri kolaborácie a odboja*, Stanislav Mičev *Peter Zaťko – persona non grata*, Peter Sokolovič *František Galan – Hlavný veliteľ Hlinkovej gardy v úlohe podporovateľa Povstania*, Branislav Kinčok *Spravodajský dôstojník kpt. Anton Tomeček* a Anton Hruboň *Pohlady Alexandra Macha na udalosti a fenomény rokov 1938-1945 v optike jeho rukopisnej pozostalosti*.

Súčasťou publikácie je tiež separát zo špeciálnej časti konferencie: 65. VÝROČIE SNP – MINULOSŤ, SÚČASNOSŤ A BU-DÚCNOŠŤ HISTORIOGRAFIE ODBOJA

A SNP, obsahujúci vstupné príspevky Františka Cséfalvayho *Vojenská historiografia SNP a národnooslobodzovacieho zápasu* a Viléma Prečana *Poznámky k historiografii povstania a jej úlohám*. Následnej pódiovej diskusie sa zúčastnili Dušan Kováč 2x, Martin Lacko, Ivan Kamenec, Ján Stanislav, Stanislav Mičev, František Cséfalvay, Marek Syrný, Jozef Bystrický a Vilém Prečan.

Publikáciu uzatvára Menný register a Použité pramene a literatúra.

Konferencia priniesla mnoho zaujímavých a poučných príspevkov, ktoré budú pre historické poznanie danej problematiky určite prínosom i podnetom na diskusiu a ďalšie bádanie.

E. Jančo

BOBALIK, Jozef. *SEDEM ROKOV NA SEVERE*. Bratislava : Ústav pamäti národa, Bratislava 2009, 168 s.

Publikácia patrí do edície Memoáre a zachytáva sedem rokov života Jozefa Bobalika – strávených v lágroch – gulagoch na nútených prácach, ktoré ho priviedli až na ďalekú Kolymu. Autor je rozprávač s fenomenálnou pamäťou, ktorý pútavým štýlom a jemu vlastným humorom opisuje sovietske pracovné tábory, v ktorých hlavným nepriateľom bola zima a hlad. Táborové skúsenosti nazýva „zapolárnou akadémiou“. Autobiograficky zachytáva každodenný zápas s ľudskou krutosťou a drsnou prírodou, ktorú zažívali trestanci v stalinských väzeniach. Rozprávanie sa začína jeho zatknutím 20. mája 1948 a končí návratom domov 13. marca 1955. Neľudské podmienky, v ktorých sa ocitol, ako aj zložitý návrat, sú vykresľované veľmi autenticky. Zvláštnosťou knihy je, že nemá kapitoly. V nej sa mieša jazyk jeho rodného Lukova, so slovenčinou, ukrajinčinou, ruštinou a žargónom používaným v pracovných táboroch. Na jej konci je 25 strán obrazovej

prílohy a vysvetlivky niektorých výrazov.

Po krátkom uvedení a vysvetlení súvislosti začína Jozef Bobalik vyjadrovať svoje dojmy a zážitky. Narodil sa v obci Lukov, okres Bardejov, v obci známej s krásnym dreveným kostolíkom, Lukov-Venecia. Jeho otec bol lesný robotník a matka bola v domácnosti. Otec odcestoval roku 1938 za prácou do Ameriky, kde o 3 roky tragicky zahynul. Jozef s matkou a jej dvomi bratmi v Lukove pomáhal na gazdovstve.

Dňa 10.7.1946 bola prijatá dohoda medzi ČSR a ZSSR *O práve opcie a vzájomného presídlenia obyvateľstva*, na základe ktorej odišlo na Ukrajinu 12 500 čs. občanov (prevažne Rusínov a Ukrajincov, občanov gréckokatolíckeho a pravoslávneho vierovyznania). V roku 1967 sa späť vrátilo 1 227 rodín, čiže 5 038 osôb a po Černobyle v rokoch 1993 – 1999 zasa 366 rodín – 1 134 rodákov a ich potomkov.

V predstave získania úrodnej pôdy, bohatstva, bezplatnej lekárskej starostlivosti, vzdelania v „spravodlivej“ krajine Sovietov optoval s rodinou na Ukrajinu do obce Mirohošč, okres Dubno. Sen o lepšom živote sa rýchlo rozplynul. Po príchode na Ukrajinu stratili čs. štátne občianstvo. Čoskoro zistili, že ich oklamali, ale už nebola možnosť návratu. 18. februára 1948 na rozlúčke priateľa – ženícha – pred sobášom bol skupinou ozbrojených banderovcov donútený prečítať leták „Smrť Stalinovi“. Dňa 1. marca 1948 začal pracovať v obchode, na ktorého dverách bol vylepený banderovský leták, ktorý odovzdal na MNV. Onedlho, 20. mája 1948, prišli do obchodu kapitán a dvaja seržanti NKVD (Narodnyj komisariat vnutrennich del – Ľudový komisariát vnútra), doma mu urobili domovú prehliadku, zatkli ho a odviezli do väzenia v Dubne. Za tieto letáky sa dostal do kriminálu. Tak sa začalo jeho utrpenie. Vo vykonštruovanom procese, za ktorým stála NKVD, bol odsúdený za protisovietsku agitáciu podľa § 54-10,1 na 10 rokov straty slobody

v nápravno-výchovných lágroch a dva roky straty občianskych práv (NKVD má na svedomí odvečenie 7 422 občanov ČSR, z toho 6 982 Slovákov). Podal odvolanie na Najvyšší súd ZSSR, ktoré bolo takmer po roku vo februári 1949 zamietnuté. Výsledkom odsúdenia bolo 10 rokov nútených prác v sovietskych pracovných táborech na Sibíri. Nasledovala jeho strastiplná cesta vlakom cez tranzitné miesta Berdičev, Kyjev, Charkov, Novosibirsk, Krasnojarsk, Tajšet pri Bajkalskom jazere v tábore OZERLAG (Osobyj zakrytyj režimnyj lager – zatvorený lágér pre politických väzňov). Potom cesta smerovala na Komsomolsk a ďalej na Kolymu do Magadanu, až zakotvil v tábore GULAG-u (Glavnoje upravlenije lagerej, Gulag-Glavnoje upravlenije ispraviteľno-trudovych lagerej – Hlavná správa nápravno-pracovných táborov) Ust'-Kujga 400 km za polárnym kruhom.

Posledným dňom jeho pobytu v tábore sa stal 18. február 1955, keď sa začala ťažká, aj keď nie taká strastiplná cesta ako sem – cesta domov – dlhá 9 000 km, trvajúca 1 mesiac. Začala sa autom do Ege-Chaja, odtiaľ lietadlom do Irkutsku a potom vlakom smer Charkov – Evov až domov do Mirohošča, kde prišiel v nedeľu 13. marca 1955. Po siedmich rokoch utrpenia a strachu sa vrátil k matkinmu hrobu, ktorá zomrela 15.11.1952 vo veku 43 rokov.

Po návrate z gulagu sa oženil ako sovietsky občan na Ukrajine, v roku 1967 sa vrátil na Slovensko do rodného Lukova, má syna (žije v Prahe) a dcéru (žije v Prešove). Napriek všetkému prežitému nezatrpkol, je plný optimizmu, na roky v lágroch nemôže zabudnúť, hovorí, že už všetkým odpustil a že treba žiť pre prítomnosť, hoci v mladosti prežil toľko utrpenia, ako iní ľudia za celý život.

L. Jančo

CHOVANEC, Jaroslav – **HOTÁR**, Viliam S.: *POLITOLÓGIA. TERMINOLOGICKÝ A VÝKLADOVÝ SLOVNÍK*. Trnava : Fakulta masmediálnej komunikácie UCM, 2010, s. 588 s. (V. Segeš)

Napriek masívnej knižnej produkcii za posledné dvadsaťročie na Slovensku doposiaľ pretrvávajú nedostatok dobrej encyklopedickej či slovníkovej literatúry. Pritom istá suma lexikálnych poznatkov patrí k základnej výbave ktoréhokoľvek vzdelanejšieho súčasníka. Nie každý si totiž prostredníctvom internetu a jeho sietí ad hoc vyhľadáva pojmy z ktoréhokoľvek vedného odboru. Ak ich totiž aj nájde (najčastejšie na stránkach wikipédie, kde sa nachádza skutočne takmer všetko), nie je isté, či a do akej miery sú tieto informácie aj hodnoverné.

Printové knižné spracovanie teda stále zostáva kredibilnejšou formou získavania informácií i nadobúdania vedomostí, navyše, ak za vedeckou či odbornou publikáciou stojí osvedčené vydavateľstvo s redaktormi a recenzentmi a v neposlednom rade renomovaní autori.

Z tohto hľadiska možno privítať terminologický a výkladový slovník popredného slovenského odborníka na ústavné právo prof. Dr.h.c. JUDr. Jaroslava Chovanca, CSc. a skúseného vysokoškolského pedagóga a politológa PhDr. Viliama S. Hotára.

Slovník osvetľuje okolo tisíc pojmoslovných jednotiek z oblasti politiky, politológie a príbuzných vedných odborov. Ide jednak o vlastné encyklopedické heslá a jednak o základné biografické charakteristiky približujúce historické osobnosti z politiky a politológie. Kladne treba hodnotiť, že autori sa koncentrovali nielen na všeobecnú charakteristiku každého hesla, ale – a to je v našich podmienkach obzvlášť novátorské – aj na jazykovú stránku.

Názvy hesiel sú prezentované v jazykoch krajín Vyšehradskej štvorky (t. j. v slovenčine, češtine, maďarčine a poľštine), ďalej aj

v jazykoch jej susedov a v oficiálnych jazykoch Európskej únie (čiže nemčine, angličtine, ruštine). Dôraz na jazyk akcentuje aj vstupná etymologická rekonštrukcia názvov a pomenovaní, ktoré pramenia zväčša v latinčine, gréčtine, ale napríklad aj v praslovjančine či staroindičtine. Monografia je síce prvorado určená ako učebná pomôcka pre študentov študujúcich politológiu, či už ako odbor alebo predmet, má však nepochybne čo povedať aj historikom, ako aj vojenským historikom či vôbec záujemcom o spoločenské vedy. Veď ako uvádzajú autori „*Dynamický procesuálny charakter politiky odhaľujú v konečnom dôsledku po-*

litické určenia. Tieto charakterizujú politiku ako proces prípravy, prijatia a praktickej realizácie – a to pre celú spoločnosť – nevyhnutných riešení. Takáto interpretácia politiky dovoľuje analyzovať najdôležitejšie fázy jej realizácie a uskutočňovania. Medzi takéto fázy či štádiá patria: určenie politických cieľov a prijatie rozhodnutí na ich riešenie; organizovanie mäs a mobilizácia rezerv na realizovanie týchto cieľov; usmerňovanie, regulovanie politickej činnosti; jej permanentná kontrola; analýza dostupných výsledkov a následne určenie nových cieľov politiky.“

V. Segeš

BIBLIOGRAFIA

PROTIHABSBURSKÉ POVSTANIA V ROKOCH 1604 - 1711

Historiografia posledných dvoch desaťročí v prácach domácich a zahraničných autorov

Predkladaná tematická bibliografia prináša výber syntetických prác, monografií, prameňov, zborníkov z konferencií, ako aj štúdií a článkov publikovaných v historických i vojenských periodikách v stanovenom rozpätí poslednej dekády minulého a prvej dekády súčasného storočia. Výberová bibliografia čerpá z domácich a zahraničných národných bibliografických zdrojov, z databáz Vojenského historického ústavu, odporúčanej a citovanej literatúry v nosných prácach danej problematiky. Snahou bolo zachytiť v čo najširšom rozsahu práce slovenskej proveniencie, na rozdiel od uplatnenia určitých výberových kritérií pre práce maďarskej historiografie, ktorú reprezentuje oveľa širšie autorské zázemie. Je nanajvýš pravdepodobné, že k roku okrúhleho výročia mieru podpísaného v Satu Mare, ktorým sa skončilo posledné protihabsburské povstanie uhorskej šľachty, boli spracované ďalšie práce, s printovou podobou ktorých sa však stretneme o niečo neskôr, či už s vročením súčasným alebo nasledujúcim.

Monografie, zborníky

A bujdosó fejedelem. II. Rákóczi Ferenc szabadságharca. Novi Sad : Pandora, 1997.- 66 s.

A Habsburgház és Bocskai fejedelem ellentétei és kibékülése, a zsitvatoroki béke, 1606. 2. rész dok. München : Ered. kiadása, 1990.

A Rákóczi-szabadságharc. Budapest : Osiris kiadó, 2004.

A török kor, a kuruc kor, a nemesi felkelés, a királyi magyar nemesi testőrség iratainak levéltári segédlete. Budapest : Petit real Könyvkiadó, 2000.- 231 s.

ÁGOSTON, István: Rákóczi néphagyományok Ónodon. [Ónod] : [Önkormányzat], [1997].- 31 s.

APFEL, Viliam: ... lebo len prach si. Príbehy z histórie, ktoré sa nevošli do dejepisu. Martin : Matica slovenská, 2006.- 156 s.

ASZTALOS, Miklós: II. Rákóczi Ferenc és kora. Budapest : Pallas Stúdió – Attraktor Kft – Kossuth Ny., 2000.- 496 s.

ASZTALOS, Miklós: II. Rákóczi Ferenc és kora. Szekszárd : Babits, 2006.- 492 s.

BAGYINSZKI, Istvánné – BALOGH, Zoltán, eds.: Rákóczi állama Európában. Salgótarján 2006.

BAGYINSZKI, Istvánné, eds.: Rákóczi állama Európában. Konferencia a szécsényi országgyűlés 300. évfordulója emlékére : Szécsény, 2005. szeptember 15-16-17. Salgótarján : Nógrád M. Múz. Szerv., 2006.- 252 s.

BAĎURÍK, Jozef, ed.: Slovensko a habsburská monarchia v 16. a 17. storočí. Zborník príspevkov z vedeckého sympózia usporiadaného dňa 22. novembra 1994 v Bratislave. Bratislava : Österreichisches Ost- und Südosteuropa-Institut – Katedra slov. dejín a archívnicva FiF UK, 1995.

BALOGH, István: II. Rákóczi Ferenc Szabolcs és Szatmár vármegyékben. 1703. Július – október. 2. bőv. kiad. Nyíregyháza – [Debrecen] : Szabolcs-Szatmár-Bereg M. Lvt. – Kapitális Ny., 2003.- 83 s.

BÁNHEGYI, Ferenc: II. Rákóczi Ferenc. Celldömölk – [Debrecen] : Apáczai – Alföldi Ny., [2003].- 151 s.

BÁNKÚTI, Imre: A kuruc függetlenségi háború gazdasági problémái 1703 – 1711. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1991.

BÁNKÚTI, Imre, ed.: A Rákóczi-szabadságharc dokumentumai Abaúj-Torna, Borsod, Gömör-Kishont és Zemplén megyékből I. - IV. Miskolc : Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, 2003 – 2005, 264 s., 318 s., 304 s., 252 s.

BÁNKÚTI, Imre, ed.: II. Rákóczi Ferenc ezertizenkét napja. Beniczky Gáspár fejedelmi titkár diáriuma, 1707. május 24 - 1710. február 28. Budapest : Nap Kiadó, 2005.- 284 s.

BÁNKÚTI, Imre, ed.: Dézsmabérlet, hadellátás és katonaszállítás. A Rákóczi-szabadságharc hétköznapijai a „Tót impériumban“. Egy magángyűjtemény dokumentumai 1692, 1704 – 1706. Budapest : MOL, 2007.- 201 s.

BÁNKÚTI, Imre: Dokumentumok a Szatmári béke történetéhez. Dokumente zur Geschichte des Friedenschlusses von Szatmár. Budapest : BTM; Szorobán Bt. : SKV, 1991.- 90 s.

BALLA, Tibor, ed.: A Bocskai István által vezetett Habsburg-ellenes rendi felkelés kitörésének 400. évfordulója alkalmából rendezett tudományos konferencia előadásainak szerkesztett anyaga. Studia Caroliensia 7. Budapest : Károlyi Gáspár Református Egyetem, 2006, s. 87-104.

BARTA, János – JATZLAUK, Manfred – PAPP, Klára: „Einigkeit und Frieden sollen auf Seiten jeder Partei sein“. Die Friedensschlüsse von Wien (23. 6. 1606) und Zsitvatorok (15. 11. 1606). Debrecen : Inst. für Geschichte der Univ. Debrecen – Selbstverwaltung des Komitats Hajdú-Bihar, 2007.

BARTA, J. – PAPP, K., eds.: „Nincsen nekünk több hazánk ennél...“ : Tanulmányok a Bocskai-felkelés történetéhez. Budapest : Lucilus Kiadó, 2004.- 193 s.

BASICS, Beatrix, ed.: II. Rákóczi Ferenc, 1711 – 2011. [Budapest] : Éghajlat Kvk., 2011.- 234 s.

BATÁR, Zsolt Botond: II. Rákóczi Ferenc élete és szabadságharca a bélyegek tükrében. Budapest : Panoráma, 2003 Szeged : Szegedi Kossuth.- 230 s.

BENE, János: A szatmári békeség. Nyíregyháza : Józsa A. Múzeuma., 2011.- 20 s.

BÉNYEI, Miklós: Bocskai és a hajduk. Válogatott bibliográfia. Debrecen : Hajdú-Bihar M. Önkormányzat, 2004.- 88 s.

Bethlen Gábor. Budapest : OSZK, 1999.- 1 videokazeta (VHS, 170 min.).

Bethlen Gábor kora. [Szeged] : Szegedi Kossuth Nyomda, 1998.- 433 s.

Bethlen Gábor Magyarország egyesítéséért. Budapest – München : OSZK – SZER, 1999.- 1 videokazeta (VHS, 215 min.)

BETTES, István: Más volt eddig, másképp lesz most : válogatás a kuruc kor költészetéből, A nemzeti szövetség himnuszával és II. Rákóczi Ferenc imájával. Dunaszerdahely : Lilium Aurum, 2004. 71 s.

Bitka pri Turnej 3. augusta 1708. 290. výročie bitky pri Trenčianskej Turnej. Zborník príspevkov z 31. júla 1998. Trenčianska Turná : Obecný úrad Trenčianska Turná, 1998.- 91 s. *Obsah: Kohútová, Mária:* Uhorsko na rozhraní 17. – 18. storočia, s. 3-17; *Kohútová, Mária:* Kurucké noviny Mercurius Veridicus, s. 18-23; *Mrva, Ivan:* Povstanie Františka II. Rákociho v rokoch 1703 – 1711 na Slovensku, s. 24-52; *Dangl, Vojtech:* Bitka pri Trenčianskej Turnej a niektoré vojenské aspekty Rákociho povstania, s. 53-67; *Kónya, Peter:* K hospodárskej politike Františka II. Rákociho a činnosti jeho hospodárskej rady (Consilium oeconomicum) v Prešove 1707 – 1710, s. 68-81.

CELÂL, Inal: II. Rákóczi Ferenc ve Tekirdağ. 2. baskı. Macaristan Cumhuriyeti : Büyükelçiliği, 2003.- 93 s.

CSALA, Kornélia: Po stopách Rákócziho a kuruckých vojsk. Turistická príručka. Košice – Budapest : Košický občiansky klub – Heraldika, 2006.

CSATÁRY, György: Ugocsa vármegye II. Rákóczi Ferenc államában, 1703 – 1711. Ungvár – Beregszász : PoliPrint – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai M. Főisk., 2008.- 276 s.

CSETRI, Elek: Bethlen Gábor életútja. Bukarest : Kriterion, 1992.- 233 s.

CSORBA, Csaba, ed.: „Számos dicsőségű első Rákóczi György“, a nagy fejedelem. [Miskolc] : Kazinczy Ferenc Társaság, és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, 1993.- 48 s.

CSORBA, Csaba – FÖLDY, Ferenc – KÖDÖMÖCZ, József: Művelődésünk múltjából. Comenius, I. Rákóczi György és más tanulmányok. Sárospatak : M. Comenius Társaság, 1999.- 217 s.

CSIFFÁRY, Tamás: II. Rákóczi Ferenc élete. Budapest : Fix Kiadó, 2005.- 119 s.

CZIGÁNY, István, ed.: Az államiség megőrzése. Tanulmányok a Rákóczi-szabadságharcról. Budapest 2002.

CZIGÁNY, István, ed.: Bocskai és kora... Tanulmányok a Bocskai-szabadságharc 400. évfordulója alkalmából. Budapest : Martin Opitz, 2005.- 112 p.

CZIGÁNY, István: Reform vagy kudarc? Kísérletek a magyarszági katonaság beillesztésére a Habsburg Birodalom haderejébe. Budapest : Balassi Kiadó, 2004.- 226 s.

DANGL, Vojtech: Bethlen proti Habsburkům. Slovo k historii 37. Praha : Melantrich, 1992.- 31 s.

DANGL, Vojtech: Bitky a bojiská v našich dejinách. Od Samovej riše po vznik stálej armády. Bratislava : Perfekt, a.s., 2005.- 243 s.

- DANGL, Vojtech:** Vojny a bitky v našich dejinách. Bratislava : Perfekt, 2005.
- DANGL, Vojtech – KOPČAN, Vojtech:** Vojenské dejiny Slovenska II. 1526 – 1711. Bratislava : Ministerstvo obrany SR, 1995.- 224 s.
- DEMETER, Lajos – ÉLTES, Enikő,** eds.: II. Rákóczi Ferenc és a háromszéki kurucok. Olvasókönyv a kuruc szabadságharc 300. évfordulójára. Sepsiszentgyörgy – Egyes : Háromszéki Mikes Kelemen Közműv – Kovászna Megyei Könyvtár, 2004.- 87 s.
- Dokumenty** slovenskej národnej identity a štátnosti I. Bratislava : Národné literárne centrum, 1998.
- DOMINKOVITS, Péter:** „Egy nemzetek lévén...” A Nyugat-Dunántúl Bocskai István 1605. évi hadjárata idején. Budapest : Martin Opitz, 2006.- 198 s.
- DUCHOŇ, Jozef:** František II. Rákoczi a jeho Košice. Košice : Vyd. Interart – Ing. Viliam Jalakša, 2005.- 135 s.
- DUCHOŇ, Jozef – HRUŠKOVÁ, Eva:** Rákóczi Kassája. Kassa : Kelet-szlovákiai Múzeum Kassa, 2004.- 97 s.
- DUKRÉT, Géza,** ed: Istennel a hazáért és a szabadságért : Jubileumi Rákóczi Évek 2003 – 2011. [Oradea] : Királyhágómelléki Ref. Egyházkerület: Partiumi és Bánsági Múemlékvédő és Emlékhely Biz., 2003.
- Dvestodeväťdesiate** výročie bitky pri Trenčianskej Turnej. Zborník príspevkov z 31. júla 1998. Trenčianska Turná : Obecný úrad, 2000.- 91 s.
- Emlékiratok.** Részletek Rákóczi Ferenc. Szentendre : Mercator Stúdió, cop. 2006, elektronikus dok.
- ETÉNYI, Nóra G. – HORN, Ildikó – SZABÓ, Péter:** Koronás fejedelem. Bocskai István és kora. Budapest : General Press [2006].- 247 s.
- FABIÁN, Gyula:** A fejedelem hűségében. Bocskai István és hajdúi a nemzeti függetlenségért és a vallásszabadságért. Történelmi áttekintés. Nagyszalonta : Bocskai István Alapítvány, 2000.- 74 s.
- Európa** és Magyarország II. Rákóczi Ferenc korában : Budapest, 2003. szeptember 24-26. Budapest : Károli G. Ref. Egyház, 2004.- 424 s.
- FERIANČEKOVÁ, Marcela,** zost.: Bitka pri Vavrišove 1709. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie pri príležitosti 300. výročia bitky pri Vavrišove. Vavrišovo : Obecný úrad, 2009.- 108 s.
- GAÁL, György,** ed.: A nagy fejedelem szabadságharca. A Rákóczi-szabadságharc kitörésének 300. évfordulója alkalmából megtartott tudományos tanácskozáson elhangzott értekezések. Újvidék : Atlantis, 2004.- 109 s.
- GEBEL, Sándor:** A Rákóczi-szabadságharc 1703 – 1711. Budapest : Osiris kiadó, 2009.- 108 s.
- GYULAI, ÉVA,** ed.: 1630-1656 : I. és II. Rákóczi György oklevelei. [2003]. 1 CD
- HALÁSZ, Hajnal – KATONA, Csaba – ÓLMOSI, Zoltán,** eds.: Dokumentumok II. Rákóczi Ferenc és társai újratemetéséhez (1873 – 1906). Budapest : Magyar Országos Levéltár, 2004.

HECKENAST, Gusztáv: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? Életrajzi adattár. Budapest MTA Történettudományi Intézete, 2005.

HECKENAST, Gusztáv – MOLNÁR, Sándor – NÉMETH, Péter, eds.: Rákóczi-kori tudományos ülésszak II. Rákóczi Ferenc fejedelem és bujdosótársai, valamint Vay Ádám hamvai hazahozatalának 90. évfordulója alkalmából 1996. október 25. Vaja – Miskolc-Diósgyőr : Vay Á. Múz. Barátai – Gazdász-Elasztik Kft., 1997.- 119 s.

Iktári Bethlen Gábor erdélyi fejedelem. Máriabesnyő-Gödöllő : Attraktor, 2008. 200 s.

IMREH, István: A fejedelmi gazdálkodás Bethlen Gábor idejében. Kolozsvár : Erdélyi Múzeum-Egyes., 1992.- 88 s.

INGRAO, Charles W.: The Habsburg Monarchy 1618 – 1815. 2nd ed. New Approaches to European History 3. Cambridge : Cambridge University Press, 2000.

Iván, Zsuzsanna, ed.: II. Rákóczi Ferenc, 1676 – 1735. Ajánló bibliográfia. Balatonfüred : Önkormányzat : Vár. Kvt. és Helytört. Gyűjt., 2004.- 16 s.

JÓSA, Iván: Bottyán János és Kecskemét. Kecskemét : Jósa I., 2007.- 71 s.

KÁLMÁN, Benda: Bocskai István. 2. kiad. Budapest : Századvég, 1993.- 211 s.

KÁLMÁN, Benda: Levelek. Bocskai István. Budapest – Bukarest : Európa – Kritérium, 1992.- 289 s.

KÁLMÁR, János: Alternatívák Magyarországon a szatmári béke után. Budapest : Korona, 1997.- 63 s.

KINCZLER, Irén, ed.: Thököly Imre (1657 – 1705) a „kuruc király“. Piliscsaba : Fébé Bt., 1996.- 31 s.

KINCSES, Katalin Mária: Kultusz és hagyomány. Tanulmányok a Rákóczi szabadságharc 300. évfordulóján. Budapest : Argentum, 2003.

KIRÁLY, Béla – VESZPRÉMY, László, eds.: A magyar hadtörténelem évszázadai. Budapest 2003.

KISS, Imre: II. Rákóczi Ferenc, a haza és régió oltalmazója. Borsi-i születési kastélyáért magyar-szlovák összefogás. Budapest ; Borsi : Szt. Korona Szövets., 2008.- 98 s.

KOHÚTOVÁ, Mária: Slovensko a Slováci v novoveku. Trnava : Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2008.- 174 s.

KÓNYA, Peter: Az Eperjesi vértörvényszék 1687. Eperjes – Budapest : Podnik v ýp. techniky – Evangélikum Országos Múzeum, 1994.- 138 s.

KÓNYA, Peter, ed.: Gróf Imrich Thököly a jeho povstanie. Thököly Imre gróf és felkelése. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2009.- 338 s. : obr.

KÓNYA, Peter: Krvavý súd. Prešov : Expertízna a vzdelávací inštitút, 1992.- 135 s.

KÓNYA, Peter, ed.: Povstanie Františka II. Rákocziho 1703 – 1711 (v novšom priblížení) : Rákóczi-szabadságharc 1703 – 1711 (újabb megközelítésben). Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2005.- 363 s.

Obsah: Várkonyi, Ágnes R: Sáros vármegye főispánja (A beiktatástól a döntésig 1694 – 1696), s. 8-25; *Kovács, Ágnes:* Rákóczi a Károlyi, s. 26-35; *Papp, Klára:* A Csákyak és a Rákóczi szabadságharc, s. 36-51; *Bad'urik, Jozef:* K charakteristike zápasu českých

a uhorských stavov s Habsburgovcami, s. 52-60; *Mrva, Ivan*: Povstanie Františka II. Rákociho na území západného Slovenska, s. 61-85; *Kónya, Peter*: Prešov, Bardejov a Sabinov v povstaní Františka II. Rákócziho, s. 86-112; *Zachar, József*: A magyarországi Császári hadvezetés a Rákóczi-szabadságharc idején (Rövid összefoglalás), s. 113-123; *Dobrotková, Marta*: Bitka pri Trnave v povstaní Františka II. Rákociho, s. 124-132; *Marečková, Marie*: Sociálne ekonomické pomery východoslovenských miest za povstání Františka Rákócziho II., s. 133-137; *Balogh, Judit*: A székelyek II. Rákóczi Ferenc Erdélyében, s. 138-148; *Tonhaizer, Tibor*: II. Rákóczi Ferenc vallásosságának gyökerei, s. 149-159; *Gebei, Sándor*: „Rákóczi püspöke“, Telekesy István Egri püspök, s. 160-178; *Kónyová, Annamária*: Imrich Thököly a Rákócziho súčasníci ako študenti Prešovského evanjelického kolégia, s. 199-207; *Damankoš, Marián*: Biskup Daniel Krman, s. 208-219; *Papp, Imre*: A Francia külpolitika a Rákóczi-szabadságharc korában, s. 220-227; *Mojdis, Ján*: Povstanie Františka II. Rákócziho a jeho obraz vo francúzskej literatúre, s. 228-233; *Etényi, Nóra G.*: A Rákóczi-szabadságharc a német nyomtatott sajtóban, s. 234-246; *Daniš, Miroslav*: Stavovské povstanie Františka II. Rákócziho v ruskej periodickej tlači v rokoch 1703 – 1707, s. 247-255; *Gyulai, Éva*: Aszalay Ferenc, Rákóczi udvari szekretáriusa lengyelországi budoása – 1711. február – szeptember, s. 256-265; *Javor, Martin*: Vznik slobodomurárskych lóží v Európe, s. 266-279; *Orosz, István*: Rákóczi Tokaj hegyaijai szőlőbirtokainak jövedelmezősége a 17 – 18. század fordulóján, s. 280-286; *Ulrich, Attila*: A Rákóczi család uradalmi bortermelése és bortermelésük haszna a 17. század második felében, s. 287-303; *Barta, János*: a Zemplén megyei Rákóczi birtokok sorsa a 18. században, s. 304-312; *Adam, Ján*: Malé sťahovanie národov (Migrácia obyvateľstva po satmárskom mieri v severovýchodnej časti Uhorska), s. 313-320; *Bársony, István*: Zčiatky povstania Františka II. Rákócziho v maďarskej historiografii, s. 321-330; *Käfer, István*: Pater patriae. Rákóczi a szlovákoknál az egykorúságtól napjainkig, s. 331-335; *Káša, Peter*: Zemanía, kuruci a slovenskí hrdinovia, s. 336-342; *Malovecká, Milota*: František II. Rákoci a Rákociovci v diele Karola Wagnera, s. 343-347; *Žemberová, Viera*: Historiografia v literárnom vzdelaní (Marginália ku koncepcii historickej osobnosti v umeleckom texte), s. 348-354; *Tamás, Edit*: Lehetőségek és elvárások egy történeti kiállítás megvalósításakor, s. 355-363.

KÓNYA, Peter: Prešov, Bardejov a Sabinov počas protireformácie a protihabsburských povstaní (1670 – 1711). Acta Collegii Evangelici Prešovienis VI. Prešov : Biskp. úrad Vých. dištriktu ECAV, 2000.- 225 s.

KÓNYA, Peter: Prešovský krvavý súd z r. 1687. Prešov : Biskupský úrad Vých. dištriktu Ev. cirkvi a. v. na Slovensku, 2001.- 148 s.

KÓNYA, Peter et al.: Rákóczi állama és a korabeli Európa. Budapest : Kossuth Szabadegetem, 2004.- 107 s.

KÓNYA, Peter: Za Boha, vlast' a slobodu! Pohnuté osudy kuruckého generála Juraja Ottlyka. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2009.- 366 s.

KÖPECZI, Béla: A bujdosó Rákóczi. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1991.- 572 s.

KÖPECZI, Béla, ed.: Correspondance diplomatique de François II Rákóczi, 1711 – 1735. Choix de documents. Budapest : Balassi, cop., 1999.- 379 s.

KÖPECZI, Béla: II. Rákóczi Ferenc külpolitikája. Budapest : Akadémiai Kiadó – PXP, 2002.- 161 s.

KÖPECZI, Béla: Rákóczi útjain. Tanulmányok. Budapest : Lucidus Kiadó, 2004.- 170 s.

KÖPECZI, Béla – VÁRKONYI, Ágnes R.: II. Rákóczi Ferenc. 3. jav. kiad. Budapest : Osiris kiadó, 2004.- 708 s.

KORBULY, Dezső: II. Rákóczi Ferenc. Miskolc : II. Rákóczi Megyei Könyvtár, 2003.- 131 s.

KOVAČKA, Miloš – AUGUSTÍNOVÁ, Eva, eds.: Memorialis – historický spis slovenských stolíc. Zborník prác z medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorá sa konala pri príležitosti 300. výročia tragických udalostí na počesť turčianskych martýrov Melchiora Rakovského a Krištofa Okoličaniho 7. a 8. júna 2007 v Martine. Martin : Slovenská národná knižnica, 2008.- 383 s. *Obsah: Uličný, Ferdinand:* Vojny sedmohradských kniežat proti uhorským kráľom v 17. a začiatkom 18. storočia, s. 8-11; *Tajták, Ladislav:* Povstanie Františka II. Rákociho v slovenských dejinách, s. 12-20; *Kohútová, Mária:* Politicko-hospodárska situácia v Uhorsku pred Onódsnym snemom, s. 21-26; *Kónya, Peter:* Onódsky snem v kontexte udalostí povstania Františka II. Rákociho, s. 27-40; *Bodnárová, Miloslava:* Slováci v období Onódskeho snemu, s. 41-46; *Kamenický, Miroslav:* Onódsky snem v zrkadle novin Wienerisches Diarium, s. 47-56; *Lacko, Richard:* Turčianska stolica v čase Onódskeho snemu, s. 57-63; *Ragač, Radoslav:* Príspevok k biografickým portrétom vyslancov Turčianskej stolice, s. 64-76; *Federmayer, Frederik:* Krištof Okolicsányi († 1707). Náčrt heraldického vývoja jeho rodového erbu, s. 77-92; *Segeš, Vladimír:* Medzi pólmi hrdinu a antihrdinu – nevšedný príbeh Ladislava Berčeniho, s. 93-97; *Mačuha, Maroš:* Príčiny a následky udalostí Onódskeho snemu v Turčianskej stolici, s. 98-113; *Mrva, Ivan:* Povstalecký snem v Onóde. Neznáme skutočnosti z doby jeho konania, s. 114-129; *Mészáros, Kálmán:* Novšie pohľady a pramene k dejinám turčianskej „vzbury“, s. 130- 171; *Czigány, István:* Úloha vojska na Onódskom sneme, s. 172-180; *Kováč, Mišo A.:* Literárna rezonancia martýria Turčanov na sneme v Onóde, s. 181-188; *Keresteš, Peter:* Mandát Františka II. Rákociho o náboženskej slobode a jeho ohlas v Nitrianskej stolici (O neznámom rukopise Mikuláša Gostoniho), s. 189-197; *Dzuriak, Karol:* Ružomerská synoda evanjelickej cirkvi v kontexte povstania Františka II. Rákociho, s. 198-238; *Otčenáš, Michal:* Martýrstvo v dejinách slovenských evanjelikov, s. 239-243; *Kovačka, Miloš:* Memorialis Turčianskej stolice z roku 1707 v kontexte turčianskych výziev, proklamácií a memoránd do roku 1849, s. 244-274; *Králiková, Eva:* A. Horáková-Gašparíková a jej práca o Fraňovi Rákocim, s. 275-282; *Marček, Milan – Zvedelová, Kristína:* Architektúra v stavbe Turčianskeho župného domu – jej história, vývoj a obnova, s. 283-296; *Jankovič, Lubomír:* Tematika Onódskeho snemu v kongregačných zápisniciach Turčianskej stolice Štátneho oblastného archívu v Bytči, s. 297-311; *Klímeková, Agáta:* František II. Rákoci a stavovské povstanie v zrkadle dejín knižnej kultúry, s. 312-317; *Augustínová, Eva:* Turčianske šľachtické rody v Bibliografii územne slovacikálnych tlačí 18. storočia, s. 318-323; Memorialis Turčianskej stolice adresovaný Františkovi II. Rákocimu, s. 324-325; *Kováč, Mišo A.:* Divadlo dejín Martýri za Okolie. Tragédia Turčanov na Onódskom sneme kurucov F. Rákociho II. 6. – 9. júna 1707 v dvoch obrazoch, s. 326-372.

KRESTIĆ, Vasilije D., ured.: Ispisi, prepisi i prevodi iz doba Rakocijevog ustanka, 1703 – 1711. Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda 2. odeljenje Spomenici na tuđim jezicima, 2005.- 251 s.

LADÁNYI, Sándor: Ráday Pál vallásügyi tevékenysége a szatmári béke után. Ráday Pál szerepe a magyarországi protestáns egyházak életében. Budapest : Károli Ref. Egyetem Hittudományi Kar, 1997.- 117 s.

LÁSZLÓ, Nagy: Iratok Bocskai István és kora történetéhez. Debrecen : Hajdú Bihar M. Önkormányzat, 2005.- 257s.

LISZKA, József: Sötét éjben fényes csillagunk... II. Rákóczi Ferenc és a kuruc kor emlékezete a szlovákiai magyar tájak néphagyományában. Dunaszerdahely : Lilium Aurum, 2004.- 61 s.

MAGYAR, Zoltán: Rákóczi a néphagyományban. Budapest : Osiris, 2000.- 361 s.

MAGYARI, András: II. Rákóczi Ferenc erdélyi hadserege. [Bucuresti – Cluj] : Kriterion – Polis, 1994.- 652 s.

MACAR-TÜRKB, Dostluk Derneği: II. Ferenc Rákóczi'nin hayati ve Türkiye'deki sürgün günleri Budapest : M. Török Baráti Társ., 2005.- 173 s.

MARKÓ, Árpád: II. Rákóczi Ferenc csatái. Válogatott tanulmányok. Reprint sorozat. Ed.: Mészáros, Kálmán. Budapest – [Szeged] : Nap – Szegedi Kossuth, 2003.- 368 s.

MÉSZÁROS, Kálmán: II. Rákóczi Ferenc tábornokai és brigadérosai. A kuruc katonai felső vezetés létrejötte és hierarchiája, 1703 – 1711. Budapest : Argumentum, 2006.- 185 s.

MÉSZÁROS, Kálmán: II. Rákóczi Ferenc tábornoki kara. Budapest 2007.

MEZEY, Barna: „Öszve-szövetkeztetett szövetségünknek kötele“. A jogalkotás alkotmányos keretei a Rákóczi-szabadságharcban. Budapest : Gondolat, 2009.- 356 s.

MISÓCZKI, Lajos: Vallás- és egyházügy a Rákóczi-szabadságharc idején. Gyöngyös : Önkormányzat, 2009.- 268 s.

MITTÁK, Ferenc – MITTÁK, Zoltán: „Haj, hős Rákóczi népe“. Szemelvények az 1703 – 1711. évi szabadságharc történetéből. Debrecen : Tóth Könyvkereskedés és kiadó Kft, 2003.- 317 s.

NAGY, László: Iratok Bocskai István és kora történetéhez. Debrecen : Hajdú-Bihar M. Önkormányzat Hajdú-Bihar M. Lvt., 2005.- 257 s.

NAGY, László: Székelyek a hadak útján. Budapest : HM Zrínyi Kht., 2001.- 345 s.

NEMERE, István: Erdély története : 170 év krónikája. Fejedelmek kora Buda elestétől II. Rákóczi Ferenc bukásáig, 1541 – 171. [Budapest] : Anno, 2006.- 117 s.

Ónodi országgyűlés 1707 – 2007 [Emlékkönyv az ónodi országgyűlés 300. évfordulójára]. A magyarázatot írta: Bényei, Ildikó; a Vár történetét írta: Tomka, Gábor. Ónod : Önkormányzat, 2007.- 92 s.

PÁNTYA, Julianna – RADVÁNYI, Réka, eds.: Bocskai-napok az Érmelléken. Tudományos konferencia az Érmellékről. Létavértes, 2004. június 18. A Bocskai-szabadságharc, az álmosdi csata és a hajdúk letelepítése 400. évfordulójának megünneplése. Kismarja, 2004. június 20. [Létavértes] : Érmellékért Közhasznú Egyes, 2004.

PAPP, Klára – JENEY-TÓTH, Annamária, eds.: „Frigy és békesség legyen...“ A bécsi és a zsitvatoroki béke. Debrecen : DE Tört. Int. – Hajdú-Bihar M. Önkormányzat, 2006.- 320 s.

PÉNZZES, István, ed.: Thököly Imre fellépésétől a reformkorig. Dunaszerdahely : Lilium Aurum, 2003.- 326 s.

PERNES, Jiří: Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1536 – 1918. Praha : Elka Press, 2003.- 555 s.

Poswęcowanj zastaw... 1707. Krman Dániel. Ostrihom – Pilíšska Caba : Katolícka univ. P. Pázmánya – Ústav slavistiky strednej Európy, Výskumná skupina strednej Európy Svätého Vojtecha, 2007.- 159 s.

PULYAI, János: Szatmári békesség. Budapest : Nap Kiadó, 2007.- 267 s.

Rákóczi állama és a korabeli Európa. Címen nemzetközi konferenciát szerveztünk a nyíregyházi Soldier Vitéz Klub támogatásával a sárospataki Rákóczi-várban, 2002. szeptember 9-én. Budapest 2004.

Rákóczi kiáltványa a keresztény világhoz a szabadságharc okairól és céljáról. Szentendre : Mercator Stúdió, cop., 2006, elektronikus dok.

Rákóczi-ünnepségek 2003 : a Szatmárnémetiben 2003. április 25-én megtartott Az élő Rákóczi (VIII.) Kárpát-medencei történelmi tanácskozás előadásainak, valamint az április 26-27-ei majtényi (XIV.), tarpai, tiszaujlaki és tiszapéterfalvi megemlékezéseken elhangzott beszédek írott anyaga. Szatmárnémeti : EMKE Partiumi Alelnöksége – Szatmárnémeti Kölcsey Kör, 2003.- 250 s.

SEGEŠ, Vladimír a kol.: Slovensko. Vojenská kronika. Bratislava : Perfekt – Vojenský historický ústav, 2007.- 200 s.

SEGEŠ, Vladimír – ŠEĐOVÁ, Božena, eds.: Neďaleko od Trenčína... : Pamätnica k 300. výročiu bitky pri Trenčianskej Turnej. Trenčianska Turná – Bratislava : Obec Trenčianska Turná – Vojenský historický ústav, 2008.- 254 s. *Obsah: Segeš, Vladimír:* Vojenstvo v sto-roči ŕaživého nepokoja, s. 11-29; *Čičaj, Viliam:* Hrady a pevnosti v období stavovských povstaní očami cestovateľa, s. 30-47; *Kohútová, Mária:* Uhorsko pred posledným stavovským povstaním, s. 48-62; *Mrva, Ivan:* Povstanie Františka II. Rákociho, s. 63-85; *Czigány, István:* „Sliezka záhada“ – otázky kuruckého ŕaženia roku 1708, s. 86-102; *Dangl, Vojtech:* Bitka pri Trenčianskej Turnej a otázky kuruckého vojenstva, s. 103-118; *Kohútová, Mária:* Kurucké noviny Mercurius Veridicus ex Hungaria o bitke pri Trenčine, s. 119-121; *Mészáros, Kálmán:* Kuruckí vojvodcovia v trenčianskej bitke, s. 122-135; *Klubert, Tomáš:* Siegbert Heister a Ján Pálfi – víťazi trenčianskej bitky, s. 136-141; *Kónya, Peter:* Generál Juraj Ottlyk v čase po trenčianskej bitke, s. 142-162; *Durčová, Mária:* Denník neznámeho šľachtica – pozorovateľa z Trenčianskeho hradu, s. 163-180; *Dibala, Ján:* Kurucký vojak Juraj Jánošík, s. 181-191; *Dibala, Ján:* Zbrojná výroba na Slovensku počas posledného protihabsburského povstania, s. 192-203; *Dibala, Ján:* Razenie núdzových mincí za povstania Františka II. Rákociho, s. 204-214; *Hábl, Vlastimil:* Trenčín a povstanie Františka II. Rákociho, s. 215-224; *Hloža, Mojmír:* Snahy o postavenie pamätníka Františkovi II. Rákocimu, s. 225-228; *Vítek, Peter:* „Švihrovská“ bitka pri Vavrišove, s. 229-239; *Šeđová, Božena:* Posledné protihabsburské povstanie v dátumoch, s. 240-247; *Čaplovič, Miloslav:* Slovo na záver, s. 252-254.

SERES, István: Thököly Imre és Törökország – Imre Thököly ve Türkiye. Magyar-Török Baráti Társaság. Budapest : Akadémiai Kiadó, 2006.- 289 s.

SLOTTMAN, William: Ferenc II Rákóczi and the great powers. East European Monographs. New York : Columbia Univ. Press, 1997.- 454 s.

SZABÓ, András: „Téged Isten dicsérünk“. Bocskai István, Erdély és Magyarország fejlődeme. 2. átd. kiad. Budapest : Kálvin, 2010.- 191 s.

SZAKÁLY, Ferenc: Virágkor és hanyatlás 1440 – 1711. Magyarok Európában II. Budapest : Háttér Lap és Könyvkiadó, 1990.

SZEGFŰ, László, ed.: Gondolatok Bocskai István szultáni megerősítéseire. „Nembúcsúzom...” Emlékkönyv Benda Kálmán tiszteletére. Szeged 1994.

SZEGFŰ, Gyula: A száműzött Rákóczi 1715 – 1735. Budapest : Magyar Tudományos Akadémia, 1913; reprint: Budapest – Debrecen : Holnap – Alföldi Ny., 1993.- 371 s.

SZEKERES, Gyula: „Agj Ur Isten mostis Ilj fejedelmet...” Bocskai István emlékezete a néphagyományban. Debrecen : Hajdú-Bihar M. Önkormányzat, 2004.- 366 s.

SZIRÁCSIK, Éva: A nemes vármegyének kezéhez... II. Rákóczi Ferenc levelei és Nógrád vármegyei visszhangjuk. Salgótarján : Nógrád M. Lvt., 2004.

SZIRÁCSIK, Éva: Romhány felé. Történeti szociológiai tanulmányok a Rákóczi-kori Nógrád vármegyéről. [Salgótarján] : Nógrád M. Múz. Szerv., [2010].- 135 s.

SZIRÁCSIK, Éva: „Rákóczy levelek”. Nagy Iván Rákóczi-kori iratmásolatainak regesztái a Nógrád Megyei Levéltárból. Salgótarján : Nógrád M. Lvt., 2005.- 355 s.

ŠUTAJ, Štefan, ed.: Protihabsburské stavovské povstania a ich vplyv na vývoj pohraničných regiónov Slovenska a Maďarska v 17. storočí : Habsburg-ellenes rendi felkelések és ezek hatása Szlovákia és Magyarország határmenti térségének fejlődésére a 17. században. Prešov : Universum – Ústav regionálnych a národnostných štúdií Prešovskej univerzity, 2008. - 166 s. *Obsah: Pálffy, Géza:* Pohľady na habsbursko-uhorské vzťahy v 16. – 17. storočí v maďarskej historiografii, s. 15-29; *Kónya, Peter:* K príčinám vstupu hornouhorských slobodných kráľovských miest do povstania Františka II. Rákociho (na príklade Prešova, Bardejova a Sabinova), s. 30-43; *Oborni, Teréz:* Sedmohradské pozadie protihabsburských ťažení Gabriela Betlena, s. 44-52; *Mrva, Ivan:* Protihabsburské povstania a emancipácia národností Uhorska, s. 53-65; *Gebei, Sándor:* Otec a syn, habsburská politika Juraja I. a Juraja II. Rákociho, s. 66-82; *Sudár, Balázs:* Paša Iskender a protihabsburské výpravy Gabriela Betlena, s. 83-94; *Segeš, Vladimír:* Hlavné črty vojenstva v období protihabsburských povstanií, s. 95-107; *Czigány, István:* Armáda Uhorského kráľovstva v protihabsburskom povstaní, s. 108-118; *Lukáč, Eduard:* Školstvo na Slovensku v storočí protihabsburských povstanií, s. 119-129; *Bodnárová, Milica:* Protihabsburské povstania a vývin konfesijných pomerov na Slovensku v prvej polovici 17. storočia, s. 136-143; *Landgraf, Ildikó:* Postava Františka II. Rákociho v maďarskej ústnej historickej tradícii, s. 144-153; *Mészáros, Kálmán:* Hornouhorskí župani počas národnoslobodzovacieho boja Františka II. Rákociho, s. 154-166.

TAKÁCS, Tibor: A sors kiválasztottja. Bocskai fejedelem. Budapest : Zrínyi – Kornétás cop., 2006.- 255 s.

TAKÁCS, Tibor: „... Kedves hazát boldogulása munkáját kezébe adom...” Történészek a szatmári békéről. Nyiregyháza 2003.

TAMÁS, Edit, ed.: A Rákóczi-szabadságharc és Közép-Európa. I – II. Tanulmányok a Rákóczi-szabadságharc kezdetének 300. évfordulójára. Sárospatak : A Sárospataki Rákóczi múzeum Füzetei, 2003.

TAMÁS, Edit, ed.: II. Rákóczi Ferenc, az államférfi. Tanulmányok a sárospataki országgyűlés 300. évfordulóján. Sárospatak : A szerzők kiadása, 2008.- 413 s.

TIBENSKÝ, Ján: Turecké a kurucké vojny v živote Budmeríc a Budmeričanov. Budmerice : Obecný úrad, 1994.- 35 s.

Turci v Uhorsku II. Život v Uhorskom kráľovstve počas tureckých vojen a protihabsburských povstaní od snemu v roku 1608 do satmárskeho mieru. Ved. red.: Kónya, Peter. Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov VII. Bratislava : Literárne informačné centrum, 2006.- 448 s.

ULIČNÝ, Ferdinand, ed.: Acta Collegii Evangelici Prešovienis II. Reformácia na východnom Slovensku v 16. – 18. storočí. Prešov : Biskupský úrad Vých. dištriktu ECAV na Slovensku, 1998.

VARGA, J. János: Válaszúton. Thököly Imre és Magyarország 1682 – 1684-ben. Budapest : História Könyvtár, 2007.- 300 s.

VÁRKONYI, Ágnes R. – KIS DOMOKOS, Dániel, eds.: A Rákóczi-szabadságharc. Nemzet és emlékezet. Budapest 2004.

VÁRKONYI, Ágnes R.: II. Rákóczi Ferenc, 1676 – 1735. Vaja : Vay Ádám Múzeum Baráti Kör, 2004.- 123 s.

VAS, István, ed.: II. Rákóczi Ferenc emlékiratai a magyarországi háborúról 1703-tól annak végéig. Budapest – Győr : Osiris – Balassi Széchenyi, 1999.- 274 s.

ZÁGONI, Jenő, ed.: Bethlen Gábor és a baptisták : alvinci kéziratok, 1623 – 1644. Budapest : Mo. Baptista Egyh. – Baptista Lvt., 2003.- 186 s.

ŠTÚDIE, STATE, ČLÁNKY

ÁGOSTON, Gábor – OBORNI, Teréz: Erdély utolsó évtizedei – Thököly Imre és a kuruc mozgalom. In: A tizenhetedik század története – Magyar Századok. Budapest : Pannonica kiadó, 2000.

BÁNKÚTI, Imre: Észrevételek II. Rákóczi Ferenc régi-új biográfiájához. In: Századok.- Roč. 139, č. 5 (2005), s. 1286-1299.

BÁNKÚTI, Imre: II. Rákóczi Ferenc udvari palotás ezredének anyagi-szervezeti helyzete 1706-ban. In: Hadtörténelmi Közlemények. Roč. 106, č. 3 (1993), s. 101-107.

BAĎURÍK, Jozef: Habsburgovci a slovenské dejiny. In: Slovenské dejiny v dejinách Európy. Zborník z vedeckého kolokvia v Bratislave 26. – 27. novembra 1996. Bratislava : AEP, 1997, s. 87-90.

BARTL, Július: Stavovské povstania uhorskej šľachty proti viedenskému absolutizmu ako konfesijný problém. In: Letz, Róbert – Kačirek, Ľuboš, eds.: Verbum historiae I. Bratislava – Prešov : Vyd. Michala Vaška, 2008, s. 89-97.

BARTL, Július: Stavovské povstania uhorskej šľachty v 17. a na začiatku 18. storočia v kontexte slovenských dejín. In: Vojenská história.- Roč. 12, č. 2 (2008), s. 28-52.

BUDAJ, Marek: Hromadné nálezy mincí a povstanie Františka Rákocziho II. na Slovensku v rokoch 1703 – 1711. In: Zborník Slovenského národného múzea – História 46. Bratislava : Slovenské národné múzeum, 2008, s. 63-79.

BARTL, Július: V mene slobody i šľachtických výsad : Stavovské povstania v 17. storočí. In: Národný kalendár 1998. Zost.: Haviar, Štefan. Martin : Matica slovenská, 1997, s. 53-56.

CZIGÁNY, István: A kuruc állam katonai helyzete és a Szatmári béke. In: Hadtörténelmi Közlemények.- Roč. 103, č. 3 (1990), s. 30-55.

CSIKI, Tamás: A gazdasági élet megszervezésének kísérlete és lehetőségei a Rákóczi-szabadságharc idején. Pokus o zorganizovanie a možnosti hospodárskeho života v období Rákócziho protihabsburského povstania. In: Történelmi közlemények Abauj-Torna vármegyé és Kassa múltjából. Roč. 1, č. 1 (1997), s. 114-137 [dvojjazyčne].

CSAPODI, Zoltán: A Thököly-felkelés viszhangja a Német-Római Birodalom területén. In: Aetas.- Roč. 22, č. 1-2 (1995), s. 140-168.

DANGL, Vojtech: Bitka pri Budmericiach 11. augusta 1705 : Bitka pri Trenčianskej Turnej 3. augusta 1708 : Slovensko v zrkadle kuruckého odboja 4.-5. In: Historická revue.- Roč. 11, č. 2 - 3 (2000), s. 8-9, 12-14.

DANGL, Vojtech: Bočkajovo povstanie. In: Obrana.- Roč. 11, č. 4 (2003), s. 31.

DANGL, Vojtech: František II. Rákoci. In: Obrana.- Roč. 11, č. 20 (2003), s. 21.

DANGL, Vojtech: Je história ľudstva históriou permanentných vojen s mierovými prestávkami? Vojny na území Slovenska v tomto miléniu. In: Magazín Sme.- 11. 9. 1999, s. 1-2.

DANGL, Vojtech: K otázke zapojenia Juraja I. Rákociho do 30. ročnej vojny. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 35. Benešov : Múzeum okresu Benešov, s. 119-126.

DANGL, Vojtech: K niektorým vojenskostrategickým otázkam postavenia Slovenska v čase tridsaťročnej vojny. In: Vojenská história.- Roč. 2, č. 2 (1998), s. 3-13.

DANGL, Vojtech: Krutý cisársky generál Basta. In: Obrana.- Roč. 11, č. 5 (2003), s. 31.

DANGL, Vojtech: „Kurucký kráľ“. In: Obrana.- Roč. 11, č. 16 (2003), č. 16, s. 21.

DANGL, Vojtech: Muž tvrdej ruky. In: Historická revue.- Roč. 6, č. 2 (1995), s. 12-13 [Juraj I. Rákoci]

DANGL, Vojtech: „Rákociho blesk“. In: Obrana.- Roč. 11, č. 23 (2003), s. 21..

DANGL, Vojtech: Rákociho pravá ruka. In: Obrana.- Roč. 11, č. 21 (2003), s. 21.

DANGL, Vojtech: Slovensko v zrkadle kuruckého odboja 1. – 5. Bitka pri Leviciach a pri Zvolene; Víťazstvo kurucov pri Smoleniciach 28. mája 1704; Bitka pri Trnave 26. decembra 1704; Bitka pri Budmericiach 11. augusta 1705; Bitka pri Trenčianskej Turnej 3. augusta 1708. In: Historická revue. Roč. 10, č. 9 – 10 (1999), roč. 11, č. 1 – 3 (2000), s. 7-9, 10-11, 8-9, 8-9, 12-14.

DANGL, Vojtech: Smrť cisárskych generálov. In: Obrana.- Roč. 11, č. 7 (2003), s. 25.

DANGL, Vojtech: Urban Celder. In: Obrana.- Roč. 11, č. 25 (2003), s. 21.

DANGL, Vojtech: Veliteľ Adam Javorka. In: Obrana.- Roč. 11, č. 24 (2003), s. 21.

DANGL, Vojtech: Vojna Juraja I. Rákociho. In: Obrana.- Roč. 11, č. 10 (2003), s. 25.

DANGL, Vojtech: Významné bitky a stavovské povstania na Slovensku. Bitka pri Smoleniciach v roku 1704 a pri Trenčíne v roku 1708. In: Spoločnosť, armáda, osobnosť.- Roč. 4, č. 1 (1997), s. 56-69.

- DANGL, Vojtech:** Za vidinou kráľovskej koruny. In: Historická revue.- Roč. 1, č. 1 (1990), s. 8-10 : fotogr. [Gabriel Betlen]
- DANGL, Vojtech:** Zu einigen strategischen Fragen der Stellung der Slowaken in dem dreissigjährigen Krieg. In: Bellum Tricennale : The Thirty Years` War. Prague : Historical Institute of the Army of Czech Republic, [1998], s. 237-238.
- DOBROTKOVÁ, Marta:** František II. Rákoci a bitka pri Trnave roku 1704. In: Sambucus. Trnava : FiF Trnavskej univerzity, 2005, s. 207-219.
- DOBROTKOVÁ, Marta:** Bitka pri Trnave v roku 1704. In: Studia Historica Tyrnaviensia I. Spoločenskovedný zborník Katedry histórie FH TU. Ed.: Šimončíč, J. Trnava : Katedra histórie FH TU, 2002, s. 139-149.
- DRŠKA, Richard:** Mesto Skalica v čase Tököliho povstania : Vojensko-spoločenské aspekty rokov 1680 – 1684. In: Vojenská história.- Roč. 13, č. 4 (2009), s. 3-31.
- DUCHOŇ, Jozef:** František Rákoczi II. a Košice. In: Krásy Slovenska. Roč. 69, č. 9 (1992), s. 10-11.
- ĎURIANOVÁ, Mária:** Od podkapitána po knieža : Koháriovci – uhorský magnátsky rod udatných mužov. In: Historická revue.- Roč. 11, č. 9 (2000), s. 10-11.
- ETÉNYI, Nóra:** Thököly Imre nemzetközi híre. In: Credo.- Roč. 11, č. 3-4 (2005), s. 211-227.
- FERKO, Miloš:** Od pera k meču, od meča k peru – 18. storočie. In: Historická revue.- Roč. 11, č. 8 (2000), s. 12-14.
- GEBEL, Sándor:** A Thököly-felkelés kibontakozása és a Rzeczpospolita. In: Hadtörténelmi Közlemények.- Roč. 118, č. 3 (2005), s. 412-423.
- HAUSNER, Gábor:** Bethlen Gábor Erdélyi fejedelem hadi edictuma. In: Hadtörténelmi Közlemények.- Roč. 114, č. 2-3 (2001), s. 469-485.
- HECKENAST, Gusztáv:** A Rákóczi – szabadságharc gazdasági vezetői. In: Fazekas, Csaba, ed.: Társadalomtörténeti tanulmányok. Miskolc 1996, s. 56-68.
- HECKENAST, Gusztáv:** Rákóczi Ferenc szenátorai. (Életrajzi adattár). In: Glatz, Ferenc, szerk.: Európa vonzásában. Emlékkönyv Kosáry Domokos 80. születésnapjára. Budapest 1993, s. 69-79.
- HECKENAST, Gusztáv:** A Rákóczi – szabadságharc tábornokai. In: Hadtörténelmi Közlemények.- Roč. 107, č. 4 (1994), s. 51-55.
- HECKENAST, Gusztáv:** II. Rákóczi Ferenc Udvari Gazdasági Tanácsa (Consilium Aulico-Oeconomicum). In: A gazdaságtörténet kihívásai. Tanulmányok Berend T. Iván tiszteletére. Budapest 1996.
- HORVÁTH, Pavel:** Protihabsburské jarmočné piesne z roku 1848. In: Historická revue.- Roč. 9, č. 9 (1998), s. 16.
- HORVÁTH, Pavel:** Trenčín v období novoveku (1526 – 1848). In: Trenčín. Vlastivedná monografia I. Bratislava 1993, s. 73-127.
- HUPKO, Daniel:** Kurucký kráľ : Imrich Tököli – jeho cesta k sláve a pád. In: Historická revue.- Roč. 16, č. 10 (2005), s. 14-16.

CHALUPECKÝ, Ivan: Politický vývoj Gemera v rokoch 1526 – 1711. In: Historický časopis.- Roč. 46, č. 2 (1998), s. 215-229.

KÁRMÁN, Gábor: Bellum iustum-érvelések II. Rákóczi György háborúban. In: Századok.- Roč. 140, č. 3 (2005), s. 949-954, 958-960.

KÁRMÁN, Gábor: A fejedelem és a svédok. Lennart Torstenson emlékirata I. Rákóczi György 1645-ös hadjáratáról. In: Takáts, Péter, ed.: Fejedelmek, forradalmak, vasutak. Tanulmányok Erdély történetéből. Debrecen : Erdélytörténeti Alapítvány – KLTE Történeti Intézet, 2000, s. 115-160.

KINCSES, Katalin Mária: Etnická a náboženská tolerancia. Ohlas Rákociho povstania v dielach Mateja Bela. In: Historický časopis.- Roč. 59, č. 2 (2011), s. 313-330.

KLUBERT, Tomáš: Postrach kurucov. Siegbert Heister – nemilosrdný cisársky vojvodca. In: História. Revue o dejinách spoločnosti.- Roč. 3, č. 10 (1992), s. 8-10.

KOHÚTOVÁ, Mária: Cez osvietenstvo ku vlastnej politike. In: Historický zborník 18, č. 1. Zost.: Bobák, Ján.- Martin : Matica slovenská, 2008, s. 144-160.

KOHÚTOVÁ, Mária: Krvavý snem v Onóde. Tragédia vyslancov Turčianskej stolice. In: Historická revue.- Roč. 3, č. 10 (1992), s. 8-10.

KOHÚTOVÁ, Mária: Krvavý snem v Onóde. In: Historická revue.- Roč. 20, č. 7-8 (2009), s. 72-89.

KOHÚTOVÁ, Mária: Slovensko v kráľovskom Uhorsku (časť 1.). In: Historický zborník 17, č. 1. Zost.: Bobák, Ján.- Martin : Matica slovenská, 2007, s. 159-185.

KÓNYA, Peter: A Bocskai-felkelés és az evangélikus egyház a királyi magyarországon. In: A Debreceni Déri múzeum évkönyve 2005. Debrecen 2005, s. 31-43.

KÓNYA, Peter: A felső-magyarországi szabad királyi városok az 1707. év eseményeiben. In: Hadtörténelmi Közlemények.- Roč. 120, č. 4 (2007), s. 1337-1351.

KÓNYA, Peter: A felső-magyarországi szabad királyi városok a kuruc országgyűléseken. In: Bagyinszki, Istvánné – Balogh, Zoltán, eds.: Rákóczi állama Európában. Salgótarján 2006, s. 110-119.

KÓNYA, Peter: A felső-magyarországi szabad királyi városok II. Rákóczi Ferenc szabadságharcában. In: Rákóczi állama és a korabeli Európa. Budapest : Kossuth Szabadegyetem, 2004, s. 28-43.

KÓNYA, Peter: Bocskaiovo povstanie a evanjelická cirkev a.v. In: A Debreceni Déri múzeum évkönyve : Annales Musei Debreceniensis de Friderico Déri nominati 2005. Debrecen 2006, s. 39-43.

KÓNYA, Peter: Die oberungarischen königlichen Freistädte in den letzten antihabsburgischen Aufständen. In: Papp, K. – Barta, J., eds.: The first Millenium of Hungary in Europe. Debrecen 2002, s. 336-344.

KÓNYA, Peter: Eperjes szabad királyi város szerepe a kuruc mozgalomban. In: Hegyaljai felkelés 1697. Studia Patakiensia Sárospatak 2000, s. 147- 160.

KÓNYA, Peter: Evanjelici v Prešove, Bardejove a Sabinove počas protireformácie a protihabsburského odboja r. 1679 – 1711. In: Daniel, David P., zost.: Evanjelici a evanjelická teológia na Slovensku. Bratislava : EBF UK, 1999.

KÓNYA, Peter: Evanjelická cirkev v povstaní Františka II. Rákociho. In: Historická revue.- Roč. 20, č. 7-8 (2009), s. 72-89.

KÓNYA, Peter: Evanjelická cirkev v povstaní Františka II. Rákócziho. In: Annales historici Presovienses 8. Ed.: Pekár, Martin. Prešov : Inštitút histórie – Filozofická fakulta PU, 2008, s. 72-89.

KÓNYA, Peter: Hospodárska rada Františka II. Rákócziho v Banskej Bystrici. In: Nagy, Imrich – Graus, Igor, eds.: Minulosť a prítomnosť Banskej Bystrice I. Banská Bystrica : FHV UMB – ŠVK, 2005, s. 160-173.

KÓNYA, Peter: K problematike Prešovského krvavého súdu. In: História III. Acta Facultatis philosophicae Universitatis Šafarikanae – História 3. Eds.: Otčenáš, M – Švorc, Peter. Prešov 1994, s. 50-66.

KÓNYA, Peter: Konfesijné ciele posledných protihabsburských povstaní a ich realizácia na príklade Prešova. In: Doruľa, J.: Obdobie protireformácie v dejinách slovenskej kultúry z hľadiska stredo európskeho kontextu. Bratislava 1998, s. 69-92.

KÓNYA, Peter: Od protihabsburských povstaní do konca monarchie. Humenné v rokoch 1670 – 1918. In: Fedič, V. a kol.: Humenné. Dejiny Humenného. Humenné 2002, s. 79-162.

KÓNYA, Peter: Osudná bitka „kuruckého kráľa“. Tököli na Šibenej Hure. In: Historická revue. Roč. 3, č. 6 (1992), s. 10-11.

KÓNYA, Peter: Ottlyk György brigadéros szereplése 1708-ban. In: Tamás, Edit, ed.: II. Rákóczi Ferenc, az államférfi. Tanulmányok a sárospataki országgyűlés 300. évfordulóján. Sárospatak 2008, s. 168-177.

KÓNYA, Peter: Ottlyk György, II. Rákóczi Ferenc udvarmestere. In: Muzsnay, Á., ed.: Évfordulós tanácskozások 2007. Szatmárnémetzi 2007.

KÓNYA, Peter: Prešov v protihabsburských povstaniach koncom 17. a začiatkom 18. storočia. In: Historický časopis.- Roč. 40, č. 2 (1992), s. 171- 184.

KÓNYA, Peter: Prešovské evanjelické kolégium v politických zápasoch konca 17. a začiatku 18. storočia. In: Kónya, Peter – Matlovič, René, zost.: Prešovské evanjelické kolégium, jeho miesto a význam v kultúrnych dejinách strednej Európy. Prešov : ACEP, 1997.

KÓNYA, Peter: Protihabsburské povstania na východnom Slovensku ako prejav odporu proti habsburskému absolutizmu. In: Baďurík, Jozef, ed.: Slovensko a habsburská monarchia v 16. a 17. storočí. Bratislava 1994, s. 60-79.

KÓNYA, Peter: Protihabsburské povstania v dejinách evanjelickej cirkvi, a. v. na Slovensku. In: „Nezameniteľné je dedičstvo otcov...“ Štúdie k dejinám a súčasnosti protestantizmu v strednej Európe. K 80. narodeninám biskupa Jána Midriaka. Prešov 2009, s. 151-172.

KÓNYA, Peter: Protihabsburské povstania v ranonovovekých dejinách Slovenska. In: Acta Academiae Pedagogicae Agriensis. Nova Series Tom XXXVI. Sectio Historiae. Eds.: Kiss, László – Nagy, Imrich. Eger 2009, s. 13-34.

KÓNYA, Peter: Szabad királyi városok a Bocskai-felkelésben. In: Debreceni szemle.- Roč. 14, č. 3 (2006), s. 331-338.

KÓNYA, Peter: Uhorské vlastníctvo elity slovenského pôvodu na príklade zemana Jura-

ja Ottlyka. In: Eds.: Šutaj, Štefan – Szarka, László, eds.: Regionálna a národná identita v maďarskej a slovenskej histórii 18. – 20. storočia. *Historia Slovaco-Hungarica Hungarico-Slovaca*. Prešov 2007, s. 10-20.

KÓNYA, Peter: Veliteľské pôsobenie generála Juraja Ottlyka v povstaní Františka II. Rákociho. In: *Vojenská história*.- Roč. 12, č. 3 (2008), s. 24-46.

KÓNYA, Peter: Vstup slobodných kráľovských miest (Prešova, Bardejova a Sabinova) do protihabsburského odboja v 70-tych rokoch 17. storočia. In: Baďurík, Jozef, ed.: *Slovensko a habsburská monarchia v 16. a 17. storočí*. Bratislava 1994, s. 49-70.

KÓNYA, Peter: Vojensko-politické aspekty posledných protihabsburských povstaní v Prešove. In: *Historica Carpatica* 25 – 26. Košice : Východoslovenské múzeum, 1995, s. 15-32.

KÓNYA, Peter: „Von diesen und jenen“ Deutschen. Einige Anmerkungen vom Bild der Deutschen während der antihabsburgischen Aufstände in Ungarn. In: *Brücken. Germanistisches Jahrbuch Tschechien – Slowakei* 1998. Berlin – Prag – Prešov, 1998, 255-268.

KÖPECZI, Béla: A nemzetiségek a Rákóczi-szabadságharcban. In: *Történelmi Szemle*.- Roč. 42, č. 3-4 (2000), s. 189-201.

KÖPECZI, Béla: A Rákóczi-szabadságharc külpolitikája és a francia-bajor kapcsolat. In: Czigány, István, ed.: *Az államiság megőrzése. Tanulmányok a Rákóczi-szabadságharról*. Budapest 2002, s. 8-26.

KÖPECZI, Béla: A Thököly-felkelés és a francia diplomácia. In: *Tanulmányok a kuruc szabadságharcok történetéből*. Budapest 2004.

KÖPECZI, Béla: Az angol hírsajtó a Rákóczi-szabadságharról. In: *Magyar Könyvszemle*.- Roč. 112, č. 2 (1996), s. 161-174.

KÖPECZI, Béla: Erdély az utrecht béketárgyalásokon egy kuruc diplomata szemével. In: Kiss, András – Kovács Kiss, György – Pozsony, Ferenc, eds.: *Emlékkönyv Imreh István születésének 80. évfordulójára*. Kolozsvár 1999, s. 305-318.

KÖPECZI, Béla: Leibniz és a Thököly-felkelés. In: *Magyar Filozófiai Szemle*.- Č. 3 (2002), s. 219-225.

KOVAČKA, Miloš: Rákociho povstanie a Onódszky snem. In: *Nový život Turca*.- Roč. 16 (47), č. 20 (2007), s. 9.

MÉSZÁROS, Kálmán: Hadseregszervezés és redukció a Rákóczi-szabadságharcban. In: *Hadtörténelmi közlemények*.- Roč. 112, č. 3 (1999), s. 602-626.

MÉSZÁROS, Kálmán: Tábornoki és törzstiszti kinevezések a Rákóczi-szabadságharcban. In: *Hadtörténelmi Közlemények*.- Roč. 114, č. 2-3 (2001), s. 303-360.

MÉSZÁROS, Kálmán: Város és hadsereg a Rákóczi-szabadságharcban. Mesto a armáda v období povstania Františka II. Rákociho. In: Dangl, Vojtech – Varga, János J., eds.: *Armáda, mesto, spoločnosť od 15. storočia do roku 1918. Hadsereg, város, társadalom a 15. századtól 1918-ig*. Bratislava : Vojenský historický ústav 2002, s. 139-154.

MIŠAGA, Vít: Dánský vpád do Slezska a na Moravu : Souvislosti a průběh roku 1626. In: *Časopis Národního muzea. Řada historická*.- Roč. 177, č. 1-2 (2008), s. 55-102.

MOJDIS, Ján: Povstanie Františka Rákociho II. a jeho vnímanie vo Francúzsku. In: *Ob-*

dobie protireformácie v dejinách slovenskej kultúry z hľadiska stredoeurópskeho kontextu. Bratislava : Slavistický kabinet SAV 1998, s. 106-111.

MOLNÁR, Martin: Povstalec, šľachtic, podnikateľ : Andrej Sirmai. In: Historická revue.- Roč. 12, č. 2 (2001), s. 30-31.

MRVA, Ivan: Hlavné príčiny povstania Františka II. Rákociho roku 1703. In: Historický časopis.- Roč. 42, č. 4 (1994), s. 640-660.

MRVA, Ivan: Katastrofa cisárskych vojsk v Malých Karpatoch. Kurucké povstanie nášho ľudu. In: Slovenská republika.- Roč. 1, č. 26 (10. 6. 1994), s. 8.

MRVA, Ivan: Kurucká vojna na Slovensku a jej dôsledky v rokoch 1704 – 1711. In: Historický časopis.- Roč. 44, č. 4 (1996), s. 583-611.

MRVA, Ivan: Náboženská otázka v protihabsburských povstaniach. In: Čaplovič, Dušan, ed.: Problematika cirkevných dejín 1517 – 1681 na Slovensku (v Uhorsku). I. Badín 1998. Bratislava : VEDA, 2001, s. 125-147.

MRVA, Ivan: Povstanie Františka II. Rákociho na území Bratislavskej stolice. In: Nováková, V., zost.: Arhivum Sala I. Archívna ročenka Štátneho archívu v Bratislave, pobočky v Šali. Šaľa 2004.

MRVA, Ivan: Povstanie Štefana Bočkaja : Vznešené idey v osídlach nenávisti.. In: História. Revue o dejinách spoločnosti.- Roč. 2, č. 1 (2002), s. 8-10.

MRVA, Ivan: Vešeléniho sprisahanie. Palatín proti cisárovi. In: Historická revue.- Roč. 8, č. 10 (1997), s. 8-10.

MRVA, Ivan: Vypuknutie povstania Františka II. Rákociho a jeho priebeh na Slovensku roku 1703. In: Historický časopis.- Roč. 43, č. 1 (1995), s. 16-46.

Nagy képes milléniumi arcképcsarnok. 100 portré a magyar történelemből. Szerk.: Rác Árpád. Budapest : Rubikon Könyvek, 2002, s. 86-133.

Nagy képes milléniumi hadtörténet. 1000 és a hadak útján. Szerk.: Rác, Árpád. Budapest : Rubicon – Aquila-könyvek, 2000, s. 126-228.

NAGY, Laszló: Legendás kuruc király. Thököly Imre. In: Rubicon.- Č. 7 (1999), s. 50-53.

NAGY, Levente: Rebellis barbárok és nagylelkű hősök. Luigi Ferdinando Marsili nézetei a Habsburg és az Oszmán Birodalomról. In: Hadtörténelmi Közlemények.- Roč. 119, č. 2 (2006), s. 304-306.

NÉMETH, S. Katalin: Angol jóslat Thököly királyságáról. In: Irodalomtörténeti Közlemények, 1991, 2, s. 182-184.

NOVÁK, Veronika: A Mátyusföld a törökök szomszédságában és II. Rákóczy Ferenc szabadságharcának idején. In: Bukovszky, László, ed.: Mátyusföld II. Komárno – Dunajská Streda : Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó 2005, s. 63-73.

PÁLFFY, Géza: Szabadságharc volt-e Bocskai István mozgalma? Ellentmondások és kétségek. In: História.- Roč. 30, č. 1 (2008), s. 7-10.

PAPP, Sándor: A Rákóczi-szabadságharc Török dipelomáciája. In: Századok.- Roč. 138, č. 4 (2004), s. 793-821.

PERJÉS, Géza: Zrínyi Miklós (1620 – 1664). In: Király, Béla – Veszprémy, László, eds.:

A magyar hadtörténelem évszázadai. Budapest : Atlanti Kutató és Kiadó Közalapítvány, 2003.

II. Rákóczi Ferenc fejedelem utasításai udvari tisztviselőinek. (Daróc, 1708. május 14). In: Koltai, András, ed.: Magyar udvari rendtartás. Utasítások és rendeletek 1617 – 1708. Budapest 2001.

RUSNÁKOVÁ, Helena: Ladislav Očkaj z Očkova : Príbeh zradného kuruckého generála. In: Historická revue.- Roč. 16, č. 11 (2005), s. 19.

SEGEŠ, Vladimír: Kurucká prisaha v slovenčine z roku 1705. In: Vojenská história.- Roč. 8, č. 4 (2004), s. 85-87.

SEGEŠ, Vladimír: Kurucký major Matej Polerecký. In: Obrana.- Roč. 12, č. 10 (2004), s. 21.

SEGEŠ, Vladimír: Najstaršia vojenská prisaha v slovenčine. In: Obrana.- Roč. 12, č. 11 (2004), s. 21.

SEGEŠ, Vladimír: Z kuruckého kapitána maršal Francúzska. In: História. Revue o dejinách spoločnosti.- Roč. 4, č. 5-6 (2004), s. 30-31.

SEGEŠ, Vladimír: Storočie ťaživého nepokoja : 17. storočie. In: Historická revue.- Roč. 11, č. 7 (2000), s. 12-13.

SERES, István: A nógrádi „Vitézlő Rend“ Thököly Imre Habsburg-ellenes harcaiban. In: Bagyinszki, Istvánné – Balogh Zoltán, eds.: Rákóczi állama Európában. Konferencia a szécsényi országgyűlés 300. évfordulója emlékére. 2005. Szeptember 15-16-17. Szécsény. Salgótarján, 2006, s. 154-170.

SERES, István: Protestáns prédikátorok és a Thököly emigráció. In: Credo.- Roč. 11, č. 3-4 (2005), s. 228-247.

SERES, István: Thököly Imre emigráns hadseregének tisztikara Törökországban a karlócai béketárgyalások idején (1698 – 1699). In: Hadtörténelmi Közlemények.- Roč. 118, č. 3 (2005), s. 427-444.

SERES, István: Thököly Imre naplói és leveleskönyvei. In: Hadtörténelmi Közlemények.- Roč. 117, č. 2 (2004), s. 637-656.

SERES, István: Thököly Imrének és Közép- Magyarország népének kiállított szerződésle- vél. In: Thököly Imre és Törökország. Imre Thököly ve Türkiye. Budapest 2006.

SZABÓ, János B.: II. Rákóczi Gyögy 1658. évi Török háborúja. In: Hadtörténelmi Közle- mények.- Roč. 114, č. 2-3 (2001), s. 231-278.

SZÁVA, István – VÁMOS, Magda: Így élt II. Rákóczi Ferenc. [Budapest] : Fapadosko- nyv.hu, 2010.- 148 s.

TAJTÁK, Ladislav: František II. Rákoci a Slováci. In: Slovenské národné noviny.- Roč. 18 (22), č. 1 (2007), s. 9.

UJVÁRY, Zoltán: Rákóczi-mondák a folklórban. In: Ujváry, Zoltán, ed.: Történelem, ré- gészet, néprajz. Tanulmányok Farkas József tiszteletére. Debrecen : Ethnica, 1991.

ULRICH, Attila: Bűnök és bűnösök (a Wesselényi-mozgalom résztvevői és perbefogásuk okai 1669 – 71 között). In: Tamás, Edit, ed.: II. Rákóczi Ferenc, az államférfi. Tanulmányok

a sárospataki országgyűlés 300. évfordulóján. Sárospatak 2008.

VALACH, Július: *Obraz doby protitureckých bojov a stavovských povstani vo fondoch Štátneho oblastného archívu v Banskej Bystrici.* In: *Vojenská história.*- Roč. 6, č. 3-4 (2002), s. 141-148.

VALACH, Július: *Obdobie stavovských povstani na Slovensku.* In: *Slovensko.*- Roč. 20, č. 2 (1996), s. 51.

VALACH, Július: *Turecké susedstvo Slovenska a stavovské povstania v dokumentoch Štátneho oblastného archívu v Banskej Bystrici (1628 – 1711).* In: *Slovenská archivistika.*- Roč. 36, č. 2 (2001), s. 48-65.

VARGA, J. János: *Az „Orta Madzsar“ szerepe Perényi Pétertől Thököly Imrérig: a nyugati irányú Török hódítás metodikájához.* In: *Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére, 2002,* s. 415-422.

VÁRKONYI, Ágnes R.: *A Wesselényi szervezkedés történetéhez 1664 – 1671.* In: *Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére.* Budapest : *Gazdaság- és társadalomtörténeti kötetek,* 2002.

VÁRKONYI, Ágnes R.: *Anna királynő levélváltása Rákóczival és az európai hatalmi egyensúly esélyei.* In: *Glatz, Ferenc, ed.: A tudomány szolgálatában. Emlékkönyv Benda Kálmán 80. születésnapjára.* Budapest 1993, s. 149-161.

VÁRKONYI, Ágnes R.: *Bethlen Miklós és II. Rákóczi Ferenc angol-holland kapcsolataihoz.* In: *Ráday Gyűjtemény Évkönyve IX.* Budapest 1999, s. 3-17.

VÁRKONYI, Ágnes R.: *Hatalom, rítus és kommunikáció II. Rákóczi Ferenc államában. (Macht, Ritus und Kommunikation in dem Rakoczi Staat).* In: *Tanulmányok Erdély újkori történelméről.* Cluj Napoca – Kolozsvár : *Magyar András Emlékkönyv,* 2002, s. 297-308.

VÁRKONYI, Ágnes R.: *Lengyelország és az európai hatalmi egyensúly II. Rákóczi Ferenc politikájában.* In: *Változatok a törtélemre.* Budapest : *Budapesti Történeti Múzeum,* 2005, s. 325-336.

VÁRKONYI, Ágnes R.: *Der König und der Fürst – Franz II. Rákóczi, Joseph I. und das Gleichgewicht der europäischen Mächte von 1676 bis 1711.* In: *Österreich und Ungarn. Eine historische Reise. Kaiser und König 1526 – 1918.* Katalog. Wien 2001, s. 55-66.

VÁRKONYI, Ágnes R.: *II. Rákóczi Ferenc államáról.* In: *Czigány, István, ed.: Államiség megörzése. Tanulmányok a Rákóczi-szabadságharcról.* Budapest 2002, s. 229-282.

VÁRKONYI, Ágnes R.: *II. Rákóczi Ferenc és a jezsuiták.* In: *Szilágyi, Csaba, szerk.: A magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig.* Piliscsaba : *Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK,* 2006, s. 163-189.

VÁRKONYI, Ágnes R.: *Thököly politikája és Magyarország esélyei a hatalmi átrendeződés idején.* In: *Hadtörténelmi Közlemények.*- Roč. 118, č. 3 (2005), s. 363-399.

ZACHAR, József: *A Thököly-szabadságharc hadtörténeti és hadművészeti szempontból.* In: *Hadtörténelmi Közlemények.*- Roč. 118, č. 3 (2005), s. 400-411.

ŽIAK, Jozef: *Osudná bitka pri Trenčíne.* In: *Obrana.*- Roč. 10, č. 6 (2002), s. 17.

OBSAH ROČNÍKA VOJENSKEJ HISTÓRIE 2011

ŠTÚDIE

BUČKA, P.: K niektorým aspektom armádnej telovýchovy a športu v rokoch 1945 – 1948	1/2011/5
BUČKA, P.: Vojenská telovýchova a šport v rokoch 1949 – 1955	4/2011/55
ČEPELA, V.: Ochranná zbroj trupu ťažkoodenca v 14. a na začiatku 15. storočia na území Slovenska	3/2011/3
DANGL, V.: Dôstojník, manželstvo a rodina v Uhorsku (1850 – 1914)	1/2011/3
DUDEK, F.: Neznáme oběti bojů o Slovensko z června 1919. Osudy a hroby českých obránců Banské Štiavnice a Zvolena (sonda do traumatu nejen soukromého)	3/2011/104
GNAZDOWSKI, M.: Poľsko a improvizované východiská vojensko-politickej stratégie Slovenska v roku 1939	2/2011/33
GRAUS, I.: Relikty rytierstva a rytierskych rádov vo vyznamenaniach. 1. časť	3/2011/40
GRAUS, I.: Relikty rytierstva a rytierskych rádov vo vyznamenaniach. 2. časť	4/2011/3
HUPKO, D.: Gróf Móric Pálfi. Vojensko-politický profil aristokrata.	2/2011/20
CHORVÁT, P.: Dejiny slovenskej vojenskej terminológie	1/2011/33
KONEČNÝ, M.: Bitka pri Myriokefalone, 1176: posledná ofenzíva Manuela Komnéna	2/2011/3
MELICHÁREK, M.: Srbské povstanie proti Osmanskej ríši v rokoch 1804 – 1813	3/2011/77
PAŽUROVÁ, H.: Vojensko-partizánske jednotky utvorené z príslušníkov Východoslovenskej armády. Brigáda Kriváň. II. časť	2/2011/33
PEJS, O.: Slovenská diplomacie a váleční zajatci slovenské národnosti (1939 – 1942)	3/2011/122
PEJS, O.: První měsíce slovenské útočné vozby (březen – srpen 1939)	4/2011/30
SORBY, K.: Vojensko-politická situácia v Egypte po júnovej vojne s Izraelom roku 1967	1/2011/67
ŠTAIGL, J.: Ludové milície na Slovensku od konca šesťdesiatych rokov do pádu komunistického režimu v roku 1989	4/2011/79
ŠTAIGL, J.: Spolupráca vojenských jednotiek ČSR, Poľska a ZSSR v akciách proti UPA na východnom Slovensku v rokoch 1945 – 1947	2/2011/72
ŠTEFANSKÝ, M.: Niektoré problémy zbrojnej výroby v Československu v rokoch 1955 – 1962	4/2011/65

DOKUMENTY A MATERIÁLY

BODNÁROVÁ, K.: Inštrukcia arcivojvodu Karola pre muštermajstra Františka z Gery a jeho pisára Jozefa Stützela z 10. októbra 1570	1/2011/88
--	-----------

- DUBÁNEK, M.: Osudy hlídkové lodě „PM“ (původně „president Masaryk“) v letech 1947 – 1954 3/2011/169
- HRUBOŇ, A.: Hospodárske fungovanie a logistické zabezpečenie jednotiek Hlinkovej gardy po vypuknutí Povstania (september 1944 – apríl 1945) 3/2011/157
- CHYTKA, S.: Spravodajská činnosť ružomerskej siete Abwehru v severnom pohraničí Slovenska pred napadnutím Poľska 2/2011/102
- KISTER, R.: Zbrojný priemysel na Slovensku v druhej polovici 50. rokov 20. storočia 2/2011/138
- LAMOŠ, R.: Nemecké špeciálne operácie v Ardenách 1944 2/2011/123
- MARJINA, V. V.: Slovensko (1939 – 1945) v dokumentoch ruských archívov 3/2011/142
- MASKALÍK, A.: Veliteľský zbor čs. armády v boji proti „banderovcom“ vo svetle archívnych dokumentov Vojenského historického archívu Bratislava 1/2011/99
- MASKALÍK, A.: Podklad pre akčný program MNO z roku 1968 o národnostnej otázke 4/2011/108
- NIŽŇANSKÝ, J.: Získavanie poznatkov a využívanie skúseností (Lessons Learned – LL) v OS SR 2/2011/151
- PURDEK, I.: Československý protichemický prápor vo vojne v Perzskom zálive 1990 – 1991 4/2011/139

VOJENSKÉ ARCHÍVNICTVO

- NEMČEKOVÁ, D.: Vojenský archív Trnava a jeho špecifiká – významný činiteľ pri zachovaní a ochrane vojenských spisov 4/2011/165

REFLEXIE

- NIŽŇANSKÝ, J.: K vývinu slovenskej vojenskej terminológie 1/2011/121

VOJENSKÁ NORMOTVORBA

- NIŽŇANSKÝ, J.: Získavanie poznatkov a využívanie skúseností (Lessons Learned – LL) v OS SR 2/2011/151

RECENZIE

- FUČÍK, J.: Stín jaderné války nad Evropou: ke strategii vojenských bloků, operačním plánům a úloze československé lidové armády na středoevropském válčišti v letech 1945-1968. (V. Šmidrkal) 1/2011/143
- GOLDSWORTHY, A.: Armáda starého Říma (T. Klokner) 2/2011/159
- HAMÁK, B. – VONDROVSKÝ, I.: Mobilizovaná československá armáda 1938 (30. září 1938) (P. Chorvát) 4/2011/170
- HANZLÍK, F.: Bez milosti a slitování. B. Reicin – fanatik rudého teroru. (J. Štaigl) 4/2011/180
- Kol. autorů a foto Heinrich Hoffman. Hitler osvobozuje Sudety. (S. V. Chytka) 3/2011/186

NAROČNICKAJA, N. A. – FALIN, V. M. a d'.: Partitura druhej svetovej vailky. Kdo a kdy začal vailku? (F. Vrabel)	4/2011/172
NEPOKOJNÁ HRANICA. (I. Varšo)	2/2011/167
RYCHLÍK, J. a kol. Mezi Vidní a Čařihradem. (V. Dangl)	2/2011/162
SORBY, K.: Jún 1967. Šest' dní, ktoré zmenili Blízky východ. (V. Bystrický)	2/2011/175
SORBY, Karol R. a SORBY, Karol. ml.: Blízky východ v medzinárodnej politike (1971 – 1990). (V. Bystrický)	4/2011/186
SPIŠIAK, J.: Spomienky z Budapešti 1939 – 1944. (P. Šimunič)	1/2011/140
ŠMIGEL, M.: UPA vo svetle slovenských a českých dokumentov (1945-1948). (M.Syrný)	2/2011/172
TESAŘ, R. J.: V lese čeká smrt. Zapomenutá bitva na prahu vítězství. (M. Konečný)	3/2011/184
ZEIDLER, M.: A revíziós gondolat. (Revízna myšlienka). (F. Vrabel)	1/2011/133

NÁZORY A POLEMIKA

Reakcia na rec.: F. Vrabel: SIMON, Attila: Telepesek és telepes falvak Dél-Szlovákiaiban a két világháború között [Osadníci a osadnicke dediny na južnom Slovensku medzi dvoma svetovými vojnami.] Somorja : Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2008. (A. Simon)	1/2011/147
--	------------

ANOTÁCIE, GLOSŤ

ALMANACH MUSZYNY XVIII. (J. Adam)	4/2011/189
ARTHUR, M.: Fighters against fascism. (J. Drábik)	1/2011/155
BENEŠ, J.: V německém zajetí. (F. Vrabel)	2/2011/184
BOB, J.: Generáli. (P. Jašek).	3/2011/193
BOBALIK, J.: Sedem rokov na severe. (L. Jančo)	4/2011/198
BOSWORTH, R.J.B. (ed.): The Oxford Handbook of fascism. (J. Drábik)	2/2011/180
DOWNS, J.: Druhá svetová vojna: Tragédia OSS na Slovensku: Príbeh zlyhania špeciálnej operácie. (J. Kallo)	3/2011/192
DUBÁNEK, M. – FIC,T. – LAKOSIL, J.: Putování po československém opevnění 1935 – 1989. (P. Chorvát)	1/2011/159
HASKEW, M. E.: Encyklopedie elitných jednotek druhej svetovej vailky. (L. Jančo)	1/2011/159
HEŘTOVÁ, Y.: Gallipoli 1915. (J. Zařková)	1/2011/152
CHOVANEC, J. – HOTÁR, V. S.: Politológia. Terminologický a výkladový slovník. (V. Segeš)	4/2011/199
JIRÁSEK, J.: Můj zápisník od počátku světové vailky r. 1914 a doba mého zajetí v Rusku a v Sibiři. (J. Zařková)	2/2011/178
KAPELIOUK, A.: Arafat. (F. Vrabel)	1/2011/156
KAŠŠÁK, P. – HRODEGH, M.: Konečná zastávka. (J. Kallo)	2/2011/189
KMEŤ, M.: Na margo dvoch storočí. Štúdie zo slovenských dejín 19. a 20. storočia. (P. Chorvát)	4/2011/189
KULHÁNEK, I.: Klopýtání přes budoucnost. (P. Jašek)	3/2011/190

KUTÍLKOVÁ, D.: Vojenské odívaní od třicetileté války do počátku 20. století. (P. Chorvát)	2/2011/179
KVAČEK, R.: Dva diktátorovy pády. (F. Vrábek)	3/2011/196
LAWSON, D.: Spojené státy v první světové válce. (J. Zaťková)	1/2011/153
LIČKO, R.: Nevítaný host. (A. Hruboň)	3/2011/194
LITERA, B.: Historie Rudé armády 1917-1941. (L. Jančo)	3/2011/190
MIČKO, P.: Hospodářská politika slovenského štátu (kapitoly z hospodářských dějin slovenska v letech 1938 – 1945). (A. Hruboň)	4/2011/195
NĚMEČEK, J.: Soumrak a úsvit československé diplomacie. (L. Jančo)	2/2011/187
NICOLLE, D.: Pád Akkonu 1291. (M. Konečný)	1/2011/154
PÁLKA, J.: Moje Slovensko, moja rodina. (F. Vrábek)	4/2011/191
PEJČOCH, I.: Hrdinové železné opony. (L. Jančo)	2/2011/192
PEJČOCH, I.: Vojenské osoby popravené v období politických procesů v Československu v letech 1948-1955. (L. Jančo)	3/2011/198
PEKNÍK, Miroslav a kol.: Dr. Ivan dérer politik, právník a publicista	4/2011/193
RICHTER, K.: Zločin, který unikl trestu. (L. Jančo)	1/2011/162
ROUBÍČKOVÁ, E.: Tereziňský deník 1941-1945. (B. Šeďová)	2/2011/181
SALLAI, G.: A határ megindul. /Hranica sa pohne/ (F. Vrábek)	2/2011/185
SLAVÍK, J.: Válečný deník historika. (L. Jančo)	3/2011/191
SUGÁR, A.: Ötven év Titkai. A hatalom és én [Tajomství padesáti let] (F. Vrábek)	1/2011/158
SYRNÝ, M. a kol.: Kolaborácia a odboj na Slovensku a v krajinách nemeckej sféry vplyvu v rokoch 1939 – 1945. (L. Jančo)	4/2011/196
ŠMIDRKAL, V.: Armáda a stříbrné plátno. (B. Šeďová)	1/2011/164
VANÉK, O.-MORAVČÍKOVÁ, L.: Prežili sme holokaust. (S.V. Chytka)	2/2011/19

KRONIKA

VEDECKÁ konferencia JUH Slovenska po Viedenskej arbitráži 1938 – 1945. (F. Vrábek)	2/2011/194
---	------------

BIBLIOGRAFIA

BYSTRICKÝ, V.-ŠIMKOVÁ, E.: Bibliografia spomienok a denníkov na vývoj na Slovensku v rokoch 1918-1939	1/2011/167
ŠEĐOVÁ, B.: Vojenská história Slovenska. Výberová bibliografia XVI-2008	1/2011/186
ŠEĐOVÁ, B.: Protihabsburské povstania v rokoch 1604 – 1711. Historiografia posledných dvoch desaťročí v prácach domácich a zahraničných autorov	4/2011/201

UPOZORNENIE REDAKCIE

V záujme plynulého priebehu redakčných prác Vás prosíme o dodržiavanie určitých zásad pri písaní rukopisov.

Spôsob odovzdávania rukopisov

*Príspevky do Vojenskej histórie odovzdávajúte, resp. posielajte zásadne v textových editoroch Word, v iných len na základe dohovoru. **Poznámky je potrebné vkladať pomocou programu WORD na vkladanie poznámok/odkazov pod čiarou – nie písať ich mechanicky vzadu za textom štúdie.** K štúdii je potrebné pripojiť resumé v rozsahu cca jednej strany a osobné údaje o autorovi: rodné číslo, adresu trvalého bydliska i pracoviska, číslo účtu, telefonický a emailový kontakt.*

Rozsah príspevkov

Rozsah štúdií, vrátane poznámkového aparátu, by nemal presiahnuť 40 strán. Recenzie môžu byť v rozsahu do 15 strán, anotácie maximálne do 3 strán. Počet strán sa počíta podľa počtu znakov (1 800 znakov na stranu).

Vzhľadom na platnosť STN ISO 690 (01 0197) – Dokumentácia. Bibliografické odkazy. Obsah, forma a štruktúra, apríl 1998, je potrebné pri citáciách rešpektovať jej zásady (sú zjednotené s používaním citácií v iných časopisoch, ktoré sa pridŕžajú aj medzinárodného citovania). Za správnosť citovania (obsahovú i formálnu) zodpovedá autor príspevku, redakcia nebude do citácií zasahovať. Na uľahčenie citovania uvádzame niektoré vzory:

¹ VÁROŠ, Milan. *Posledný let generála Štefánika*. Bratislava : International, 1994, s. 56.

² PEJSKAR, Jožka (ed.). *Poslední pocta : Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948 – 1981*. B. m. : Konfrontace, 1986, sv. 2., s. 118-121.

(v prameni neuvedené miesto vydania: bez miesta; podobne aj pri neuvedenom vydavateľstve: b. v., roku: b. r.)

³ ŠPIRKO, Dušan – LUPTÁK, Miroslav. Obrana bratislavského predmostia vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809. In *Vojenská história*, 2002, roč. 6, č. 1, s. 9-10.

(u cudzojazyčných zdrojov uvádzať v príslušnom jazyku, napr. anglický zdroj: In *Army History*, 2003, vol. 59, no. 1, p. 13-15.)

⁴ DEIGHTON, Leon. *Blitzkrieg : Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque*. Prel. Kárník, Zdeněk. Praha : Argo, 1994, s. 85.

⁵ PEJSKAR, ref. 2, s. 97.

- v prípade, že v jednej poznámke sú uvedené dva pramene toho istého autora, v ďalších poznámkach uvádzame aj prvé slová názvu prameňa: PEJSKAR, Poslední, ref. 2, s. 93.
- autor nemusí uvádzať mená všetkých pôvodcov citovaného diela (druhého, tretieho) alebo ak má citované dielo viacerých miest vydania, alebo názvov vydavateľstiev píšeme bodkočiarku alebo čiarku: Praha : Naše vojsko; Bratislava : Magnet Press, 1999,
- údaje v bibliografickom popise citovaného prameňa sa uvádzajú v jazyku prameňa až po údaj o rozsahu
- pri odkaze na archívny prameň je potrebné uvádzať skratky: f. (nie fond)
šk. (ako škatuľa, nie krabica)
č. j. (s medzerou)
VHA Bratislava, f.; pozri tiež PEJS, O.: ...
Tamže, s. 8. (nie tamtiež)

- najfrekventovanejšie skratky archívov: SNA Bratislava, VÚA-VHA Praha, VHA Bratislava, NA Praha, AM SNP B. Bystrica,

Číslo poznámok v texte uvádzať indexovo: ⁴ nie: ⁴⁾ ^{4'}

Používanie skratiek a označovanie

Skratkou pre označovanie strán alebo strany je s., ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.

Adresa redakcie: Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

tel: 02/48 207713

E-mail: redakciavh@gmail.com

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

AUTORI ČÍSLA

PhDr. Igor GRAUS, PhD., Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Banskej Bystrici, pobočka Banská Bystrica, Komenského č. 26, 974 01 Banská Bystrica

JUDr. Oldřich PEJS, Kafkova 53, 160 00 Praha 6, Česká republika

PhDr. Peter BUČKA, PhD., Ľubľanská 1/14, 010 01 Žilina

PhDr. Michal ŠTEFANSKÝ, CSc., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

PhDr. Jan ŠTAIGL, CSc., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Mgr. Alex MASKALÍK, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Dr. Imrich PURDEK, Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Ing. Daniela NEMEČKOVÁ, Vojenský archív – centrálna registratúra, Univerzitné námestie č. 2, 917 01 Trnava

**Oznámenie občianskeho združenia
*PRO MILITARIA HISTORICA***

Na začiatku roka 2010 sme na týchto stránkach časopisu Vojenská história informovali o vzniku občianskeho združenia PRO MILITARIA HISTORICA. Po niečo vyše poldruha roku môžeme oznámiť, že naše úsilie o vznik a etablovanie sa občianskeho združenia našlo ohlas vo verejnosti aj medzi priaznivcami vojenskej histórie, ktorí svoju náklonnosť prejavili venovaním 2 % z podielu daní fyzických a právnických osôb. (V roku 2011 už len do 1,5 % u právnických osôb).

Vznik a získanie oprávnenosti uchádzať sa o 2 % fyzických a právnických osôb sme považovali za odrazový mostík na uchádzanie sa o alternatívne zdroje financovania vedeckej práce, o získanie rôznych grantov alebo o získanie príspevkov z dotačných programov. Vďaka dotácii Ministerstva obrany SR a Ministerstva kultúry SR spolu s našimi skromnými finančnými zdrojmi sa nám v roku 2011 podarilo finančne pokryť výskumno-edičný projekt *Ferdinand Čatloš – vojak a politik* a v spolupráci s VHÚ vydať kolektívnu vedeckú monografiu s rovnomenným názvom. Tento edičný čin nás do budúcnosti naplnia optimizmom, pričom sa budeme i naďalej usilovať o zlepšenie podmienok vedeckej práce vojenských historikov, predovšetkým pokiaľ ide o technické zabezpečenie vedeckého výskumu a popularizácie dosiahnutých výsledkov medzi širšou verejnosťou, a podľa finančných možností aj finančným prispievaním na archívne výskumy v zahraničí. Do budúcnosti zvažujeme aj zriadenie vlastnej webovej stránky, čím by sa zlepšila informovanosť o našej činnosti.

Ďakujeme všetkým priaznivcom vojenských dejín Slovenska za doterajšiu dôveru a po predpokladanom zaregistrovaní v Centrálnom registri právnických osôb v decembri 2011 a získaní oprávnenia uchádzať sa o zákonom stanovený podiel z daní fyzických a právnických osôb očakávame, že nám čo najviac priaznivcov prejaví dôveru aj v roku 2012 a venuje nám svoj podiel daní za rok 2011. Príležitostné finančné dary možno venovať aj na nižšie uvedené číslo účtu. Predstavenstvo občianskeho združenia vopred ďakuje za prejavenu priazeň.

Údaje:

Názov: PRO MILITARIA HISTORICA

Právna forma: občianske združenie

IČO: 421 74 139

Sídlo: Krajná 27, 821 04 Bratislava

Názov banky: Československá obchodná banka, a.s. (ČSOB)

Číslo účtu: 4008155486/7500

Záujemcovia o spoluprácu s o.z. PRO MILITARIA HISTORICA, resp. priaznivci vojenských dejín Slovenska, môžu žiadať bližšie informácie na týchto telefónnych číslach:

0904/283 870

0905/851 978

K dispozícií je aj e-mailová adresa: militaria.historica@centrum.sk.

PhDr. František CSÉFALVAY, CSc.
PRO MILITARIA HISTORICA
predseda

OBSAH

Štúdie

GRAUS, Igor: Relikty rytierstva a rytierskych rádov vo vyznamenaniach. 2. časť.....	3
PEJS, Oldřich: První měsíce slovenské útočné vozby (březen – srpen 1939).....	30
BUČKA, Peter: Vojenská telovýchova a šport v rokoch 1949 – 1955.....	55
ŠEFANSKÝ, Michal: Niektoré problémy zbrojnej výroby v Československu v rokoch 1955 – 1962.....	65
ŠTAIGL, Jan: Ľudové milície na Slovensku od konca 60. rokov do pádu komunistického režimu v roku 1989.....	79

Dokumenty a materiály

MASKALÍK, Alex: Podklad pre Akčný program MNO z roku 1968 o národnostnej otázke.....	108
PURDEK, Imrich: Československý protichemický prápor vo vojne v Perzskom zálive 1990 – 1991.....	139

Vojenské archívniectvo

NEMČEKOVÁ, Daniela: Vojenský archív Trnava a jeho špecifiká – významný činiteľ pri zachovaní a ochrane vojenských spisov.....	165
--	-----

Recenzie

HAMÁK, Bedřich – VONDROVSKÝ, Ivo: Mobilizovaná československá armáda 1938 (30. září 1938). (P. Chorvát).....	170
NAROČNICKAJA, N. A. – FALIN, V. M. a ďal.: Partitura druhej svetovej vojny. Kdo a kedy začal válku? (F. Vrábek).....	172
HANZLÍK, František: Bez milosti a slitování. B. Reicin – fanatik rudého teroru. (J. Štaigl).....	180
SORBY, Karol R. a SORBY, Karol ml.: Blízky východ v medzinárodnej politike (1971 – 1990). (V. Bystrický).....	186

Anotácie, glosy	189
------------------------------	-----

Bibliografia	201
---------------------------	-----

INHALT

Studien

GRAUS, Igor: Relikte des Rittertums und der Ritterorden in den Auszeichnungen (Orden und Ehrenzeichen) Teile II.	3
PEJS, Oldřich: Die ersten Monate des slowakischen Panzer-bataillons (März – August 1939).....	30
BUČKA, Peter: Military physical education and sport during 1949 – 1955.....	55
ŠTEFANSKÝ, Michal: Zu einigen Fragen der Rüstungsproduktion in der tschechoslowakei in den Jahren 1955 – 1962.....	65
ŠTAIGL, Jan: Volksmilizen in der Slowakei vom Ende der 60 Jahren bis zum Sturz des kommunistischen Regimes im Jahr 1989.....	79

Dokumente und Materialien

MASKALÍK, Alex: Das Jahr 1968 und die neue Dimension der Lösung der Nationalitätenfrage in der Tschechoslowakischen Volksarmee.....	108
PURDEK, Imrich: Das tschechoslowakische Bataillon Chemische Abwehr im Zweiten Golfkrieg 1990 – 1991.....	139

Militärarchivwesen

NEMČEKOVÁ, Daniela: Militärarchiv Trnava und seine Spezifika - ein bedeutender Faktor im Prozess der Beibehaltung und der Bewahrung von Militärakten.....	165
---	-----

Recensionen	170
--------------------------	-----

Annotations, Glossen	189
-----------------------------------	-----

Bibliographie	201
----------------------------	-----

CONTENTS

Studies

GRAUS, Igor: The relics of the chivalry and of the orders of knighthood in the awards. 2 nd Teil.....	3
PEJS, Oldřich: First months of Slovak offensive fleet (March –April 1939).....	30
BUČKA, Peter: Military physical education and sport during 1949 – 1955.....	55
ŠTEFANSKÝ, Michal: Some issues of the military production in Czechoslovakia 1955 – 1962.....	65
ŠTAIGL, Jan: Public militia in Slovakia Since the end of 60th years until the fall of communism in 1989.....	79

Documents and Materials

MASKALÍK, Alex: The basis for MoD Programme of 1968 on the nationality question.....	108
PURDEK, Imrich: Czechoslovak chemical battalion in the Gulf War in 1990 – 1991.....	139

Military Archiving

NEMEČKOVÁ, Daniela: Military Archives Trnava and ist specifics – an important factor in maintaining and protecting military files.....	165
---	-----

Reviews.....	170
--------------	-----

Annotations, Glosses.....	189
---------------------------	-----

Bibliography.....	201
-------------------	-----

VOJENSKÁ HISTÓRIA

Vojenská história 4/2011

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Vojenský historický ústav v Bratislave
V spolupráci s Ministerstvom obrany SR

Editor a šéfredaktor: pplk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.

Výkonná redaktorka: Mgr. Mária Stanová

Kontaktná adresa: redakciavh@gmail.com

Grafická úprava: ÚPS

Redakčná rada: doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD. (predseda), PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda), PhDr. Igor Baka, PhD., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc., PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhD., PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Marián Hronský, DrSc., Mgr. Peter Kralčák, PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., plk.gšt. v.v. Dr. Jaroslav Nižňanský, PhD., PhDr. Jan Štaigl, CSc., pplk. v zál. PhDr. Peter Šumichrast, PhD., doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc.

Medzinárodný redakčný kruh: Dr. István Janek, PhD. (Budapest), PhDr. Michal Lukeš, PhD. (Praha), Mgr. Mateusz Gniazdowski, PhD. (Warszawa), Dr. László Szarka, CSc. (Budapest), PhDr. Jiří Rajlich (Praha), Dr. Martin Zückert (München)

Vychádza štyrikrát ročne.

Rozširuje Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Fax: + 421/2/48207719

Schválené do tlače dňa: 10.10.2011

EV 734/08

Nepredajné

ISSN 1335-3314

Tlač: ÚPS - 5. KRZ Nemšová, Kutuzovova 8, Bratislava

Na obálke: Súdobá kresba zobrazuje výcvik pechoty rak.-uhorskej armády v 2. pol. 19. storočia.